

**EDUCATIEVE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
KLEUTERONDERWIJS**

Bachelorproef

GENDER

**Genderbewust(er) lesgeven in de
kleuterklas**

Voorwoord

In het derde jaar kleuteronderwijs is het schrijven van een bachelorproef één van de belangrijkste opgaves. Op deze manier kan je echt laten zien dat je een volwaardige leerkracht bent die er klaar voor is om voor de klas te staan! In het 6de middelbaar heb ik al een geïntegreerde proef (GIP) geschreven en tijdens het vak 'Kritisch in de samenleving' werden we ook zeer goed voorbereid op het schrijven van onze bachelorproef.

Tijdens het schrijven van mijn bachelorproef heb ik hulp en steun gekregen van verschillende personen. Zonder deze personen was het mij niet gelukt om mijn bachelorproef tot een goed einde te brengen. Ik ben enorm trots op het eindresultaat. Dit was enkel mogelijk dankzij de hulp en ondersteuning van bepaalde personen. Graag wil ik deze personen nog eens bedanken en extra hard in de bloemetjes zetten:

Als eerste wil ik graag mijn promotor, Sofie Molemans, bedanken. Door de goede feedback en geweldige begeleiding zijn we samen tot een heel mooi eindwerk gekomen. Gedurende het gehele proces kon ik altijd bij haar terecht met vragen. Zonder haar hulp en motivatie was het mij niet gelukt!

Als tweede wil ik graag Relinda Theunissen, Katrien Sleurs en Dorine Gielen bedanken. Deze top-mentoren op stage hebben mij geholpen met hun goede tips en het feit dat ik mijn bachelorproef mocht uittesten op stage. Ook hebben ze de tijd genomen om mijn bachelorproef na te lezen en toonden ze elke dag dat ze alle vertrouwen hadden in mij als persoon én als juf. Verder wil ik ook graag Geertje Giesberts, directie van mijn stageschool (Corneliussschool in Pelt) bedanken. Ook bij haar kon ik altijd terecht met vragen en kreeg ik de volledige vrijheid om mijn bachelorproef uit te testen op de school.

Een derde persoon die ik wil bedanken is Eva Dierickx. Uit zowel het interview als de vele goede en interessante artikels die ze heeft geschreven, heb ik zeer veel informatie gehaald. Met deze informatie heb ik mijn leervragen dan ook tot een goed einde kunnen brengen.

Ten vierde wil ik Cheyenne Gielen bedanken, medestudente kleuteronderwijs aan PXL. Ik wil haar bedanken voor al haar steun en goede raad tijdens dit gehele proces. Gedurende de driejarige opleiding heb ik ontzettend veel geleerd van haar en stond ze altijd klaar om mij op te vangen wanneer het minder goed verliep.

Ten slotte wil ik graag mijn ouders, broer en familie bedanken voor de steun en alle hulp tijdens het schrijven van mijn bachelorproef, maar zeker ook doorheen de gehele opleiding! Zonder jullie hulp bij het knip-, verf- en knutselwerk was het mij nooit gelukt! Er stond altijd iemand voor mij klaar waarbij ik mijn hart kon luchten waarna ik weer het nodige doorzettingsvermogen vond om deze opdracht tot een goed einde te brengen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
1 Oriënteren en richten.....	6
1.1 Op zoek naar een praktijkprobleem:.....	6
1.2 Probleembeschrijving aan de hand van de 5xW+H-methode	6
1.2.1 Wat is het probleem?	6
1.2.2 Waarom is het een probleem?	8
1.2.3 Wie heeft te kampen met het probleem?	9
1.2.4 Wanneer treedt het probleem op?	10
1.2.5 Waar doet het probleem zich voor?.....	11
1.2.6 Hoe is het probleem ontstaan?.....	12
1.3 Onderzoeksdoel	13
1.4 Onderzoeksvraag:.....	13
1.5 Deelvragen:.....	13
2 Plannen	14
3 Verzamelen en analyseren	16
3.1 Wat is gender?	16
3.2 Hoe ontwikkelen vooroordelen over genderstereotypen zich bij jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar?	18
3.3 Welke invloed hebben genderstereotypen op de ontwikkeling van jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar?.....	19
3.4 Hoe kan je als kleuterleerkracht genderstereotypen doorbreken in je klas?	21
3.5 Wat is de situatie m.b.t. gender en genderstereotypering in mijn stageklas?	23
4 Ontwerpen	27
4.1 Ontwerpeisen	27
4.2 Beschrijving van het ontwerp.....	29
4.2.1 Handleiding	29
4.2.2 Thema Moederdag.....	31
4.2.3 Filosoferen met kleuters	32
5 Concluderen en vooruitblikken	34

5.1	Kritisch nadenken en reflecteren	34
5.1.1	Onderzoeksvraag: Hoe kan je als kleuterleerkracht genderbewust(er) lesgeven? ..	34
5.1.2	Antwoorden op mijn deelvragen	35
5.1.3	Reflectie op mijn onderzoeksproces.....	36
5.1.4	Relatie tussen probleemstelling en bekomen resultaat.....	38
5.1.5	Reflectie op eigen groei.....	38
5.1.6	Waarde van de conclusie & toekomstperspectief	39
5.1.7	Samenvattend besluit.....	40
6	Bibliografie	41
7	Bijlagen.....	45
7.1	Enquête:.....	45
7.2	Interview met stagementoren:	52
7.3	Interview Eva Dierickx:	57
7.4	Handleiding	61
7.5	Cluster thema Moederdag	68
7.6	Weekrooster thema Moederdag	87
7.7	Hoekenfiches thema Moederdag.....	88
7.8	Filosoferen met de 3 ^{de} kleuterklas	92
7.9	Activiteitenfiche filosoferen met kleuters.....	95
7.10	Foto's filosoferen met kleuters.....	100
7.11	Planningsdocument observatie: Gender in de 3 ^{de} kleuterklas.....	106
7.12	Planningsdocument observatie: Gender in de instapklas	107
7.13	Observatie gender K3C & K1A.....	108

Inleiding

“Juf, ballet is niet voor jongens!” of “Juf, waarom heeft dat meisje die stoere kleren aan? Dat is toch voor jongens?”. Dit soort uitspraken horen we regelmatig, in de kleuterklas en ook in andere situaties, zoals: thuis, in de kinderopvang ... Ze zeggen wel eens: “De waarheid komt uit een kindermond”. Maar klopt dat wel in deze context? Waarom doen kinderen deze uitspraken en waarom denken ze op een jonge leeftijd al op deze manier? Door het horen van deze uitspraken beginnen zowel kinderen als volwassenen aan zichzelf te twijfelen. Kunnen ze wel doen wat ze net zo graag doen? Of moeten ze hun ontdekkingstocht stopzetten door de verwachtingen van mensen rondom hen?

In mijn bachelorproef verdiep ik me in genderbewust(er) lesgeven. Ik wil op deze manier graag ontdekken hoe ik leerkrachten en eventueel ook ouders kan begeleiden om dit praktijkprobleem op te lossen. Ik heb dit gegeven toegepast op mijn stageklas, de instapklas. Maar ik heb ook onderzoek gedaan naar de gedachtegang van de kinderen van de derde kleuterklas. Dit volledige onderzoeksproces kan u in deze bachelorproef terugvinden.

Het boek ‘Praktijkonderzoek in de school’ (Cyrilla van der Donk & Bas van Lanen, 2016) heeft me de aanzet gegeven om te starten met mijn onderzoek. Uit dit boek kon ik afleiden hoe ik aan de slag moest gaan en hoe ik mijn ‘probleem’ precies moest formuleren.

In het eerste hoofdstuk licht ik mijn praktijkprobleem toe. Op basis van dit praktijkprobleem kom ik tot de focus van mijn onderzoek. Ik heb mijn praktijkprobleem beschreven aan de hand van de 5xW+H-methode. Door deze methode te hanteren, krijg ik een gedetailleerd beeld over wat mijn praktijkprobleem precies inhoudt en wie er bijvoorbeeld te maken krijgt met dit praktijkprobleem. Om een goede beschrijving te geven ben ik aan de slag gegaan met een literatuurstudie. Verder formuleer ik mijn onderzoeksdoel: Wat wil ik precies onderzoeken en bereiken? Op basis van mijn onderzoeksdoel formuleer ik op het einde van dit hoofdstuk een onderzoeksvraag met bijhorende deelvragen.

In het tweede hoofdstuk staat het plannen centraal. Ik bekijk kritisch hoe ik een goed antwoord kan formuleren op mijn deelvragen. Om een goed antwoord te formuleren, zet ik in op triangulatie oftewel het combineren van verschillende onderzoeksmethodes. Het uitvoeren van elke onderzoeksmethode wordt in dit hoofdstuk verbonden aan een concrete tijdsplanning.

In hoofdstuk drie ga ik aan de slag met het verzamelen en analyseren van de nodige informatie om zo gerichte en gestructureerde antwoorden te kunnen formuleren op al mijn deelvragen. Om deze deelvragen te beantwoorden, heb ik gebruik gemaakt van verschillende methodes: tekstbronnen, interviews, een enquête, observaties ...

Vervolgens neem ik in hoofdstuk vier mijn ontwerpen onder de loep. Op basis van het uitgevoerde onderzoek, ben ik tot drie activiteiten gekomen: een handleiding voor leerkrachten, een uitgewerkt thema voor Moederdag bij de jongste kleuters en filosoferen over het thema gender met de oudste kleuters.

Om af te sluiten reflecteer ik in het vijfde en laatste hoofdstuk over mijn gehele bachelorproef en het bijhorende onderzoeksproces. Ik beschrijf hoe ik het proces heb ervaren en wat de sterke punten en de valkuilen waren. Op basis hiervan schrijf ik ook een conclusie over mijn bachelorproef. Daarnaast formuleer ik een samenvattend antwoord op mijn onderzoeksvraag en ga ik na of mijn onderzoeksdoel bereikt is.

1 Oriënteren en richten

1.1 Op zoek naar een praktijkprobleem:

'Gender', hoe uit zich dat in een kleuterklas? Van toen ik zelf in de kleuterklas zat, herinner ik mij nog dat er vaak werd gezegd: "Nu mogen er eens een paar sterke jongens mij komen helpen met het dragen van de stoelen!". Ik, als meisje, vroeg mij dan altijd af: "Waarom mag ik niet helpen? Ben ik niet sterk genoeg?". In de lagere school bleef dit aanhouden. Op schoolfeesten kwam dit bijvoorbeeld heel nadrukkelijk tot uiting. De jongens mochten een stoere dans doen met stokken, terwijl de meisjes make-up op hun gezicht hadden en een kleedje aanhadden. Deze genderstereotypen zijn er nog steeds en kunnen ervoor zorgen dat kinderen zich niet volledig uiten. We gaan kinderen onbewust in een bepaalde richting duwen waar ze misschien helemaal niet naartoe willen.

Als leerkracht is het soms moeilijk om deze genderstereotiepe ideeën te doorbreken, maar het is wel belangrijk. Aangezien gender in de 21ste eeuw een maatschappelijk actueel thema is, kan je hier als leerkracht een groot verschil in maken. Vaak vinden leerkrachten dit wel erg moeilijk, want: hoe begin je hieraan?

Daarom wil ik graag onderzoek doen naar genderbewust(er) lesgeven zodat ik andere leerkrachten, maar ook mezelf als toekomstige leerkracht, tips kan geven om een zo goed mogelijke een 'genderbewuste' klas te hebben.

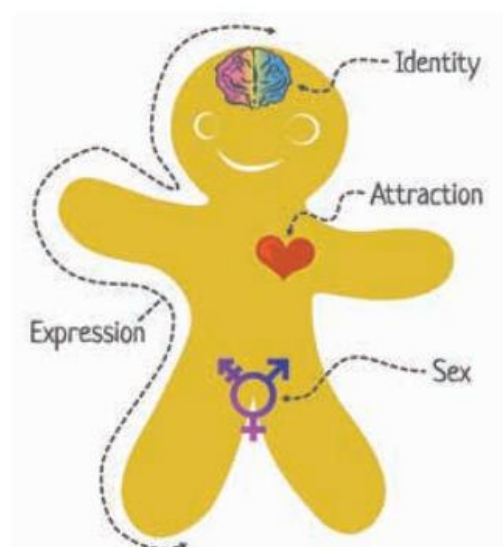
1.2 Probleembeschrijving aan de hand van de 5xW+H-methode

1.2.1 Wat is het probleem?

Het probleem dat ik zal onderzoeken is gender, meer specifiek: genderstereotypen in de kleuterklas. Wat is gender precies? En wat is het verschil tussen gender en geslacht? Mensen denken vaak nog dat gender en geslacht op hetzelfde neerkomen. Waar geslacht zich focust op de biologische kenmerken van een persoon, gaat het bij gender eerder over "de *kenmerken, eigenschappen, talenten en verwachtingen die we toekennen aan een bepaald geslacht. Je wordt geboren met een bepaald geslacht, maar gender krijg je mee vanuit de samenleving waarin je geboren bent.* (Vlaamse Overheid, 2021)

Gender is daarnaast opgebouwd uit verschillende genderspecten die zowel een biologische als een sociale en culturele oorsprong hebben. (HJK, 2018)

- **Geslacht:** verwijst naar de biologische verschillen tussen een man en een vrouw, die zich voornamelijk uiten in primaire en secundaire geslachtkenmerken. (HJK, 2018)
- **Seksuele geaardheid:** is de fysieke en emotionele aantrekkingskracht tot een ander, ongeacht het geslacht. (HJK, 2018)
- **Genderexpressiviteit:** heeft betrekking op het gedrag dat een man/vrouw vertoont in het dagelijks leven. Dit gedrag kan variëren van stereotiep vrouwelijk tot stereotiep mannelijk, los van het eigen geslacht. Het uit zich zowel in opvallende (bv. kleding) als op subtiele (bv.: lichaamstaal) manieren. (HJK, 2018)
- **Genderidentiteit:** gaat over de mate waarin mensen zich al dan niet vrouwelijk of mannelijk voelen. (HJK, 2018)

Figuur 1 - Genderbread (Killermann, 2017)

In de kleuterklas wordt er nog vaak gebruik gemaakt van genderstereotypering. In de ogen van vele mensen willen meisjes nu eenmaal met poppen spelen en jongens met auto's. Dat zit in de genen, toch? Onderzoek toont echter aan dat deze informatie niet klopt. Het toont juist aan dat ervaringen vormgeven aan onze persoonlijkheid en interesses. Kinderen krijgen al van op zeer jonge leeftijd genderstereotiepe beelden te zien. Wat zijn 'mannelijke' en 'vrouwelijke' interesses, hobby's, taken en beroepen? De manier waarop we met kinderen praten, varieert soms naargelang hun geslacht. We houden dan geen rekening met de interesses van de kleuters, maar houden ons aan deze genderstereotiepe beelden, die we zelf ook al van jongs af aan hebben meegekregen. We kunnen dit als leerkracht wel doorbreken; hoe jonger het kind, hoe groter de impact. (RoSa Vzw, 2019)

In de kleuterklas staat het welbevinden van kinderen centraal. Genderstereotypering kan een invloed hebben op het welbevinden van kinderen. Het is uiteraard belangrijk dat je als leerkracht een stimulerende leeromgeving creëert waarin kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Hierbij kan je ook rekening houden met de impact van genderstereotiepe uitspraken.

Er bestaan een soort rolbevestigende hokjes: dit is voor jongens en dat is voor meisjes. Een kind wiens interesses en talenten niet passen in die hokjes, zal misschien bang zijn om deze dingen te verkennen en ontdekken. (RoSa Vzw, 2019)

Neem nu een meisje dat interesse heeft in techniek. Ze wil graag een brug bouwen in de klas, maar in de blokkenhoek ziet ze alleen maar mannelijke klasgenootjes spelen. In de hoek hangen bovendien foto's waar enkel mannen op afgebeeld staan. Dit zal haar niet aanmoedigen om hier te gaan spelen, het zal haar juist het gevoel geven dat bouwen enkel voor jongens is. Dit kan men ook koppelen aan het feit dat jongens niet met poppen durven of willen spelen. Ze horen nl. vaak van klasgenootjes dat poppen enkel voor meisjes zijn en jongens hier niet mee horen te spelen. (RoSa Vzw, 2019)

Wat ook kenmerkend is aan de kleuterleeftijd (2,5-6 jaar), is dat deze kinderen nog zeer diverse interesses hebben. De kinderen zijn volop aan het ontdekken wat ze wel of niet leuk vinden en meestal passen hun interesses niet honderd procent binnen het stereotiepe beeld. Daarom is het belangrijk om in te zetten op bijvoorbeeld: roldoorbrekend spelen. Zo kunnen kinderen ontdekken wat ze écht leuk vinden. Elk kind is namelijk uniek! Denk bijvoorbeeld aan kinderen die combineren: Een meisjes dat in een boom klimt om een theekransje te doen; Een

---

jongen die een raceparcours bouwt met zowel auto's als poppen; ... Alles is mogelijk! (RoSa Vzw, 2019)

1.2.2 Waarom is het een probleem?

Genderstereotypen zorgen vaak voor ongelijkheid. Stereotiepe kenmerken die we linken aan het mannelijke geslacht worden maatschappelijk hoger gewaardeerd dan de kenmerken die wij associëren met het vrouwelijke geslacht. Bestuursfuncties worden vaker ingenomen door mannen, terwijl vrouwen meer kans maken om aangenomen te worden op een kinderdagverblijf. Doordat er een ongelijke waardering is van mannen en vrouwen heeft dit niet enkel gevolgen voor individuen, maar voor hele sectoren. Zo is bv. de zorg een sector die wordt voorgesteld als 'soft' en dus 'vrouwelijk'. Hierdoor zullen mannen minder vaak voor deze beroepen kiezen. De lage waardering vertaalt zich in lagere inkomens voor deze sectoren vergeleken met 'mannelijke' beroepen, zoals de technieksector. Toch zijn er zeer veel vrouwen die ook goed zijn in techniek of leidinggeven. (Atria, 2019)

Het doorbreken van genderstereotypen is veel gemakkelijker gezegd dan gedaan. Mensen voelen zich vaak gehecht aan de bestaande genderstereotypen. Ze krijgen deze al van jongs af aan aangeleerd, waardoor ze als natuurlijk en 'eigen' aanvoelen. Kinderen krijgen al snel mee wat er van hen wordt verwacht in de samenleving. In dit proces spelen ouders, leraren, mensen op de TV ... een grote rol. Stereotypen zijn wel anders dan normen, omdat zij de wereld clichématig en erg zwart – wit voorstellen. Er is weinig ruimte voorzien voor allerhande grijstinten. In de stereotype beeldvorming is er dus maar één 'goede vrouw' en één 'echte man'. (Atria, 2019)

Gender voelt ook zeer logisch aan omdat gendernormen en –stereotypen doorwerken op verschillende niveaus in de samenleving. Gendergerelateerde keuzes lijken juist, omdat zij passen bij de culturele normen en stroken met de verwachtingen op het werk of in de klas. Omdat gender overal terugkomt, is het een soort 'systeem'. Hierdoor is het zeer moeilijk voor mensen om iets anders te doen dan wat van hen wordt verwacht op het vlak van gender. (Atria, 2019)

Genderstereotypen zetten ook een limiet op de ontdekkingstocht van jonge kinderen. Ze verhinderen soms zelfs dat kinderen bepaalde activiteiten gaan uitproberen. De kinderen worden onbewust in een bepaalde richting geduwd, een richting die ze misschien niet in willen inslaan. Ze missen hierdoor kansen om hun eigen talenten te ontwikkelen. (Expoo, 2015)

In hun verdere ontwikkeling heeft dit uiteindelijk ook een invloed, zoals hierboven al vermeld. Jongens en meisjes worden soms in een bepaalde richting van studiekeuze of werkkeuze geduwd. Kinderen die willen afwijken van de heersende gendernormen op het vlak van studiekeuze moeten dan ook vaak zeer sterk in hun schoenen staan. Deze kinderen krijgen zowat altijd te maken met vooroordelen. Er zullen bijvoorbeeld meisjes zijn die graag bij de brandweer of bij het leger willen, vele mensen zullen zich dan de vraag stellen of ze de fysieke proeven wel gaan halen? Waarom zou dit niet lukken? Als men het doorzettingsvermogen heeft, dan kan alles. (Expoo, 2015)

Veel kinderen ontwikkelen deze stereotypen verder in hun latere leven. Ze houden deze genderstereotiepe ideeën en verwachten vaak onbewust in hun achterhoofd. Hieronder enkele voorbeelden van stereotiep denken die tot uiting kwamen bij een bevraging van jongeren tussen 15 en 20 jaar:

- 24 % van de jongens denkt dat vrouwen liever thuis blijven dan te gaan werken.
- 12 % van de jongens vindt dat kinderen eronder lijden als de moeder buitenshuis werkt.
- 13 % van de jongens zou het niet aankunnen mocht hun baas een vrouw zijn.

- 31 % van de jongens vindt dat je jongens vrijer kan opvoeden dan meisjes, 10 % van de meisjes is het daar mee eens.
- 6 % van de jongens vindt dat er verplicht evenveel vrouwen als mannen in het parlement zouden moeten zetelen.
- 89 % van de meisjes ziet zichzelf met een partner die het huishouden met hen deelt, 28 % van de jongens vindt het nog steeds logisch dat een man minder doet in het huishouden. (Expoo, 2015)

We kunnen dus besluiten dat onze samenleving nog steeds doordrongen is van genderstereotypen en dat de keuzes die jongens en meisjes maken eerder hierdoor bepaald worden dan op basis van talenten, interesses en voorkeuren.

1.2.3 Wie heeft te kampen met het probleem?

Genderstereotypering begint al bij de geboorte. We worden ons leven lang geconfronteerd met genderstereotypen. Dit trekt zich door in elke levensfase. In mijn bachelorproef ligt de focus op peuters en kleuters, maar het is altijd interessant om te weten hoe dit zich uit in de verschillende leeftijden. Gender is nu eenmaal een maatschappelijke topic waar tegenwoordig veel aandacht aan wordt besteed. Hier komt de laatste jaren dan ook veel verandering in. Vroeger werd gender amper besproken. De dag van vandaag kunnen mensen zich hier veel duidelijker over uiten. Verschillen tussen mensen op vlak van gender worden veel sneller aanvaard.

Dat genderstereotypering al start bij de geboorte wordt o.a. aangetoond door volgende stelling: De eerste schreeuw die een baby laat horen, wordt vaak al geassocieerd met gender. Aan de hand van de klank van de stem proberen mensen af te leiden of het kind in het 'hokje' van man of vrouw past. (Vice, 2016)

De jongste kleuters, kinderen van de leeftijd van 2 tot 3 jaar, ontdekken op deze leeftijd dat ze een jongen of een meisje zijn. Ze maken ook de vaststelling dat dit niet zal veranderen. Kinderen van deze leeftijd zijn heel geïnteresseerd in de fysieke verschillen tussen jongens en meisjes. 'Ik heb een piemeltje en jij niet!'. (Sensoa, 2021)

De oudste kleuters, kinderen van de leeftijd van 4 tot 6 jaar, vullen hun identiteit vaak verder in met genderrollen. Dit doen ze heel erg stereotiep, bv.: poppen zijn voor meisjes en auto's voor jongens! Ook vinden ze het raar als jongens bijvoorbeeld roze kleren dragen. Neem de poppenhoek nu als voorbeeld. Hier zie je vaak dat kleuters mama en papa spelen. Ze vragen zich dan af: Wat doet een meisje en wat doet een jongen? Kinderen van deze leeftijd spelen erg graag rollenspelen. Als leerkracht observeer je hier vaak genderstereotypen. (Sensoa, 2021)

Kinderen van de lagere school ontdekken hun identiteit en hun 'gender' en 'geslacht' verder. Kinderen van 6 tot 9 jaar spelen het liefste met seksegenoten. Meisjes spelen dus liever met meisjes, jongens liever met jongens. Op deze leeftijd hebben kinderen vaak sterke stereotiepe ideeën over elkaar. Meisjes zijn bijvoorbeeld 'flauw' en jongens zijn dan weer 'wild'.

Wanneer deze kinderen de leeftijdscategorie van 9 tot 12 jaar bereiken, zijn ze erg gevoelig voor groepsdruk en aan stereotiepe beeldvorming zoals bijvoorbeeld ook in de media tot uiting komt. Ze merken dan zelf al dat ze verschillend behandeld worden t.o.v. kinderen van het andere geslacht. Als er bijvoorbeeld een taak in de klas is waarvoor wat fysieke kracht nodig is – bijvoorbeeld de stoelen of banken naar een ander lokaal dragen – vraagt de leerkracht welke 'sterke jongens' dit willen doen. De manier waarop kinderen zelf omgaan met gender wordt erg beïnvloed door zowel leerkrachten als ouders. (Sensoa, 2021)

Overtuigingen van ouders zijn van groot belang voor de manier waarop ze hun kinderen benaderen. Door het uiten van gedachten en gedragingen oefenen zij invloed uit op het bewustzijn van hun kinderen. De invloed van ouders die zij na en tijdens de totstandkoming van de genderidentiteit hebben, is afhankelijk van de houding die zij aannemen t.a.v. gendergerelateerde verschillen. Dit gebeurt gedeeltelijk onbewust.

De houding van ouders speelt een rol in de ontwikkeling van het genderstereotiepe bewustzijn van hun kinderen. Hoe traditioneler ouders zijn in hun houding tegenover genderrollen, hoe groter de invloed van kinderen is over genderstereotypen. (Blaak, 2011)

“Dat is niet voor meisjes” of “als jongen speel je beter met iets anders” hoor je leerkrachten gelukkig minder zeggen dan vroeger. Op de dag van vandaag is er meer ruimte en aanvaarding voor roldoorbrekend gedrag en spel in de kleuterklas. Dit betekent echter niet dat stereotypen volledig verdwenen zijn. In de kleuterklas hoor je bv. wel nog uitspraken als: “Jullie zijn sterke jongens. Jullie mogen die tafels dragen”. Het merendeel van deze situaties waarbij genderstereotiepe uitspraken worden gedaan, gebeurt vaak onbewust en zit in kleine dingen die onze maatschappij vormgeven en leerkrachten kunnen beïnvloeden. Wanneer een leerkracht genderstereotiepe uitspraken gebruikt, krijgen kinderen het gevoel dat ze bepaalde dingen niet kunnen of mogen doen. Dit is jammer, want een genderbewuste opvoeding geeft kinderen de mogelijkheid om al hun verschillende en uiteenlopende interesses en talenten – stereotiep en/of niet stereotiep – te ontdekken. Je ziet ook vaak dat leerkrachten stereotiep denken in het inkleden van hun klas. In de poppenhoek is er vaak veel roze, met veel ‘meisjes – stereotiep’ speelgoed. Terwijl bij de bouwhoek foto’s ophangen van bouwmannen en niet van vrouwen. (RoSa Vzw, 2019)

Samenvattend kunnen we stellen dat ieder van ons in meer of mindere mate geconfronteerd wordt met stereotypering. Zeker bij jonge kinderen kan dit invloed hebben op de manier waarop ze keuzes maken en interesses opzoeken.

1.2.4 Wanneer treedt het probleem op?

Verschillende onderzoeken wijzen erop dat jongens en meisjes soms anders worden behandeld in de klas. Leerkrachten hebben soms andere verwachtingen voor jongens dan voor meisjes. Op basis van een OECD – studie (z.j.) blijkt dat leraren het gedrag van meisjes vaker belonen door hen hogere punten te geven. Meisjes gedragen zich in het algemeen gedisciplineerder en hebben betere zelfregulatievaardigheden dan jongens. Vaak zijn meisjes ook gemotiveerder om goede prestaties te halen. Iets anders dat leraren verwachten, is dat meisjes beter zijn in talen en dat jongens beter zijn in wiskunde. (Kenniscirkel, 2019).

Genderstereotypering wordt pas een probleem wanneer kinderen er mentaal last van krijgen. Kinderen die een hoge druk voelen, hebben een lager welbevinden.

Ze willen heel graag iets doen wat ze erg leuk vinden, maar door de vooroordelen krijgen ze het gevoel dat ze dit eigenlijk beter niet doen of niet mogen doen. (De Groof et al, 2015)

Genderstereotypering komt op school regelmatig voor tijdens themadagen, zoals bv. de klassieke invulling van moeder- en vaderdag. Hierin zie je vaak clichés terugkomen, zoals: een keukenshort maken voor mama en een pennenhoudertje voor op het bureau van papa. Andere zorgfiguren zoals meemoeders en -vaders, plusouders, pleegouders, voogden ... worden daarnaast vaak vergeten op deze feestdagen. (RoSa Vzw, 2019)

Voor kleuters die niet opgroeien in een standaardgezin, met een mama en papa, kan dit verwarrend zijn. Daarom is het als leerkracht erg belangrijk om rekening te houden met de thuissituaties van alle kinderen. (RoSa Vzw, 2019)

Ook tijdens verkleedfeesten, zoals carnaval en Halloween, krijgen kinderen te maken met genderstereotiepe kostuums. Ook worden kostuums vaak benoemd naar een bepaald geslacht, zoals bijvoorbeeld een politie'man'-uniform. Een alternatief hiervoor zou bv. gewoon 'politie-uniform' zijn. (RoSa Vzw, 2019)

We kunnen besluiten dat het een probleem kan zijn als kinderen erg onder druk staan. Dit komt op bepaalde momenten sterk naar voor en kan een invloed hebben op het welbevinden van het kind. Met nieuwe gezinssamenstellingen wordt er vaak geen rekening gehouden tijdens de 'klassieke feesten'. Ook dit kan een negatieve invloed hebben op het welbevinden van het kind.

1.2.5 Waar doet het probleem zich voor?

Het probleem van genderstereotypering kan op zeer veel plaatsen voorkomen. Hieronder bespreken we een paar verschillende plaatsen waar het probleem tot uiting komt.

In de kleuterklas:

- Kleuters zijn erg aandachtig voor de beelden die ze rondom zich heen zien. Uit een Brits experiment is gebleken dat kleuters wanneer ze naar een fragment kijken waarin andere kleuters stereotype-doorbrekend spel spelen, daarna een grotere flexibiliteit toonden naar hun keuze in speelgoed. Een ander groepje kleuters kreeg een beeld waarin de jongens stereotiep mannelijk spel speelden. Deze kleuters accepteerden de uitsluiting van meisjes in hun groep meer. (Dierickx, 2019)
- Genderstereotypen kunnen in verschillende vormen voorkomen in de kleuterklas. Bv. in het taalgebruik van de leerkracht: vaak zeggen we 'jongens en meisjes'. Hoe meer wij dit als leerkracht zeggen, hoe belangrijker dat de kinderen dit verschil zullen vinden. 'Drie sterke jongens mogen de stoelen omhoog zetten', dit zeggen we omdat we jongens eerder als sterk en stoer zien. Meisjes zijn aan de andere kant eerder lief, zorgzaam en sociaal. (RoSa Vzw, 2019)
- Als je in de klas het thema 'De brandweer' zou introduceren, zal het woord 'brandweerman' waarschijnlijk aan bod komen. Op affiches en in reclame zien we bijna standaard een brandweerman in plaats van een brandweervrouw. Bij het thema 'Ziek zijn' gaan we dan eerder verpleegsters dan verplegers aanhalen. (RoSa Vzw, 2019)
- In de hoeken van de kleuterklas zien we deze genderstereotypering vaak ook terugkomen. Als we alleen al kijken naar de namen van de hoeken; de bouw- en poppenhoek. Dit kan men bijvoorbeeld veranderen naar een huishoek. Hierbij maak je het algemener en is de groep meer toegankelijk voor zowel jongens als meisjes. In een poppenhoek zie je meestal ook veel roze terugkomen; roze poppen, roze bedjes ... Op de automat zie je dan vaak meer blauw terugkomen. (RoSa Vzw, 2019) Het is niet de bedoeling dat meisjes niet meer met de poppen mogen spelen en dat jongens niet meer met de auto's mogen spelen, maar vaak krijgen deze kinderen ook niet de bevestiging dat ze ook genderdoorbrekend mogen spelen. Leerkrachten moedigen deze kinderen vaak niet aan om vanuit hun interesses te spelen. (RoSa Vzw, 2019)

Tijdens naschoolse activiteiten:

- Kinderen krijgen vaak te maken met vooroordelen bij het kiezen van een naschoolse activiteit of bezigheid. Als een jongen kiest voor ballet, kan je er bijna zeker van zijn dat mensen vragen zullen stellen. 'Je gaat toch geen ballet doen zeker? Ballet is toch voor meisjes?'. Dergelijke uitspraken zorgen ervoor dat kinderen twijfelen aan hun keuzes en zichzelf in vraag gaan stellen. (Hoppenbrouwers, 2019)

Op de werkvloer:

- Ook op de werkvloer is er een duidelijk verschil zichtbaar in beroepen en functies die eerder aan mannen of eerder aan vrouwen toegeschreven worden. Bestuursfuncties worden vaker ingenomen door mannen terwijl vrouwen meer kans maken om aangenomen te worden op een kinderdagverblijf. 'Zware' beroepen worden eerder door mannen gekozen, omdat mannen eerder als 'sterk' worden gezien. Zorgberoepen worden eerder door vrouwen gekozen omdat vrouwen als 'soft' en 'zorgzaam' worden gezien. (Atria, 2019)
- Ook in het onderwijs is dit zichtbaar. De afgelopen vijftien (school)jaren vervrouwelijkte het personeel in het Vlaamse basis – en secundair onderwijs. Tussen januari 2003 en januari 2018 steeg het aandeel vrouwen in het basisonderwijs van 80,3 % naar 86,8 %. Voor het basisonderwijs geldt wel een nuance: het aandeel mannen in het kleuteronderwijs is gestegen, van 1,2 % in 2003 naar 3,1 % in 2017. Procentueel een spectaculaire toename, maar mannelijke werknemers zijn in het kleuteronderwijs ook in 2018 nog zeer sterk in de minderheid (685 mannen en 21 518 vrouwen). Het kleuteronderwijs is en blijft één van de sterkst gefeminiseerde tewerkstellingssectoren op de Vlaamse arbeidsmarkt. (Steunpuntwerk, 2018)

1.2.6 Hoe is het probleem ontstaan?

Verschillen tussen mannen en vrouwen zijn veelal het gevolg van omgevingsfactoren zoals opvoeding en socialisatie. Genderstereotypen spelen een belangrijke rol in het socialisatieproces van kinderen. Ze gaan hun omgeving imiteren en worden beloond wanneer ze zich volgens een bepaalde, stereotiepe norm, gedragen. Een van de grootste voorbeelden hiervan is dat meisjes worden aangemoedigd om met een pop te spelen, terwijl jongens eerder worden aangemoedigd om met auto's te spelen. (Atria, 2020)

Dergelijke normen worden cultureel bepaald. Het probleem rond genderstereotypen ontstaat meestal wanneer mannelijkheid hoger wordt gewaardeerd dan vrouwelijkheid. Bij stereotiep vrouwelijke beroepen, zoals zorgberoepen of leerkrachten, ligt het salaris vaak lager dan bij stereotiep mannelijke beroepen, zoals in de IT-sector. Hoe meer vrouwen er in een sector komen werken, hoe waarschijnlijker het is dat het salarisoniveau van deze sector daalt. Een negatieve factor hieraan is dat genderverschillen meestal niet als cultureel, maar als natuurlijk worden gezien. Hierdoor worden ze onveranderlijk voorgesteld, de verschillen worden dus 'genaturaliseerd' en 'genormaliseerd'. (Atria, 2020)

Aangezien stereotypen dus een cultureel verschijnsel zijn, zijn ze wel veranderlijk. De stereotypen moeten zelfs constant herhaald en bevestigd worden om in stand te blijven. Dit wordt ook wel de reproductie van gender(stereotypen) genoemd. (Atria, 2020)

Dit proces van herhaling en bevestiging vindt zowel impliciet en expliciet plaats op verschillende niveaus;

- Op individueel niveau in dagelijkse sociale interacties tussen mensen. (Atria, 2020)
- Op institutioneel niveau, bijvoorbeeld op de werkvloer. (Atria, 2020)
- In het onderwijs en in beleid. (Atria, 2020)
- In onze collectieve normen en waarden. (Atria, 2020)

Het probleem moet dus ook op verschillende niveaus aangepakt worden om tot een echte verandering te komen!

1.3 Onderzoeksdoel

In het kleuteronderwijs wordt er nog veel gebruik gemaakt van genderstereotypen. Dit kan een invloed hebben op de ontwikkeling en het welbevinden van kinderen. Na een grondige literatuurstudie en veel opzoekwerk, ben ik tot een onderzoeksdoel gekomen. Dit onderzoeksdoel geeft de aanzet voor alle verdere stappen van mijn bachelorproef.

1.4 Onderzoeksvraag:

Mijn onderzoeksdoel luidt als volgt: **“Hoe kan je als leerkracht genderbewust(er) lesgeven in de kleuterklas?”**. Om dit doel te bereiken heb ik enkele onderliggende deelvragen geformuleerd die terug te vinden zijn in paragraaf 1.5.

1.5 Deelvragen:

- Wat is gender?
- Hoe ontwikkelen vooroordelen over genderstereotypen zich bij jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar?
- Welke invloed hebben genderstereotypen op de ontwikkeling van jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar?
- Hoe kan je als kleuterleerkracht genderstereotypen doorbreken in je klas?
- Wat is de situatie m.b.t. gender en genderstereotypering in mijn stageklas?

2 Plannen

Deelvraag	Onderzoeksmethode	Timing
Wat is gender?	Tekstbronnen bestuderen; Artikels en bronnen raadplegen om zo kennis te ontwikkelen over het begrip gender.	31 januari 2022.
Hoe ontwikkelen vooroordelen over genderstereotypen zich bij jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar.	Tekstbronnen bestuderen; Artikels en bronnen raadplegen om te kijken hoe deze stereotypen zich ontwikkelen bij jonge kinderen. Observeren; Observeren in mijn eigen stageklas, wat denken kinderen over gender? En hoor je vaak genderstereotiepe uitspraken in de klas? Bevragen: Interview afnemen met Eva Dierickx, ex – kleuterjuf en lector aan de AP Hogeschool.	31 januari 2022. Observaties gebruiken van mijn voorbije stage tegen 31 januari 2022. Ook kan ik observaties van mijn huidige stageklas gebruiken, deze zullen pas concreet af zijn na mijn stage in mei 2022. Het interview wordt op maandag 21 februari afgenomen om 9u30.
Welke invloed hebben genderstereotypen op de ontwikkeling van jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar?	Tekstbronnen bestuderen; Artikels en bronnen raadplegen waarbij wordt uitgelegd welke invloed genderstereotypen hebben / hadden op kinderen. Bevragen: Interview afnemen met Eva Dierickx.	31 januari 2022. Het interview wordt op maandag 21 februari afgenomen om 9u30.
Hoe kan je als kleuterleerkracht genderstereotypen doorbreken in je klas?	Tekstbronnen bestuderen; Artikels en bronnen raadplegen, hoe kan je als leerkracht je klas genderbewust inrichten? Observeren; Wat doen mijn mentoren al in hun stageklas om deze genderbewust in te richten	31 januari 2022. Observaties van mijn voorbije stage gebruiken tegen 31 januari 2022.

	<p>en wat kunnen ze zeker nog veranderen. Bevragen; Enquête laten invullen door verschillende kleuterleerkrachten over heel het land met de vraag hoe ze hun klas genderbewust inrichten.</p> <p>Bevragen: Interview afnemen met Eva Dierickx.</p>	<p>De observatie van mijn huidige stage kan ik er pas tegen het einde van mijn stage, eind mei 2022, inzetten. Op 31 januari wil ik de enquête afhebben, zodat je deze kan nakijken. Eenmaal ik de verbetering heb zet ik deze online. Ik laat de enquête 3 weken online staan.</p> <p>Het interview wordt op maandag 21 februari afgenomen om 9u30.</p>
<p>Wat is de situatie m.b.t. gender en genderstereotypering in mijn stageklas?</p>	<p>Observeren; De situatie in mijn eigen stageklassen observeren.</p> <p>Bevragen; Een interview afnemen met mijn stagementor(en).</p>	<p>Observaties gebruiken van mijn voorbije stage en deze verwerken tegen 31 januari 2022. Ook kan ik observaties van mijn huidige stage gebruiken, deze kan ik pas gebruiken na het einde van mijn stage in mei 2022.</p> <p>Het interview wil ik tegen 31 januari 2022 afhebben, dan kan dit nagekeken worden. Zodra ik de verbetering heb plan ik een datum in met mijn stagementoren, dit zal waarschijnlijk in februari zijn.</p>

3 Verzamelen en analyseren

In dit hoofdstuk zal ik antwoorden op de onderzoeksvragen. Om deze te beantwoorden heb ik via verschillende methodes informatie verzameld. Door verdiepend opzoekwerk, interviews en een enquête ... heb ik duidelijke antwoorden gevonden op elke deelvraag. Op basis van deze antwoorden formuleer ik in het volgende hoofdstuk ook enkele ontwerpeisen.

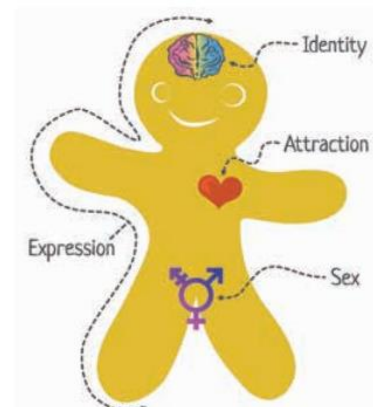
3.1 Wat is gender?

Om deze deelvraag te beantwoorden heb ik ingezet op een literatuurstudie van geschreven bronnen en nam ik een enquête af. Ik heb de enquête op 8 maart 2022 online verspreid en op 22 april 2022 terug afgesloten. De enquête (zie bijlage 7.1) bestond uit 13 vragen waarop ik van 20 respondenten een antwoord kreeg. De enquête was specifiek opgesteld voor kleuterleerkrachten. Ik heb met verschillende scholen contact opgenomen door mijn enquête naar hen door te mailen en ik heb een warme oproep gedaan op Facebook in verschillende groepen voor kleuterleerkrachten.

Hoewel veel mensen denken dat de begrippen gender en geslacht hetzelfde zijn, zijn ze wel degelijk verschillend. Voor sommige mensen is het idee dat men zich 'anders' kan voelen dan hun biologische geslacht niet te vatten. In hun ogen ben je waarmee je wordt geboren, je bent een man of een vrouw, er is geen andere optie. In de huidige samenleving valt er nog steeds niet te ontsnappen aan man – vrouwstereotypen. We worden overladen met ideeën en verwachtingen over wat het betekent om een jongen of een meisje te zijn. Deze verwachtingen overstijgen de louter biologische verschillen tussen mannen en vrouwen. Om hier beter inzicht in te krijgen, maakt men een onderscheid tussen 'seks' en 'gender' (Expoo, z.j.).

Wanneer je opzoekt wat de betekenis van geslacht is, kom je hier een aantal dingen over te weten. Als eerste is geslacht ook samen te nemen met 'seks', *het man of vrouw zijn* (Ensie, 2022). Als je dan verder gaat onderzoeken wat de precieze betekenis van seks is, kom je op het volgende uit: *Seks of geslacht is het onderscheid bij organismen gebaseerd op het biologische verschil in voorplantingsorganen, fysiologie en gedrag* (Wikipedia, 2021). Geslacht komt dus neer op het feit dat er biologische verschillen zijn tussen mannen en vrouwen. De biologische verschillen tussen mannen en vrouwen bestaan uit verschillende geslachtschromosomen (XX bij vrouwen en XY bij mannen). Ook is er nog een onderscheid tussen de geslachtshormonen. Bij vrouwen is dit oestrogeen en bij mannen testosteron. Het grootste verschil hierbij uit zich in de voorplantingsorganen. Vrouwen hebben bijvoorbeeld een baarmoeder en eierstokken. Het is voor hen dus mogelijk om een kind te baren. Mannen daarentegen hebben deze mogelijkheid niet (UMC Utrecht, 2020). Geslacht omvat dus de biologische verschillen tussen mensen. Ze zijn universeel, van alle tijden en (meestal) onveranderlijk (RoSa Vzw, 2019).

De officiële definitie van gender geeft aan dat het 'de kenmerken, eigenschappen, talenten en verwachtingen zijn die we toekennen aan vrouwen en mannen' (Vlaamse Overheid, 2021). Deze verwachtingen zijn sociaal en cultureel bepaald en worden voortdurend veranderd, verfijnd en bijgeschaafd. Gender vestigt er de aandacht op dat biologische verschillen vaak vertaald worden in sociale ongelijkheid. De ene groep wordt in een ondergeschikte positie ten opzichte van de andere groep geduwd. Denk bijvoorbeeld aan mannen voor wie het nog steeds minder evident is om ouderschapsverlof te nemen (Expoo, z.j.).

Figuur 1 - Genderbread (Killermann, 2017)

Een ander goed voorbeeld van hoe we bepaalde verwachtingen hebben van een bepaalde groep is het volgende raadsel: 'Een vader en zijn zoon raken betrokken bij een zwaar auto-ongeval. De vader is op slag dood, maar zijn zoon kan nog net op tijd naar het ziekenhuis gebracht worden. Daar aangekomen houdt de chirurg halt en roept: "Stop. Ik kan deze jongen niet opereren, want dit is mijn zoon". Hoe kan dat?'. De meeste mensen komen niet tot de juiste oplossing. De chirurg is namelijk zijn moeder.

Het woord 'chirurg' laat ons vaak automatisch denken aan een man. Meisjes worden vaak ook als emotioneel, lief, rustig ... gezien terwijl jongens eerder als wild, druk, temperamentvol ... gezien worden. (Genderklik, z.j.). Men kan gender dus zien als het 'sociaal geslacht'. Het omvat de maatschappelijke ideeën en verwachtingen rond 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid'. Deze verwachtingen worden sociaal en cultureel bepaald en zijn veranderlijk (Rosa Vzw, 2019).

De term 'genderidentiteit' verwijst naar het innerlijk gevoel van een jongen/man, een meisje/vrouw, (afwisselend) beiden of noch jongen/man of meisje/vrouw te zijn. Bij heel wat mensen komt dit gevoel en de manier waarop ze zichzelf identificeren overeen met het toegewezen geslacht bij de geboorte. Je wordt bijvoorbeeld geboren met een lichaam dat als vrouwelijk wordt gezien en je voelt je ook een meisje of vrouw. Iemand waarbij het genderidentiteit en het toegewezen geslacht samenvallen, noemt men een cisgender persoon. Het kan echter ook voorkomen dat iemand zijn genderidentiteit en het toegewezen geslacht min of meer in conflict staan met elkaar, of gewoon niet samenvallen. Er is veel diversiteit mogelijk in de beleving van jongen of/noch meisje (Transgenderinfo, 2021). Gender gaat dus over de mate waarin mensen zich al dan niet vrouwelijk of mannelijk voelen (HJK, 2018). In een artikel van VRT-nieuws uit 2020 wordt bevestigd dat in de beleidsverklaring van minister van Justitie Vincent Van Quickenborne (Open VLD) het volgende werd geschreven: De mogelijkheid om een derde gender in te voeren, naast man en vrouw. Er zijn mensen die niet willen of kunnen kiezen of ze man of vrouw zijn. Volgens de minister moet er daarom een genderneutraal geslacht op onze identiteitskaarten komen. In plaats van de klassieke V of M op onze identiteitskaarten, zou er dan ook een X kunnen staan (VRT-nieuws, 2020).

Maar wat als je genderidentiteit en je geslacht helemaal niet overeen komen? Deze mensen worden ook wel transgenders genoemd. Heel wat transgenderpersonen, niet allemaal, worden geconfronteerd met genderdysforie. Dit is een gevoel van lijden wanneer het geslacht toebedeeld bij de geboorte niet correspondeert met de genderidentiteit (Gezondheid en Wetenschap, 2020). Transgender personen zijn dus geboren in het verkeerde lichaam. Je wordt bijvoorbeeld geboren als jongen, maar je voelt je eigenlijk een meisje. In Nederland bestaat sinds 1 juli 2014 de zgn. 'Transgenderwet' oftewel Artikel 28 van het Burgerlijk Wetboek. Burgers krijgen door deze toevoeging aan het Burgerlijk Wetboek een vrijheid van geslacht. Ze kunnen bijvoorbeeld op hun geboorteakte hun geslacht wijzigen als ze dat willen (Geestkunde, z.j.). Cisgender daarentegen refereert naar een persoon wiens genderidentiteit overeenkomt met het geslacht dat ze bij de geboorte kregen toegewezen. Deze term is er eigenlijk om te voorkomen dat we bij mensen die geen transgender zijn, cisgender dus, geen problematische term als 'normaal' gaan gebruiken. (Koster, 2021).

Verder heb je ook nog 'genderexpressie'. Genderexpressiviteit heeft betrekking op het gedrag dat een man/vrouw vertoont in het dagelijks leven. Dit gedrag kan sterk variëren van stereotiep vrouwelijk tot stereotiep mannelijk, los van het eigen geslacht. Het uit zich zowel in opvallende (bv. kleding) als in meer subtiele (bv. lichaamstaal) manieren (HJK, 2018). Het verwijst dus naar de manier waarop je genderbeleving naar buiten brengt. Welke kleren draag je? Hoe gedraag jij je tegenover anderen? Het is dus wat de buitenwereld van jou te zien krijgt, in tegenstelling tot genderidentiteit die onzichtbaar is en zich innerlijk afspeelt.

Genderexpressie omvat dus alles wat we communiceren naar anderen: kleren, haarstijl, lichaamstaal, manier, spraak, gedrag ... Kinderen leren als snel wat hier wel en niet mag, wat passend is voor een jongen en wat thuishoort bij een meisje. We verwachten dat jongens zich jongensachtig gedragen en meisjes meisjesachtig (Transgenderinfo, 2021).

Als laatste is er de seksuele geaardheid. Dit drukt uit voor welke personen jij gevoelens kan krijgen/hebben. Heteroseksueel is de meest gekende, wanneer een man en een vrouw verliefd worden op elkaar. Er zijn echter nog verschillende vormen van seksuele geaardheid. Als je homoseksueel bent voel je je aangetrokken tot hetzelfde geslacht, terwijl biseksueel wil zeggen dat je op beide geslachten verliefd kan worden. Verder is er ook nog panseksueel, demiseksueel, aseksueel, sepioseksueel en queer (HLN, 2019).

Uit mijn enquête (zie bijlage 7.1) kon ik afleiden dat er veel leerkrachten zijn die het verschil tussen geslacht en gender nog niet goed kunnen onderscheiden. Maar liefst de helft van de respondenten was zich niet bewust van dit verschil. Bij de vraag 'Wat verstaat u onder het begrip gender?' kreeg ik veel antwoorden zoals; het (aangeboren) geslacht, jongen of meisje, de sekse waar je mee bent geboren ...

3.2 Hoe ontwikkelen vooroordelen over genderstereotypen zich bij jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar?

Om deze vraag te beantwoorden, maakte ik hoofdzakelijk gebruik van tekstbronnen.

Net zoals kinderen tussen nul en zes jaar vooroordelen over huidskleuren ontwikkelen, zo ontwikkelen ook hun genderstereotiepe ideeën tijdens de kleuterjaren. In een onderzoek van Bian (2017) gaven vijfjarige kleuters aan dat 'slim' en 'aardig' eigenschappen zijn die bij het eigen geslacht horen. 70 % van de jongens duidde eerder een man dan een vrouw aan als slim en aardig. De meisjes doen op deze leeftijd hetzelfde voor vrouwen. Bij de zesjarigen wordt het pas echt boeiend. Zesjarige jongens blijven eerder een man aanduiden als slim, terwijl meisjes even vaak een man als een vrouw aanduiden. Zowel zesjarige jongens als meisjes vinden dan weer dat 'aardig' eerder bij een vrouw dan een man hoort. Deze (en meer) genderstereotiepe beelden die kleuters zich eigen maken, hebben een grote invloed op de verdere ontwikkeling en het (onterecht hoge of lage) gevoel van competentie (Dierickx, 2019).

Peuters en kleuters leren door rolmodellen te imiteren: ouders, broers en zussen, opvoeders of andere zorgfiguren die een belangrijke rol spelen in hun leven, zoals hun juf/meester. Daarnaast wordt het beeld van kinderen beïnvloed door de manier waarop meisjes en jongens voorgesteld worden in onze maatschappij. Denk aan televisieprogramma's, prentenboeken, tekeningen ... Mannen worden vaak als sterk, onafhankelijk en avontuurlijk afgebeeld terwijl vrouwen eerder warm, zorgzaam en emotioneel voorgesteld worden. Het imiteren en overnemen van gedrag kan leiden tot het vertonen van 'typisch' jongens- of meisjesgedrag door de verwachtingen die kinderen hebben van een bepaalde sekse. Zo worden jongens en meisjes onbewust in een bepaalde richting geduwd en missen ze kansen om hun eigen potentieel ten volle te benutten.

Kleuters zijn kneedbaar in hun overtuigingen. Enerzijds hebben stereotypen een grote invloed op hen. Anderzijds kunnen we hen van jongs af aan net aanleren dat hun geslacht hen geen limieten oplegt (Rosa Vzw, 2019). Kinderen leren bijvoorbeeld al op erg jonge leeftijd dat er jongens en meisjes bestaan en dat zij tot bepaalde categorieën behoren. Ze leren dit door de beelden die we tonen, de verhalen die we vertellen en de interacties die we aangaan. Het is aan ons, leerkrachten en ouders, om te verduidelijken dat jongens hakken kunnen dragen en dat meisjes astronaut kunnen worden. Dit zijn beelden die de doorsnee media en

prentenboeken nog steeds niet vaak genoeg tonen. Door hier oog voor te hebben en expliciet ruimte voor te maken verbreed je het genderbeeld van de kleuters (Genderklik, z.j.).

Bij onderzoek naar de vorming van stereotypering bij kinderen wordt er een onderscheid gemaakt tussen impliciete (onbewuste) en expliciete (bewuste) stereotypering. Rond het tweede en derde levensjaar worden kinderen zich bewust van categorieën in bijvoorbeeld etniciteit en geslacht. Vervolgens worden kinderen zich tussen de drie en zes jaar bewust van (het verschil tussen) mannelijke en vrouwelijke activiteiten. Een kind weet bij welk geslacht het hoort en gaat daar onbewust een beeld van vormen: wat betekent het om een jongen of een meisje te zijn en wat kunnen jongens en meisjes (niet) doen? In deze fase experimenteren kinderen veel met rollen en identiteiten, en zijn kinderen extra ontvankelijk voor voorbeelden in de omgeving die hen helpen bij het onderscheiden en vormen van categorieën. Vijf- tot zesjarige kinderen uiten zelf nog geen bewuste stereotypingen, maar vertonen wel al impliciete stereotypering. Uit onderzoeken waar specifiek gekeken werd naar stereotypen ten aanzien van wiskunde bleek bijvoorbeeld dat vijf tot zesjarige meisjes (maar niet jongens) rekenen al sterker associëren met jongens, en taal meer met meisjes (Vhto, z.j.).

3.3 Welke invloed hebben genderstereotypen op de ontwikkeling van jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar?

Uit geschreven bronnen van Eva Dierickx heb ik zeer veel informatie kunnen halen die interessant was bij het beantwoorden van deze deelvraag. Aanvullend heb ik ook een interview afgenomen van mevrouw Dierickx, waarbij ik nog meer te weten ben gekomen. (zie bijlage 7.3) Eva Dierickx is een ex-kleuterleerkracht die na haar studies kleuteronderwijs haar Master in de onderwijskunde haalde aan de UGent. Hierna volgde ze de master gender en diversiteit. Ze is een echte feministe die momenteel zelf lesgeeft in de lerarenopleiding aan AP Hogeschool te Antwerpen. Verder gebruikt ze haar Instagram-platform (@Deklasvaneva) om informatie te verspreiden over uiteenlopende topics: gender, diversiteit, anderstaligheid ... Daarnaast heb ik nog meer onderzoekwerk gedaan en andere bronnen geraadpleegd om een goed antwoord te formuleren op deze deelvraag.

Genderstereotypen zetten een limiet op de ontdekkingsstocht van jonge kinderen. Ze verhinderen soms zelfs dat kinderen bepaalde activiteiten gaan uitproberen. De kinderen worden onbewust in een bepaalde richting geduwd, een richting die ze misschien niet in willen slaan. Ze missen hierdoor kansen om hun eigen talenten te ontwikkelen. (Expoo, 2015) (Dierickx, 2022)

Genderstereotiepe ideeën spelen een grotere rol in de samenleving dan je zou denken. Ze kunnen ervoor zorgen dat kinderen hun mogelijkheden en verwachtingen gaan beperken. Een kind wiens interesses en talenten niet passen in rolbevestigende hokjes, is misschien bang om die zaken te verkennen en te ontdekken. Stel dat een meisje interesse heeft in techniek en graag een brug wil bouwen, maar in de blokken- en bouwhoek zijn er alleen jongens aan het spelen. Er hangen ook foto's op in deze hoek, maar deze zijn allemaal van mannen die aan de slag gaan in de bouwsector. Dit geeft haar het idee dat bouwen enkel voor jongens is, wat haar niet zal aanmoedigen om haar interesse verder te ontwikkelen. Hetzelfde doet zich voor in de nabootsingshoek. Heel wat jongens durven of willen niet met poppen spelen omdat klasgenoten zeggen dat alleen meisjes met poppen spelen. (Rosa Vzw, 2019). Meisjes van vier à vijf jaar zoeken elkaar steeds meer op en spelen vaker (samen) in de poppenhoek of de huishoek.

Ondertussen vindt hetzelfde fenomeen ook plaats bij de jongens: ook zij zoeken elkaars nabijheid steeds meer op en krijgen een voorkeur voor de bouw- en autohoek. In de bouwhoek wordt er gewerkt op ruimtelijk inzicht en wiskundige vaardigheden. Ervaring opdoen met

technisch en constructief speelgoed heeft daarbij invloed op de interesse en het competentiegevoel van jongens en meisjes als het gaat om STEM-vaardigheden. STEM staat voor: Science, Technology, Engineering and Mathematics. Je kan dus zeggen dat meisjes al van in de kleuterklas mogelijk achterstand oplopen in het ontwikkelen van STEM-vaardigheden.

In de huis- en poppenhoek wordt gewerkt aan belangrijke vaardigheden die later in het leven noodzakelijk zijn. Kinderen oefenen hier hun sociale en zorgende vaardigheden. Als jongens minder vaak in deze hoek spelen missen ze belangrijke eerste ervaringen en oefenkansen op dit vak (Dierickx, 2019).

Onder meer sociale en cognitieve factoren spelen hierbij mee. Kleuters zijn bijzonder aandachtig voor de beelden die ze rondom zich heen zien. De hints en boodschappen die ze van klasgenootjes of andere kinderen krijgen zijn van groot belang bij de ontwikkeling van hun eigen genderidentiteit en de (al dan niet) ideeën over mannelijkheid of vrouwelijkheid. In een Brits experiment keken kleuters in de ene klas naar een fragment waarin andere kinderen stereotiep doorbrekend spel speelden. Deze kleuters toonden daarna een grotere flexibiliteit in speelgoed- en vriendkeuze. Ze lieten dit niet bepalen door hun geslacht. Kinderen die naar het fragment keken waarbij jongens een stereotiep mannelijk spel speelden accepteerden de uitsluiting van meisjes in hun groep meer. Maar ook expliciete ('de meisjes mogen daar spelen') en impliciete (roze versus blauw) boodschappen die ouders, leerkrachten en de bredere media meegeven helpen kinderen bij het vormen van ideeën over wat van een jongen of een meisje verwacht wordt (Dierickx, 2019) (Dierickx, 2020)

Deze genderstereotypen veranderen is dan ook zeer lastig. Om ze te veranderen, moet er volgens socioloog Margriet van Heesch van de Universiteit van Amsterdam veel breder worden nagedacht over stereotypering van mannen en vrouwen in de maatschappij. 'Wanneer komen vrouwen op tv? Daar moet over nagedacht worden om écht iets te veranderen'. Bij sommige sporten lijken de taboes al enigszins doorbroken. Denk aan voetbal, dat is tegenwoordig niet meer alleen voor jongens. 'Maar waarom noemen we het in godsnaam 'vrouwenvoetbal' en niet gewoon 'voetbal'?', zegt Van Heesch. 'Bij dit soort dingen moet je je echt afvragen waarom we het voor lief nemen, anders verandert er niets' (RTL nieuws, 2019).

Afbeelding 1: Jongen doet ballet (AD, z.j.)

Jonge kinderen durven soms niet voor de sport van hun keuze te kiezen, uit schrik om gepest te worden. Deze clichés zitten er zo hard in dat we het als 'raar' zien wanneer een jongen aan ballet doet. In omgekeerde richting ziet men dit ook – zoals eerder vermeld wordt het 'vrouwenvoetbal' genoemd – ook voor jonge meisjes is het niet altijd even gemakkelijk om voor voetbal te kiezen omdat ze op jonge leeftijd in een team van bijna uitsluitend jongens terechtkomen. Je hoort dan vaak van medespelers, ouders ... dat ze het maar grappig vinden dat een meisje voor voetbal kiest. Ze bedoelen dit meestal grappig, maar dit laat het genderstereotiepe beeld weer helemaal naar boven komen. (RTL nieuws, 2019).

De Education and Employers Association heeft recent een experiment gedaan met kinderen tussen 5 en 7 jaar oud. Ze werden gevraagd om verschillende beroepen aan verschillende personen te koppelen: chirurg, piloot ... Hieruit bleek duidelijk dat deze kinderen al een stereotiep beeld in hun hoofd hebben.

Daarom is het net zo belangrijk dat we zo vroeg mogelijk proberen om jongen kinderen zich bewust te maken van genderstereotypen. De zaadjes rond genderbewustzijn worden in de vroege kindertijd gepland en de stereotypen groeien alleen maar uit tijdens de latere ontwikkeling. Het is dus essentieel om hier zo vroeg mogelijk op in te zetten. (EarlyYearsBlog, 2020).

3.4 Hoe kan je als kleuterleerkracht genderstereotypen doorbreken in je klas?

Door het onderzoeken van tekstbronnen en het afnemen van mijn enquête (zie bijlage 7.1) ben ik tot een antwoord op deze deelvraag gekomen.

Als eerste is het uiteraard belangrijk dat jij als leerkracht het goede voorbeeld geeft aan de kleuters in je klas. Kleuters imiteren namelijk jouw gedrag. Zet als leerkracht dus vaak je genderbril op. Als je een genderbril opzet, kijk je met een kritische blik naar bijvoorbeeld gender in jouw klas. Hoe vaker je dit doet, hoe vlotter je clichés herkent. Om genderbewust te blijven lesgeven, moet je steeds in je achterhoofd houden waarom je genderbewust(er) lesgeeft: alle kinderen worden gestimuleerd om zowel in de klas als daarbuiten hun interesses te ontdekken en talenten te ontwikkelen. Leerlingen krijgen zo de kans om zelf te kiezen wat bij hen past. Besef dat niet elk kind zich kan vinden in de klassieke clichés, maak hen dan ook duidelijk dat er heel veel verschillende mogelijkheden zijn. Wat ook zeer belangrijk is, is dat je niks gaat verbieden. Geef kinderen meer opties en zorg voor een verbreding van diversiteit, zo voelen alle kinderen zich goed in de klas.

In de kleuterklas spelen kinderen erg veel, vaak hangen er ook stereotypen vast aan het speelgoed dat je als leerkracht aanbiedt in de klas. Geef kinderen daarom mee dat er niet zoiets bestaat als 'meisjesspeelgoed' of 'jongensspeelgoed'. (RoSa Vzw, 2019)

Afbeelding 2: (Ywfmfe blogspot, 2015)

Reageer ook gepast op andere kinderen als je hen daarop aanspreekt. Kinderen gaan zich niet meteen volledig kunnen aanpassen, daarom is het belangrijk om het tijd te geven en geduld te hebben. Blijf kinderen op een positieve manier corrigeren. Word dus niet boos als ze een genderstereotiepe uitspraak doen, maar blijf uitleggen waarom we in de klas met alles mogen spelen. Ga samen in gesprek en laat hen zelf nadenken door gerichte vragen te stellen. (Rosa Vzw, 2019)

In de klas is het belangrijk dat je zelf goed oplet welke woordkeuze je gebruikt als leerkracht. In plaats van telkens jongens en meisjes te zeggen kan je bijvoorbeeld vrienden of kinderen zeggen. Zo voelt iedereen zich aangesproken en wordt de klas niet telkens in twee groepen verdeeld. Bij het geven van feedback en complimenten kan je ook afstappen van de clichés. Meisjes worden namelijk vooral geprezen als ze zich lief, zorgzaam en sociaal gedragen. Bij jongens doen we dit sneller wanneer ze initiatief nemen of zelf iets uitgedokterd hebben. Wees je hiervan bewust en probeer dit patroon te doorbreken bij het complimenteren. Dit geldt ook voor het vertellen van verhalen. Praat ook eens over een brandweervrouw of een onthaalvader.

Je kan hierbij eventueel genderneutrale termen gebruiken zoals leerkracht of verpleegkundige. Dit betekent niet dat je zegt dat jongens bijvoorbeeld later geen agent mogen worden, maar je laat zien dat er veel opties zijn voor alle kleuters. (Rosa Vzw, 2019)

Kleuters zelf stellen ook regelmatig vragen over gender, bijvoorbeeld: “Hebben alleen meisjes lang haar?” of “Mogen jongens zich verkleden als prinses?”. Ontwijk deze vragen als leerkracht absoluut niet. Het antwoord op deze vragen is cruciaal voor de ontwikkeling van sommige kinderen. Beantwoord de vraag zo eerlijk mogelijk zonder in stereotypen te vervallen. Leg uit dat er heel wat verschillende soorten mensen, voorkeuren ... zijn en dat iedereen gelijk is (Rosa Vzw, 2019).

Ook het uitwerken van thema's kan je als kleuterleerkracht anders aanpakken. Kijk verder dan de klassieke thema's of benader ze vanuit een nieuwe invalshoek. Zo kan je bij het thema beroepen een variatie aan beeldmateriaal gebruiken. Door ook brandweervrouwen, vrouwelijke dokters, verplegers en mannelijke leerkrachten te laten zien, toon je dat alles mogelijk is. Bij het gebruik van voorleesboekjes kan je het best op zoek gaan naar verhalen waarbij het geslacht van de personages niet (meteen) duidelijk is, zoals dierenverhalen, zodat alle kinderen zich erin kunnen verplaatsen en hun fantasie geprikkeld wordt.

Afbeelding 3: Verpleger (Freepik, z.j.)

Kijk kritisch naar de materialen door te kijken of er voldoende diversiteit aan bod komt. Men kan ook variatie in kleurplaten aanbieden. (Rosa Vzw, 2019)

Daarnaast is het belangrijk dat je de hoeken van de klas aantrekkelijk maakt voor iedereen. Zorg voor hoeken die bestaan uit een variatie aan materiaal in alle kleuren van de regenboog. Zorg dat de namen van de hoeken uitnodigend klinken voor elk kind. Ga bv. voor een huishoek in plaats van een bouw- en poppenboek. Hier kunnen de kleuters zelf een huis bouwen met blokken en schoonmaken met speelgoedborstels. In de keuken kunnen ze koken en in de garage kunnen ze aan auto's sleutelen. In plaats van poppen kan je deze hoek ook aanvullen met dieren. Wat je ook nog kan integreren in de klas is een doorschuifstelsel. Dit zorgt ervoor dat alle kinderen alle hoeken kunnen verkennen en dat kinderen heel bewust voor een hoek moeten kiezen om in te spelen. Kinderen komen zo ook in hoeken terecht waar ze normaal niet in spelen. Op vlak van speelgoed moet je als leerkracht speelgoed met een dubbele stereotypering proberen te vermijden, zoals bv. een roze keukentje. Bied ook een variatie aan speelgoed aan. Er is zoveel meer dan poppen en auto's. Laat ook zeker merken dat de kinderen een voorkeur mogen hebben. Het is perfect normaal als een meisje graag met poppen speelt of een jongen graag met auto's. Wat wel belangrijk is, is dat je deze kinderen extra stimuleert om te proberen hun grenzen toch te verleggen door eens met speelgoed te spelen dat niet typerend is aan hun geslacht. (Rosa Vzw, 2019)

Na het lezen van alle antwoorden van mijn enquête merkte ik dat leerkrachten sterk vragen naar meer sturing over dit onderwerp. Ze weten zelf niet goed hoe ze er aan moeten beginnen en veel leerkrachten weten zelfs niet wat genderbewust(er) lesgeven nu precies inhoudt. Er werd bijvoorbeeld aangegeven dat sommige kleuterleerkrachten wel graag genderbewust(er) willen lesgeven, maar dat ze hier niet de juiste middelen voor hebben. Er kwam dan ook veel vraag naar concrete tips over verschillende aspecten van in de klas, zoals: hoeken, gesprekken, boekenaanbod, thema's uitwerken ...

3.5 Wat is de situatie m.b.t. gender en genderstereotypering in mijn stageklas?

Om deze deelvraag te beantwoorden heb ik veel geobserveerd tijdens mijn stage. Ook heb in een interview afgenomen met beide stagementoren (zie bijlage 7.2). Deze vraag splits ik op in twee delen, aangezien ik bij twee verschillende leeftijden stage heb gelopen.

Stageklas K3C (3de kleuterklas) – Clementiaanschool Holheide

Van 25 oktober tot 10 november 2021 heb ik stage gelopen in de 3de kleuterklas van de Clementiaanschool Holheide te Pelt. In deze klas zitten 19 kinderen, waaronder 8 meisjes en 11 jongens. Na de eerste gesprekken met mijn mentor merkte ik dat ze zeker openstond voor genderbewust(er) lesgeven. Nadat ik haar had verteld dat het onderwerp van deze bachelorproef genderbewust(er) lesgeven was, toonde ze meteen interesse.

Het is uiteraard erg belangrijk om als leerkracht het goede voorbeeld te geven aan de kinderen in jouw klas. Ze imiteren je en leren van jouw gedrag. Hier was mijn mentor zich al sterk van bewust. Het principe 'genderbril' kende ze nog niet, maar na een kleine toelichting begreep ze het. Ook zelf heb ik heel bewust mijn zgn. 'genderbril' opgezet terwijl ik stage liep, aangezien ik dit zeer belangrijk vind en mijn bachelorproef hier ook over gaat. Voor zowel mij als mijn mentor was het belangrijk dat kinderen op volledige ontdekkingsreis konden gaan in de klas, dit zag je ook erg duidelijk terug in de hoeken. Om te beginnen is de klas al zeer genderbewust ingericht, er staat niet veel roze en blauw speelgoed. Ook wijkt mijn mentor af van de dubbele stereotypering, zoals het roze keukentje. In de klas kan je vooral rustige tinten van groen en geel terugvinden, het is dus een open klas voor alle kleuters. Wat mij wel opviel is dat in de 'Barbiehoek' heel veel roze speelgoed lag, deze hoek bevindt zich boven op het platform en is dus niet al te goed zichtbaar. Ik ben hierover met mijn mentor in gesprek gegaan.

Afbeelding 1: MO in de klas

Ze vertelde mij dat dit haar inderdaad ook al eens was opgevallen, maar dat dit eigenlijk vrij weinig stoorde aangezien het meestal de jongens waren die in deze hoek gingen spelen. Dit viel mij dan ook op tijdens mijn stage, vaak gingen D (jongen) en L (jongen) samen in deze hoek spelen. Dus ondanks het feit dat deze hoek redelijk stereotiep was ingericht merk je dat er in deze klas veel ruimte is voor diversiteit! Dit is allemaal te danken aan het harde werk van mijn mentor. Ze streeft naar een goed klasklimaat waar kinderen volledig zichzelf kunnen zijn. In deze klas bestaan de woorden 'meisjesspeelgoed' en 'jongensspeelgoed' niet.

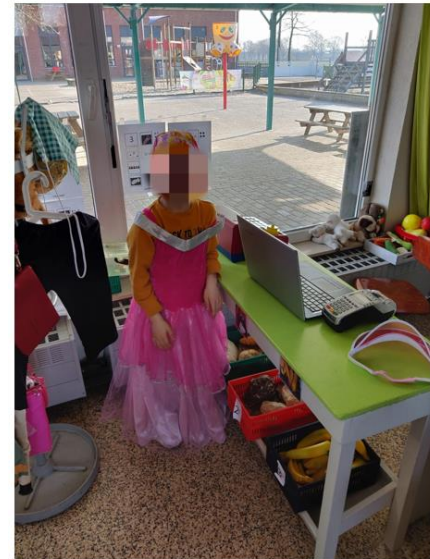
Ook maakt mijn mentor gebruik van een doorschuifstelsel. Op deze manier komen de kinderen in aanraking met alle hoeken van de klas. De kinderen kiezen in het begin van de dag één hoek waar ze gaan spelen, ze kiezen dus heel bewust voor deze hoek en mogen tot aan de speeltijd niet meer van hoek veranderen. Doorheen de dag mogen ze dan wel voor verschillende hoeken kiezen, maar ze mogen niet 2 keer per dag voor dezelfde hoek kiezen. Op deze manier moeten ze echt goed nadenken, waar wil ik spelen?

Het correct reageren op genderstereotiepe uitspraken is niet altijd makkelijk. Het is erg belangrijk om niet boos te worden of kinderen het gevoel te geven dat ze echt iets ergs zeggen. Vaak weten kinderen namelijk niet wat ze zeggen en imiteren ze dit vanuit hun omgeving.

Tijdens mijn stage ben ik ook een paar interessante dingen ontdekt. Zo vertelde mijn mentor me dat ze vorig jaar een jongen in de klas had (MA) die verliefd was op een andere jongen (LO). De andere kinderen van de klas vonden dit best raar. "Hoe kan dat nu dat twee jongens verliefd zijn op elkaar?". Dit soort uitspraken kwamen naar boven in de klas. Toen ik vroeg aan mijn mentor hoe ze deze situatie heeft aangepakt, vertelde ze mij dat ze hier eigenlijk heel 'gewoon' over doet. Ze zegt heel rustig dat dit zeker wel kan, twee jongens kunnen wel verliefd worden op elkaar!

Je merkt door deze uitspraken dat sommige kinderen nog moeite hebben met het afwijken van stereotiepe beelden. Dit is ook heel normaal, aangezien ze dit van de personen rondom hun horen en je dit in de media ook steeds vaker ziet.

Verder stellen kleuters ook regelmatig vragen over gender. Vragen zoals: "Hebben alleen meisjes lang haar?" en "Mogen jongens zich ook verkleden als prinses?" kwamen ook in mijn stageklas aan bod. Zoals ik al eerder heb vermeld, was er een jongen die verliefd was op een andere jongen. Diezelfde jongen liet ook merken dat hij geïnteresseerd was in kledjes. In de nabootsingshoek staat een grote kapstok met allemaal verschillende verkleedkleden. Als eerste had MA een kledje aangetrokken, wat er heel mooi uitzag! Zelf was mijn mentor wel erg benieuwd naar de reacties van de andere kinderen. Maar er kwam eigenlijk geen reactie op, de kinderen vonden dit heel normaal. Een tijdje later heeft MO ook een kledje aangetrokken, je merkte dat hij eerst de bevestiging nodig had dat het helemaal oké was om een kledje aan te doen. Het mooie is ook dat de andere kinderen van de klas dit met open armen accepteerden!

Afbeelding 2: MA in de klas

Ook tijdens overgangsmomenten kunnen genderstereotypen opkomen. Als je naar het plasmoment kijkt komen de biologische verschillen helemaal naar boven. De kleuters van de derde kleuterklas begrijpen al welke lichaamsdelen bij een jongen en welke bij een meisje horen. Tijdens het overgangsmoment van de kring naar het plasmoment viel mij in de klas iets op. Er mocht altijd één kleuter bij de deur gaan staan. Deze kleuter zegt eerst: "jongens" of "meisjes". Dus de kinderen werden opgedeeld op basis van geslacht. Hier heeft mijn mentor mij over aangesproken, omdat ze hier graag verandering in wilde brengen. Dit heeft ze uiteindelijk ook gedaan, na mijn stage gebruikt ze niet meer "jongens" of "meisjes". Nu maakt ze gebruik van een kenmerk, zoals: haarkleur, kleur van T-shirt, oogkleur, wie heeft iets rood aan? ...

Bij het uitwerken van thema's kunnen kleuterleerkrachten het ook eens over een andere boeg gooien door verder te kijken dan de klassieke thema's en het thema te benaderen vanuit een andere invalshoek. Dit kan je doen door variatie aan te brengen tijdens je thema's. Dit heb ik ook proberen te doen tijdens het uitwerken van het thema 'dino's'. Ik had voor dit thema gekozen omdat ik tijdens mijn observatiedagen had gemerkt dat vooral de jongens helemaal zot waren van dit thema! Maar uiteraard wilde ik iedereen van de klas betrekken bij dit thema. Ik heb geprobeerd om een grote variatie aan activiteiten aan te bieden, ook zeer praktijkgerichte activiteiten. Een voorbeeld hiervan is het uitkloppen van cement, waar dino's in verstopt zaten. Hier waren alle kinderen helemaal zot van! Zo goed al elk kind in mijn klas wilde dit doen. Ook ben ik aan de slag gegaan met het beeldmateriaal. In plaats van telkens mannelijke archeologen te laten zien, heb ik de boekjes: "Het meisje en de dinosaurus" en "De archeoloog" gebruikt. In beide boeken staat er een meisje op de voorgrond. Op deze manier zien de kinderen dat meisjes ook zeker geïnteresseerd kunnen zijn in dino's.

Stageklas K1A (Instapklas/Eerste kleuterklas) – Corneliussschool Lindel-Hoeven

Voor mijn stage in de instapklas in de Corneliussschool te Pelt was genderidentiteit nog niet echt van toepassing. De kinderen met een leeftijd van 2,5 tot 3 jaar zijn hier nog niet bewust mee bezig. Wat ze juist heel interessant vinden zijn de biologische verschillen tussen elkaar. Ik kreeg regelmatig de vraag: 'Juf, waarom heeft hij een plassertje/piemel en ik niet?'. Deze jonge kinderen zijn dan ook erg gefascineerd over hun eigen lichaam, je ziet ze volop kijken en ontdekken wat hun kleine lijfje allemaal kan doen. Tijdens het plasmoment komt dit volledig tot uiting. Ze kijken rond en stellen zelfs vragen aan elkaar. "Kijk, jij hebt een spleetje! Ik ook!". Hierbij is het niet nodig om als leerkracht je genderbril op te zetten. Geslacht is namelijk iets anders dan gender. Geslacht is aangeboren, gender is dat niet. Daarom reageer ik hier ook heel duidelijk op: "Jij hebt een spleetje omdat jij een meisje bent, MO is een jongen dus hij heeft een plassertje!".

Mijn mentoren vertelden me dat ze in de klas nog niet heel gericht waren met gender. Tijdens het uitwerken van thema's hielden ze niet expliciet rekening met de stereotypen. Ze stonden hier zeker voor open, maar hadden naar hun gevoel te weinig informatie om aan de slag te gaan met genderbewust(er) lesgeven. In de klas merkte ik tijdens mijn observatiedagen dat mijn mentoren wel heel open zijn tegenover de kinderen. Iedereen is welkom in de klas en alles mag. Echte situaties rond gender heb ik niet gezien, maar culturele verschillen zoals geloof kwamen wel aan bod tijdens het wekelijkse godsdienstmoment.

Op andere momenten is het wel belangrijk om je genderbril op te zetten als leerkracht, zeker bij de jongste kleuters. Ze zijn namelijk nog kneedbaar in hun gedachtegang, hoe jonger je begint hoe makkelijker! Ook de jongste kleuters krijgen veel mee van de personen rondom hen en de media. Maar ze begrijpen nog niet helemaal wat gender precies inhoudt. Dit merkte ik ook tijdens mijn stage. Ik heb eigenlijk geen genderstereotiepe uitspraken gehoord gedurende de 7 weken. De klas is ook zeer open voor alle kleuters. In de hoeken is er weinig sprake van een al dan niet dubbele stereotypering. In de nabootsingshoek staat bijvoorbeeld wel een roze babystoeltje, maar doordat er dan een blauwe tafel staat compenseert dit elkaar. Doordat er veel gebruik wordt gemaakt van genderneutrale tonen, zoals hout, kunnen de kinderen op volledige ontdekkingsreis gaan in de klas. Ze kunnen de hele dag door vlinderen.

Omdat ik bijna geen genderstereotiepe uitspraken heb gehoord, heb ik dit nagevraagd bij mijn mentoren. Ze vertelden mij dat zij eigenlijk bijna nooit te maken krijgen met dit soort uitspraken. Het is als leerkracht altijd belangrijk dat je hier op een gepaste manier op reageert. Geef de kinderen niet het gevoel dat ze iets zeggen wat niet mag, maar dat het juist goed is dat ze hun mening durven delen! Bij de jongste kleuters is het nog niet nodig om een uitgebreid gesprek over gender te hebben. Ze zijn hier nog te jong voor. Korte, duidelijke boodschappen kunnen wel als de context zich er toe leent. Tijdens mijn laatste stageweek hoorde ik wel eens: "Juf, dat is meisjesspeelgoed!". Hierbij is het belangrijk om rustig te reageren, dit heb ik dan ook gedaan. Ik heb rustig uitgelegd dat al het speelgoed in de klas voor iedereen is. Iedereen mag spelen met wat hij/zij graag wil!

Bij kleuters van deze leeftijd heb ik er als leerkracht wel op gelet dat ik fijne complimentjes gaf aan alle kinderen, ongeacht hun geslacht. Zo kregen bv. ook de meisjes complimenten over hun sterke spierballen. Jongens kregen – net zoals meisjes – complimenten zoals: "Wat ben jij lief!" of "Wat zie jij er mooi uit vandaag!". Vaak associëren we de eigenschappen lief en zorgzaam met meisjes. En de eigenschappen stoer en sterk met jongens. Dat ben ik tijdens mijn stageperiode bewust proberen tegen te gaan.

Bij het uitwerken van thema's is het belangrijk, ook bij de jongste kleuters, om soms af te wijken van de stereotypen. Denk een out of the box en pak het thema eens op een andere manier

aan. Dit heb ik proberen toe te passen in mijn stage bij het thema boerderij. Vaak denken we dan aan een boer, maar deze keer keken we vooral naar de boerin.

Mijn mentoren waren nog niet zeker over het genderbewust(er)e lesgeven. Ze hebben dit eigenlijk nog weinig geprobeerd en zeker met de jongste kleuters vonden ze dit zeer moeilijk. Na het horen van het onderwerp van mijn Bachelorproef stonden ze hier wel voor open.

4 Ontwerpen

Op basis van de antwoorden die ik in het vorig hoofdstuk heb verzameld, ben ik tot een aantal ontwerpeisen gekomen.

Ik merk dat er vanuit leerkrachten veel vraag is naar een hulpmiddel om genderbewust(er) les te geven in de kleuterklas. Zowel mijn mentoren als personen die mijn enquête hebben beantwoord, gaven aan dat ze dit erg handig zouden vinden om te gebruiken in hun eigen klas.

Ook wil ik mezelf graag uitdagen: Hoe kan ik als toekomstige leerkracht tijdens mijn uitgroei stage zelf al groeien in het genderbewust(er) lesgeven?

Moederdag is een feestdag die tijdens mijn stage valt. Dit leek me de ideale gelegenheid om dit thema eens onder de loep te nemen en het met een kritische 'genderbril' te bekijken.

Daarnaast bleek uit de dataverzameling dat genderstereotypen veel invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van kleuters. Daarom wil ik met de kleuters zelf aan de slag gaan: "Hoe kan ik kleuters ervan bewust maken dat ze verder mogen kijken dan de genderstereotypen die bijvoorbeeld de media aan hen voorschotelen?"

4.1 Ontwerpeisen

Ontwerpeisen	Op basis van welke data is deze ontwerpeis geformuleerd?
De handleiding moet een duidelijke definitie van genderbewust(er) lesgeven bevatten.	<p>Tekstbron (RoSa vzw, 2015): Genderbewust lesgeven betekent de impact van gender op de ontwikkeling van leerlingen (h)erkennen. In een genderbewuste lespraktijk is er ruimte voor verschil, maar wordt stereotypering vermeden zodat elke leerlinge de kans krijgt zich vrij te ontplooien.</p> <p>Bevraging: uit de antwoorden op mijn enquête heb ik gemerkt dat veel leerkrachten de juiste definitie van gender niet kennen. Ze halen dit vaak door elkaar met het geslacht van iemand. Daarom is het belangrijk om dit duidelijk aan te maken zodat de leerkrachten precies weten waarover de gids gaat.</p>
De handleiding geeft tips en tricks van verschillende uitgangpunten; hoeken, thema's, taalgebruik, boekenaanbod ...	<p>Bevraging: bij mijn vraag over wat leerkrachten graag willen zien in de gids kreeg ik veel verschillende antwoorden: hoekenverrijking, boekenaanbod, concrete activiteiten, hoe leerkrachten op een genderbewuste manier met materiaal en lessen te laten omgaan, thema's uitwerken ...</p>
De handleiding moet uitleggen waarom het zo belangrijk is dat we inzetten op genderbewust(er) lesgeven, liefst zo vroeg mogelijk.	<p>Tekstbron (Expoo, 2015): Genderstereotypen zetten ook een limiet op de ontdekkingstocht van jonge kinderen. Ze verhinderen soms zelfs dat kinderen bepaalde activiteiten gaan uitproberen.</p>

	<p>De kinderen worden onbewust in een bepaalde richting geduwd, een richting die ze misschien niet in willen inslaan. Ze missen hierdoor kansen om hun eigen talenten te ontwikkelen.</p> <p>Bevraging: In mijn enquête merkte ik dat sommige leerkrachten nog een zeer vaag beeld hebben van wat genderbewust(er) lesgeven nu precies inhoudt. Ook kreeg ik de vraag om in de gids extra uitleg te vermelden over gender en genderbewust(er) lesgeven.</p>
<p>De handleiding moet verschillende concrete praktijkvoorbeelden bevatten zodat de leerkrachten een erg duidelijk beeld hebben van het onderwerp.</p>	<p>Bevraging: Uit zowel mijn enquête als mijn interviews met mijn mentoren merkte ik dat leerkrachten nog te weinig concrete voorbeelden en tips hebben om genderbewust(er) aan de slag te gaan in hun klas. Daarom is het belangrijk dat de gids erg concreet is zodat de leerkrachten meteen weten hoe ze precies aan de slag kunnen gaan.</p>
<p>Het thema Moederdag invullen vanuit de interesses van alle mama's, niet vertrekken vanuit de cliché-ideeën die wij hebben over mama's.</p>	<p>Tekstbron (Koelman, 2018): Sommige mama's houden nu eenmaal heel erg van bakken en make-up, daar is helemaal niks mis mee. Maar het is belangrijk om eens te kijken wat de mama's echt leuk vinden en niet meteen uit te gaan van het stereotiepe beeld dat alle mama's make-up of bakken leuk vinden.</p>
<p>Ik, als toekomstige kleuterleerkracht, moet zelf mijn Genderbril opzetten. Wat is er belangrijk om Moederdag genderbewust(er) uit te werken en hoe ga ik dit aanpakken?</p>	<p>Tekstbron (RoSa vzw, 2019): Hoe meer je de genderbril op zet, hoe vlotter je clichés herkent. Vergelijk het met leren fietsen: hoe vaker je het doet, hoe vlotter het gaat en hoe minder je erbij moet nadenken.</p>
<p>Genderstereotiepe ideeën rond mama's zijn niet altijd slecht! Deze niet helemaal negeren, maar wel een ruimer aanbod creëren over mama's.</p>	<p>Tekstbron (RoSa vzw, 2019): Sommige mama's houden nu eenmaal van bakken en make-up, wat doe je daar dan mee? Dat is helemaal oké! Uiteraard kunnen we ook hierover leren, maar we zijn wel vertrokken vanuit wat de mama's leuk vinden.</p>
<p>Interview met kleuters moet laagdrempelig zijn, zodat alle kleuters zich veilig voelen om hieraan deel te nemen.</p>	<p>Tekstbron (Wubbeling, 2016): Het voeren van gesprekken met kinderen kan soms een uitdaging zijn, kinderen moeten zich veilig voelen en ze moeten het ook begrijpen.</p> <p>Observatie: Ik weet dat er in mijn stageschool een aantal kleuters zijn met een andere moedertaal dan</p>

	Nederlands. Verder wil ik ook dat het voor elk kind leuk is, dat ze zich veilig voelen.
De kleuters zich ervan bewust maken dat er zoveel meer is dan enkel de genderstereotiepe ideeën die de meeste mensen hebben over de geslachten.	Tekstbron (RoSa vzw, 2019): Kleuters zijn nog kneedbaar in hun bedenkingen. Door hun te laten zien dat ze meer mogelijkheden hebben dan de genderstereotiepe verwachtingen gaan ze hun grenzen verder durven verkennen.
Genoeg ruimte laten om in gesprek te gaan met de kleuters over al hun bedenkingen.	Tekstbron (Thomas Charles, z.j.): Intrinsieke motivatie. Door de eigen inbreng van kleuters gaan ze zelf meer nadenken over wat zeggen. Je hoort ook verschillende standpunten.

4.2 Beschrijving van het ontwerp

In dit deel ga ik dieper in op de drie ontwerpen die ik gemaakt heb. Ten eerste heb ik een handleiding voor kleuterleerkrachten ontwikkeld om hen te helpen in het genderbewust(er) lesgeven. Ten tweede heb ik het thema Moederdag op een niet-genderstereotiepe manier uitgewerkt en tot slot heb ik ook de kleuters zelf betrokken door met hen te filosoferen.

4.2.1 Handleiding

In dit onderdeel beschrijf ik de opbouw van de handleiding voor kleuterleerkrachten die ik ontwikkeld heb en ook de wijze waarop deze verdeeld werd. Voor de handleiding zelf verwijst ik naar de externe bijlage en 7.4.

4.2.1.1 Opbouw handleiding

Als eerste actie wil ik graag iets ontwerpen voor kleuterleerkrachten. Uit de enquête en interviews kwam naar voor dat kleuterleerkrachten vragende partij zijn naar een hulpmiddel om zelf gericht in te zetten op genderbewust lesgeven in hun klas. Ik koos ervoor om een handleiding te maken voor kleuterleerkrachten.

Bij het brainstormen over de inhoud van de handleiding hield ik rekening met de antwoorden die ik kreeg in mijn enquête en interviews. Hieruit bleek dat kleuterleerkrachten vooral concrete en duidelijke tips willen waar ze direct mee aan de slag kunnen gaan. Hier heb ik rekening mee gehouden door de handleiding niet te lang te maken. De handleiding bestaat uit 7 pagina's, waarbij elke pagina over een ander onderwerp gaat.

De handleiding start met een **definitie van gender en genderbewust(er) lesgeven**. Uit de enquête bleek namelijk dat veel kleuterleerkrachten geslacht en gender niet altijd correct onderscheiden van elkaar.

Afbeelding 1: Handleiding P1

Veel leerkrachten denken dat gender iemands aangeboren geslacht is, wat dus foutief is. Vervolgens wordt kort aangehaald **waarom dat genderbewust(er) lesgeven zo belangrijk is**. Een aantal kleuterleerkrachten zien het nut hier nog niet helemaal van in omdat er veel misverstanden zijn over genderbewust(er) lesgeven.

Op de volgende pagina ligt de focus op **gesprekken met kleuters**. Uit gesprekken met mentoren en andere kleuterleerkrachten bleek dat veel mensen worstelen met de vragen: "Wat als een kind een stereotiepe uitspraak doet? Hoe moet ik hier dan gepast op reageren?" en "Hoe kan ik de stereotypen doorbreken tijdens de dagelijkse gesprekken met mijn kleuters?". Dit begint uiteraard bij jou als leerkracht. Als jij niet achter genderbewust(er) lesgeven staat, ga je dit ook niet kunnen overbrengen naar de kleuters. Daarom heb ik deze pagina opgedeeld in drie belangrijke stukken: Jij als leerkracht; Verbied niks én Stereotiepe uitspraken van kleuters.

Elk deeltje geeft concrete en duidelijke tips over hoe je hiermee om kan gaan. Een voorbeeld van een tip: Stel altijd in vraag waarom een kleuter een stereotiepe uitspraak doet. Door te vragen naar het 'Waarom?', laat je kleuters nadenken over wat ze net hebben gezegd.

Een ander belangrijk aspect in de kleuterklas zijn de **hoeken**. Mag je dan helemaal geen roze of blauw meer hebben in je klas? Dit zijn vragen die leerkrachten zich vaak stellen. Dit is uiteraard niet waar, maar je moet hier wel goed over nadenken. Een belangrijke vermelding is waarom het zo belangrijk is om over je hoeken na te denken. Hier niet goed over nadenken kan namelijk tot gevolg hebben dat kinderen niet volledig op ontdekkingsreis durven gaan. Vervolgens staan er enkele duidelijke tips:

- Ga voor een huis of nabootsingshoek in plaats van een poppenhoek;
- Vermijd dubbele stereotypering in de hoeken;
- Gebruik een doorschuifstelsel.

Op de volgende pagina wordt het thema **Moederdag** extra in de verf gezet. Hoe kan je met dit thema op een genderbewuste manier aan de slag gaan? Dit is vaak een uitdaging, maar het kan zeker. Voor meer uitleg over het uitgewerkte thema verwijst ik naar 4.2.2 Thema Moederdag.

Uit zowel mijn interviews als mijn enquête bleek ook dat veel leerkrachten vragende partij zijn naar een goed **boekenaanbod** voor verschillende leeftijden. Bij elke leeftijdscategorie staan drie echte aanraders! Onderaan de pagina worden twee tips gegeven om zelf op zoek te gaan naar andere boeken.

Om af te sluiten voegde ik nog een pagina met enkele handige bronnen toe, waar leerkrachten zeker nog meer inspiratie kunnen opdoen over genderbewust(er) lesgeven. Hieronder valt bijvoorbeeld de toolkit van RoSa Vzw, die een grote bijdrage hebben geleverd aan deze

GESPREKKEN MET KLEUTERS
WAAR MOET JE OP LETTEN?

Jij als leerkracht
Zorg eerst dat jij, als leerkracht, het goede voorbeeld geeft. Kleuters imiteren namelijk jouw gedrag. Dit is niet altijd gemakkelijk en vergt vaak wat tijd, maar hoe meer je hierop inzet, hoe beter je het onder de knie krijgt!
Niet elk kind kan zich vinden in de klassieke clichés. Maak hen dan duidelijk dat er heel veel verschillende mogelijkheden zijn.
Verbied niks
Nog een erg belangrijk punt is dat je niks gaat verbieden. Geef je kleuters meer opties en zorg voor een verbod van diversiteit. Zo voelen alle kinderen zich goed in de klas.
Stereotiepe uitspraken van kleuters
Een stereotiepe uitspraak, hoe raageer je hier nu het beste op? Blijf kinderen op een positieve manier corrigeren. Word niet boos als ze zo een uitspraak doen, maar blij uitleggen waarom we in de klas bijvoorbeeld met alles mogen spelen.
Nog een andere tip is om in plaats van "jongens en meisjes" te zeggen, bijvoorbeeld een "vrienden" of "kinderen" te zeggen. Op deze manier voelt iedereen zich aangesproken en wordt de klas niet in twee groepen verdeeld. "Praat ook eens van een brandweervrouw of onthaalvader". Dit betekent niet dat jongens later geen agent mogen worden, maar je laat zien dat er veel opties zijn voor alle kleuters.

Ga met de kleuters in gesprek over de gedane stereotiepe uitspraken. Stel open vragen, zoals: "Waarom denk jij dat?". Op deze manier gaat het kind dieper nadenken over zijn redenering. Vervolgens kan je rustig uitleggen dat deze redenering niet helemaal juist is. Op deze manier moet je ook niet in het negatieve gaan. Kleuters stellen ook regelmatig vragen over gender, zoals: "Hebben alleen meisjes lang haar?" of "Mogen jongens zich verkleden als prinses?". Ontwikkel deze vragen als leerkracht absoluut niet. Het antwoord op deze vragen is cruciaal voor de ontwikkeling van sommige kleuters. Beantwoord de vraag zo eerlijk mogelijk zonder in stereotypen te vervallen. Leg uit dat er heel wat verschillende soorten mensen, voorkeuren, ... zijn en dat iedereen gelijk is.

"Juf, dat is voor meisjes! Niet voor jongens! Waarom speelt hij daarmee?"

✗ "Waarom zeg je zo een ding? Dat hoort niet!"
Op deze manier geef je het kind het gevoel dat het iets ernstig heeft gedaan, terwijl het kind waarschijnlijk niet beter weet. Probeer altijd rustig en positief te reageren, ook al is dit niet altijd even makkelijk.

✓ Probeer te achterhalen waarom het kind deze opmerking maakt. Vragen zoals "Waarom denk jij dat?" laten het kind nadenken over de uitspraak. Hierna kun je er op insinueren door te zeggen dat het zowel voor jongens als voor meisjes is.

Afbeelding 2: Handleiding P2

BOEKENAANBOD

Peuters & Eerste kleuterklas
Wat gaat mama doen? - Carly Madden
Prinsje kiest zelf - Marjet Huiberts
Pink is for boys - Robb Pearlman

Tweede kleuterklas
Vaderdag met twee mama's - Karin Wijnhoven
Het lammetje dat een varken is - Pim Lammers
Ik wil een jurk - Pauline Michgelsen

Derde kleuterklas
Mijn schaduw is roze - Scott Stuart
Honden doen niet aan ballet - Anne Kemp
Grote jongens huilen wel - Jonty Howley

Boekenzoeker:

Waar kan je opzoek gaan naar een goed boekenaanbod?

Instagram: deklavaneva
Eve zet er regelmatig goede boekentips op. Ze is zelf kleuterjuf geweest en geeft nu les in de lerarenopleiding van Hogeschool AP in Antwerpen. Zeker een kijkje waard!

Instagram: saar_leest
Saar Steverlinck, lector taal aan Hogeschool PXL, heeft een heel interessante Instagram pagina voor kleuterleerkrachten! Ze schrijft regelmatig reviews op leuke kinderboeken!

Afbeelding 2: Handleiding P2

Bachelorproef. Nog een paar interessante personen zijn Eva Dierickx en Saar Steverlinck. Ook zij zetten regelmatig goed boekenaanbod op hun Instagram pagina's. Ook vermelden ze zeer handige tips waarmee je aan de slag kan gaan in de kleuterklas.

4.2.1.2 Verdeling handleiding

Ik heb mijn handleiding bezorgd aan mijn stagementoren en aan de directie van mijn stageschool. Hierbij heb ik dan ook gevraagd om eventuele feedback en tips te geven. Mijn mentor (Katrien Sleurs) was zeer tevreden over de handleiding.

Ze vertelde mij dat ze deze inhoudelijk zeer goed vond en dat het leerkrachten zeker kan aansporen om genderbewust(er) aan de slag te gaan. Ook vond ze het een aantrekkelijke layout, leuk om te lezen.

4.2.2 Thema Moederdag

Ik wilde mezelf graag uitdagen en andere kleuterleerkrachten inspireren. Deze uitdaging bestond uit het uitwerken van thema Moederdag op een niet-genderstereotiepe manier. De grootste uitdaging van ze allemaal? Dit uitwerken in de instapklas. Omdat de kleuters nog zo jong zijn, werd het extra moeilijk.

Ik ben het thema begonnen met een brainstorm. Ik wist dat ik vanuit de kleuters vrij weinig input ging hebben, omdat ze zo klein zijn en ook omdat ik een paar taalzwakke kinderen in mijn klas heb. Daarom leek het mij een goed idee om aan de mama's zelf te vragen wat ze allemaal leuk vinden. Op basis van deze antwoorden ben ik begonnen aan mijn stageweek.

De volgende vragen ik heb doorgestuurd naar de mama's:

- Ik ben de mama van ...
- Mijn naam is ...
- Mijn beroep is ...
- Dit doe ik graag met mijn zoontje/dochttertje ...
- Mijn hobby's zijn ...
- Mijn lievelingskleur is ...
- Mijn lievelingseten is ...

Er kwamen een aantal leuke antwoorden naar boven:

- Kapster
- Fietsen
- Broodjes smeren
- Salsa dansen
- Kinesiste (masseren)
- Bakker

Afbeelding 4: mama's in de klas

Op basis van deze antwoorden heb ik een goed gevulde week kunnen uitwerken (zie bijlages 7.5 voor de cluster van het thema 'Moederdag' en 7.6 voor het weekrooster). Ik ben begonnen met een kringgesprek over foto's van de kinderen met hun mama. Hierbij mochten de kinderen vrij vertellen over hun mama. Op basis van dit gesprek ben ik nog een paar dingen te weten gekomen, maar voor vele kinderen is het toch nog moeilijk om echt veel te vertellen.

Een van de belangrijkste dingen bij het thema Moederdag is uiteraard het cadeau voor de mama's. Ik wilde hierbij ook graag afwijken van de stereotypen; alles in het roze, bloemetjes ... Nadat ik er even over had nagedacht kwam ik op twee leuke ideeën:

1) Visjes maken voor mama

We maakten van witte klei twee visjes, in deze visjes drukten we een oogje én gebruikten we knopen op de plaats van de vinnen. In de knipbak lag blauw crêpepapier, dat de kleuters in stukjes mochten knippen zodat we deze later in onze bakjes konden

doen. Dit symboliseerde het water. Ook heb ik een foto genomen van alle kinderen, deze foto heb ik in een schelpje geplakt samen met het tekstje: 'Bij jou voel ik me als een vis in het water'.

2) Vlinder maken voor mama

We begonnen met een bordje te verven in een lichtblauwe kleur, de achtergrond voor de vlinder in de kleur van de lucht. Hierna mochten de kleuters een keukenrol verven in de favoriete kleur van hun mama. Vervolgens werden de handjes geverfd en maakte we hier de vleugels van. Door het tekstje: 'Bij jou voel ik me zo blij, wat fijn dat jij de mama bent van mij!' nog toe te voegen is ons cadeau helemaal af!

Afbeelding 5: Kapsalon in de klas

Afbeelding 6: mama's in de klas

In de klas heb ik ook aan hoekenverrijking gedaan (zie hoekenfiches in bijlage 7.7). Er werd een kappershoek geïntroduceerd, aangezien de mama's van A en L kapster zijn. Onze zandbak werd omgetoverd tot bakkerij, omdat de ouders van M een bakkerij uitbaten! In onze bewegingshoek mochten we fietsen op een leuke fietsje, want dit doen onze mama's heel graag! Ook maakten we van onze leeshoek een snoezelhoek, want knuffelen is wat we het allerliefste doen met onze mama's!

Voor de activiteiten heb ik gepuzzeld met foto's van de mama's, broodjes gesmeerd, een fietsparcours afgelegd, pasta sorteren op kleur, masseren, salsa dansen, praatplaat ...

Het hoogtepunt van dit thema was toch wel de ouderparticipatie. Ik heb de mama's uitgenodigd om te komen voorlezen of een spelletje te komen spelen in de klas. Dit vonden zowel de mama's als de kinderen heel leuk!

Hieronder nog enkele leuke quotes van mama's doorheen de week:

- Mama van MA: 'Wat een leuk initiatief. Ik zou hier heel graag aan willen meewerken!'
- Mama van JA: 'Ik zou heel graag eens willen komen voorlezen als alle kindjes in de klas zijn!'
- Mama van KA: 'Echt leuk gedaan, juf Héleen! KA vond het een super leuke week!'

4.2.3 Filosoferen met kleuters

Als laatste onderdeel van het ontwerp wil ik graag kleuters betrekken in mijn proces. Mijn bachelorproef is nu eenmaal geschreven over deze doelgroep. De kleuters van mijn instapklas (2,5 tot 3 jaar) zijn hier echter nog iets te klein voor. Daarom wil ik aan de slag gaan met de kinderen van de derde kleuterklas: Hoe zien zij genderstereotypen?

Door met leuke materialen een aantal vraagjes te stellen aan de kinderen wil ik achterhalen hoe de kleuters hierover denken. Achteraf wil ik graag met hen in gesprek gaan over wat we

allemaal hebben besproken en dat het ook anders kan. Jongens kunnen bijvoorbeeld ook roze T-shirts aanhebben en meisjes kunnen zich ook stoer kleden! Op deze manier worden ze zich bewust dat je niet moet luisteren naar de stereotiepe verwachtingen van de maatschappij en geeft dit de kinderen de mogelijkheid om hun interesses volledig te ontdekken. Een uitgeschreven activiteitenfiche over deze activiteit kan je vinden in bijlage 7.9.

De volgende stappen heb ik doorlopen:

- 2 poppen laten zien: 1 is een jongenspop en 1 is een meisjespop. De kleuters kregen een roze onderbroek en een onderbroek met dino's, deze mochten ze aandoen bij de poppen. Hierna vroeg ik waarom ze deze keuze hebben gemaakt.
- Dit herhalen we op dezelfde manier maar dan met poppenkleren en echte kleren vanuit de klas. Hier stelde ik dan ook telkens de waarom vraag bij.
- Hierna liet ik twee auto's zien: een roze en een witte auto. Ik vroeg: 'Welke pop zou met welke auto spelen denken jullie?'. Uiteraard heb ik daarna ook gevraagd waarom.
- Hierna introduceerde ik twee vingerpopjes → een meisje en een jongen. Ik vroeg: 'Welke van deze twee poppen gaat na school ballet doen en welke gaat na school voetbal doen?'. De kleuters antwoorden hierop en daarna vroeg ik waarom ze dat dachten.
- Vervolgens vroeg ik ook nog: 'Een van deze poppetjes gaat later bij de brandweer werken en het andere poppetje gaat in het ziekenhuis werken, wat denken jullie?'. De kleuters antwoorden en vervolgens vraag ik opnieuw waarom.
- Om af te sluiten heb ik enkele foto's afgeprint: man met een kleed, vrouw met een pak aan, meisje dat voetbalt, jongen die aan ballet doet, vrouw bij de brandweer en een man als verpleger. Hier ga ik met de kinderen over in gesprek. Wat vinden ze hier van? Eigenlijk is dit heel normaal!

Afbeelding 7: Filosoferen met kleuters

5 Concluderen en vooruitblikken

In dit laatste hoofdstuk van deze bachelorproef zal ik een conclusie m.b.t. het onderzoek formuleren alsook een antwoord op de centrale onderzoeksvraag. Verder zal ik reflecteren en een kritische blik werpen op de verschillende fasen van dit onderzoeksproces: Wat heb ik goed aangepakt en wat kon ik misschien beter aanpakken? En uiteraard het belangrijkste: Hoe ben ik gegroeid als leerkracht? Als laatste ga ik dieper in op hoe ik in de toekomst eventueel verder onderzoek kan verrichten en wat ik de volgende keer op een andere manier zou aanpakken.

5.1 Kritisch nadenken en reflecteren

Met behulp van alle verzamelde informatie, interviews, enquête ... zal ik in dit onderdeel een samenvattend antwoord geven op mijn onderzoeksvraag. Ook zal ik kritisch reflecteren of ik mijn onderzoeksvraag goed beantwoord heb. Vervolgens werp ik een kritische blik op het totale onderzoeksproces: wat verliep er goed en wat verliep er minder goed?

5.1.1 Onderzoeksvraag: Hoe kan je als kleuterleerkracht genderbewust(er) lesgeven?

Er zijn een aantal factoren die het genderbewust(er) lesgeven ondersteunen. Het start bij de leerkracht zelf: **Hoe genderbewust staat de leerkracht in het leven? Weten wat het verschil tussen geslacht en gender is, is hierbij cruciaal.** Veel mensen denken tot op de dag van vandaag nog steeds – foutief – dat beiden hetzelfde betekenen. Uit mijn enquête kon ik duidelijk afleiden dat veel kleuterleerkrachten het verschil tussen geslacht en gender nog niet kennen. Daarom leek het in mijn ogen heel belangrijk om deze twee termen grondig uit te klaren. Ik deed vervolgens veel opzoekwerk naar de verschillende omschrijvingen van geslacht en gender, legde alle definities naast elkaar en koos er twee uit die het meest aansloten bij mijn eigen visie op deze termen. De definitie van geslacht is als volgt: *geslacht verwijst naar de biologische verschillen tussen een man en een vrouw, die zich voornamelijk uiten in primaire en secundaire geslachtkenmerken.* (HJK, 2018). De definitie van gender daarentegen omvat: *de kenmerken, eigenschappen, talenten en verwachtingen die we toekennen aan vrouwen en mannen. Je wordt geboren met een bepaald geslacht, maar gender krijg je mee vanuit de samenleving waarin je geboren bent.* (Vlaamse Overheid, 2021). Het is dus noodzakelijk om deze misconceptie eerst te doorbreken. Als leerkracht is het belangrijk om je genderbril op te zetten. De leerkracht moet het goede voorbeeld geven. Kleuters imiteren namelijk wat ze horen en zien. Verder moet de klas een uitnodigende en warme plek zijn voor alle kleuters. Dit is belangrijk om kleuters hun individuele talenten en interesses optimaal te laten ontdekken en uitdiepen. (RoSa Vzw, 2019)

Hetzelfde geldt voor de inrichting van de hoeken en het **uitwerken van thema's**. Door meer genderneutrale aanspreektitels zoals bv. “nabootsingshoek” te gebruiken, is de hoek uitnodigend voor alle kleuters. Ook het gebruik van genderneutrale kleuren in de klas is een goed idee. Het vermijden van roze en blauw zorgt ervoor dat de kinderen zich goed voelen in alle hoeken. Iets wat nog belangrijk is, is om dubbele stereotypering te vermijden, bijvoorbeeld een roze keuken. Bij het uitwerken van thema is het belangrijk om eens verder te denken dan de klassiekers. Hoe worden bepaalde thema's aantrekkelijk voor iedereen? (RoSa Vzw, 2019)

Als laatste is de manier waarop je **gesprekken** voert met kleuters cruciaal. Jonge kinderen zijn namelijk nog kneedbaar in hun gedachtegang waardoor ze veel oppikken van jou als leerkracht. Het is belangrijk om kinderen op een positieve manier te corrigeren. Als men boos

wordt, verschrikken kinderen vaak en voelen ze zich slecht hierover, terwijl ze waarschijnlijk niet beter weten. Het beste is om rustig uit te leggen waarom deze uitspraak niet klopt.

Bij het aanspreken van de klas wordt ook vaak: “jongens en meisjes” gezegd. Probeer dit te vermijden door de kleuters aan te spreken als “vrienden” of “kinderen” of ... Zo voelt iedereen zich aangesproken en wordt de klas niet in twee groepen verdeeld. Bij een thema als beroepen kan je inspelen op gender door ook eens een brandweervrouw of onthaalvader aan te halen. Zo laat je zien dat er veel opties zijn voor alle kinderen, ongeacht hun geslacht! Vaak helpt het stellen van de ‘waarom?’ vraag al enorm. Dit doet kinderen nadenken waarom ze deze uitspraak doen en laat hen kritisch nadenken over de correctheid ervan. (RoSa Vzw, 2019)

5.1.2 Antwoorden op mijn deelvragen

Deelvraag 1: Wat is gender?

Om deze deelvraag te beantwoorden heb ik een vergelijking gemaakt tussen verschillende, betrouwbare bronnen. Uiteindelijk heb ik gekozen voor de definitie die het beste aansloot bij mijn visie over het begrip gender, namelijk: *“De kenmerken, eigenschappen, talenten en verwachtingen die we toekennen aan vrouwen en mannen. Je wordt geboren met een bepaald geslacht, maar gender krijg je mee vanuit de samenleving waarin je geboren bent.”* (Vlaamse Overheid, 2021).

Deelvraag 2: Hoe ontwikkelen vooroordelen over genderstereotypen zich bij jonge kinderen van 2,5-6 jaar?

Vanuit opzoekwerk in verschillende informatieve bronnen en mijn interview van Eva Dierickx, ben ik tot een antwoord op deze deelvraag gekomen. Genderstereotypen ontwikkelen zich vooral door de voorbeelden die kinderen krijgen uit hun omgeving. Uitspraken van ouders, leerkrachten ... maar ook tv-programma's en tijdschriften spelen hierin een grote rol. Ik vind dat mijn antwoord op deze deelvraag relatief weinig genuanceerd is. De antwoorden die ik heb gegeven zijn correct en goed onderbouwd, maar toen ik op zoek ging naar meer informatie kwam ik telkens dezelfde antwoorden tegen. Ook na het afnemen van een interview met Eva Dierickx bleven de antwoorden vergelijkbaar, terwijl ik ervan overtuigd ben dat het mogelijk moet zijn om hier met nog meer diepgang op te antwoorden. (RoSa Vzw, 2019) (Dierickx, 2020)

Deelvraag 3: Welke invloed hebben genderstereotypen op de ontwikkeling van jonge kinderen van 2,5-6 jaar?

Genderstereotypen zetten een limiet op de ontdekkingstocht van jonge kinderen. Ze durven bepaalde interesses en talenten niet verkennen, omdat genderstereotypen hen soms in een andere richting sturen. Af en toe willen kinderen deze richting helemaal niet uit. Ze missen hierdoor kansen om hun eigen talenten te ontwikkelen. (Expoo, z.j.) Met het antwoord op deze deelvraag ben ik zelf erg tevreden. Er is een duidelijk beeld van de gevolgen van genderstereotypering en waarom het zo belangrijk is om deze te doorbreken. Zelf vond ik ook veel informatie voor deze deelvraag en kon ik ook veel nuttige informatie uit mijn interviews halen.

Deelvraag 4: Hoe kan je als kleuterleerkracht genderstereotypen doorbreken in je klas?

Genderbewust(er) lesgeven begint altijd bij jezelf als (kleuter)leerkracht. Alles vertrekt vanuit jouw kennis en jouw motivatie om hiermee aan de slag te gaan. Je moet met verschillende uitgangspunten rekening houden. Hoe reageer je het beste op stereotiepe uitspraken van kleuters? Hoe neem je de hoeken en je thema's onder de loep? Welk speelgoed bied je aan in de klas? Met deze vraagstellingen ben ik aan de slag gegaan om een goed antwoord te formuleren op deze deelvraag. Deze vraagstelling heeft mij geholpen om het ontwerp van het thema Moederdag onder de loep te nemen en er een andere invulling aan te geven. (RoSa Vzw, 2019)

Deelvraag 5: Wat is de situatie m.b.t. gender en genderstereotypering in mijn stageklas?

Voordat ik in mijn stageklassen kwam, was er wel een verschil te merken. In de 3de kleuterklas was mijn mentor onbewust al bezig genderbewust(er) lesgeven. In de instapklas waren mijn mentoren hier nog niet mee bezig. Na het verzamelen van informatie over de beginsituatie ben ik aan de slag gegaan. Door mijn taalgebruik aan te passen, het thema Moederdag uit te werken en mijn mentoren tips te geven over het genderbewust(er) lesgeven.

5.1.3 Reflectie op mijn onderzoeksproces

Ik heb zelf de keuze gemaakt om in mijn bachelorproef te focussen op genderbewust(er) lesgeven. Ik heb hiervoor gekozen omdat ik het een heel interessant onderwerp vind. Ik leer graag bij over diversiteit en vind het leuk om mezelf uit te dagen. Vanuit eigen ervaring merkte ik in de kleuterklassen dat dit actuele thema steeds meer aandacht krijgt. Zelf had ik hier aan het begin van het academiejaar echter nog vrij weinig kennis over. Daarom leek het mij interessant om hier een onderzoek over te doen.

De eerste fase van de onderzoekscyclus is “oriënteren en richten”. Hier beschreef ik het praktijkprobleem met behulp van de 5xW+H-methode. Op basis van deze vragen kon ik een goede probleemstelling formuleren. Als eerste heb ik de associatieve techniek ‘mindmapping’ toegepast. Door deze mindmap kreeg ik een beter zicht op welke kant ik graag uit wilde met mijn bachelorproef. Ik startte met het zoeken naar verschillende bronnen over het thema ‘gender’ en vond relatief snel veel en goede bronnen over dit thema. Met de verkregen informatie ben ik begonnen aan mijn literatuurstudie. Dit was veel werk, maar het verliep vlot. De laatste stap voor het formuleren van de antwoorden was de perspectiefwisseling. Ook bij de perspectiefwisseling was het voor mij snel duidelijk welke bijdrage mijn bachelorproef kon hebben voor verschillende actoren. Met alle voorgaande informatie kon ik al beknopte antwoorden formuleren op de 5xW+H-vragen. Tijdens de eerste verkenning verkreeg ik informatie die ik later nog heb kunnen gebruiken. Bij elke vraag heb ik een goed en duidelijk antwoord kunnen formuleren, waar ik zeer tevreden over ben. Ook kreeg ik vaak te horen dat mijn schrijfstijl fijn leesbaar is, wat zeker een pluspunt is.

Bij het formuleren van mijn onderzoeksvraag ben ik vrij snel tot een goede vraagformulering gekomen. Door het verkennen van de probleemstelling in de literatuur wist ik heel duidelijk welke kant ik graag op wilde gaan met mijn bachelorproef. Op basis van mijn onderzoeksvraag heb ik vijf deelvragen geformuleerd die zeer mooi aansluiten bij mijn onderzoeksdoel.

Hierna ging ik aan de slag met de volgende fase van de onderzoekscyclus: “plannen”. Ik vertrok vanuit het handboek “Praktijkgericht onderzoek in de school” (Cyrilla van der Donk & Bas van Lanen, 2016) waarin de verschillende onderzoeksmethoden opgesomd staan. Bij elke deelvraag ging ik na welke onderzoeksmethode het meest geschikt was om een antwoord op dit soort vraag te vinden. Hierbij hield ik rekening met triangulatie: per deelvraag inzetten op verschillende soorten onderzoeksmethoden om een meer genuanceerd antwoord te formuleren. Ik hoopte hierdoor ook steeds theorie en praktijk te laten samensmelten bij het verzamelen van informatie. De timing die ik toevoegde maakte dit heel concreet. Het is mij vrij goed gelukt om me aan deze timing te houden. Enkel het interview met mijn stagementoren heb ik niet binnen de aangegeven timing kunnen uitvoeren. Dat kwam doordat ik toen nog maar 1 observatiedag had gehad en ik me in de volgende weken vooral focuste op het uitwerken van mijn uitgroei-stage. Verder heb ik in dit hoofdstuk goed nagedacht wie ik graag wilde interviewen en voor wie ik enquêtes wilde samenstellen.

“Verzamelen en analyseren” deed ik in de derde fase van de onderzoekscyclus. Bij deze onderzoekstap zette ik in op een combinatie van een verdiepende literatuurstudie, observaties, interviews en een enquête. In dit hoofdstuk heb ik antwoorden geformuleerd op elke deelvraag. Door het gebruik van verschillende onderzoeksmethodes – zoals opgenomen in de planning

– kon ik vanuit verschillende invalshoeken antwoorden formuleren op deze vragen. Over het algemeen ben ik tevreden over mijn antwoorden op al mijn deelvragen. Enkel voor mijn tweede deelvraag: “Hoe ontwikkelen vooroordelen over genderstereotypen zich bij jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar?” had ik graag nog wat extra informatie willen verzamelen. Ik had eventueel nog meer interviews willen afnemen met bepaalde organisaties of personen. De organisatie RoSa Vzw heb ik een aantal keer gecontacteerd, maar ze vertelden mij dat ze geen interviews deden. Ook heb ik naar een paar lectoren van de master ‘Gender en diversiteit’ de vraag gestuurd om een interview af te nemen, maar helaas had niemand hier nog tijd voor. Hierdoor is het mij niet gelukt om meer informatie te verzamelen. Verder heb ik op mijn enquête minder respons gekregen dan ik had gehoopt, in het totaal 20 antwoorden. Moest ik meer antwoorden hebben ontvangen had ik meer representatieve conclusies kunnen trekken.

Na de fase van het “verzamelen en analyseren” ging ik verder met het “ontwerpen” van mijn verschillende acties en ideeën. Ik wilde graag vanuit verschillende invalshoeken werken, zodat ik meerdere doelgroepen kon aanspreken. Zo wilde ik iets uitwerken voor zowel kleuters als leerkrachten. Daarbovenop wilde ik mezelf uitdagen om aan de slag te gaan met genderbewust(er) lesgeven.

Daarom ben ik eerst aan de slag gegaan met het ontwerpen van een handleiding voor kleuterleerkrachten. Om te bepalen wat mijn handleiding inhoudelijk moest bevatten, heb ik veel informatie uit mijn enquête gehaald. Ik had mijn vragen zo opgesteld dat ik duidelijk kon afleiden waar kleuterleerkrachten nood aan hadden. Zelf ben ik enorm trots op mijn handleiding. Het heeft een leuke lay-out, geeft duidelijke tips over aspecten waar leerkrachten vragen bij hebben en maakt gebruik van multimedia. In plaats van interessante websites te vernoemen heb ik hiervan QR-Codes gemaakt. Ook mijn mentoren zijn heel tevreden over de handleiding. Door het lezen van mijn handleiding vertelden ze dat het een goede insteek was om genderbewust(er) aan de slag te gaan in de kleuterklas. Ze hebben meer inzicht gekregen over wat genderbewust(er) lesgeven precies is en hoe je hieraan kan werken door bijvoorbeeld goede gesprekken te voeren of thema’s anders uit te werken.

Om mezelf uit te dagen heb ik het thema ‘Moederdag’ uitgewerkt op een gendervriendelijke manier. Ik wou ook de mama’s zoveel mogelijk bij het klasgebeuren betrekken. Vooraleer ik startte met het uitwerken van dit thema, heb ik opzoekwerk gedaan om me te verdiepen in mogelijkheden qua aanpak. De Instagram blog van Eva Dierickx (@deklavaneva) vormde een mooie meerwaarde. Voor mijn stageschool en mijn mentoren was dit ook een interessant gegeven. Een uitspraak van mijn mentor was: *“Ik heb enorm veel van je geleerd, ik werk Moederdag nooit meer hetzelfde uit als vroeger”*.

Voor hen was het een innovatief aspect dat ik de mama’s zo sterk heb kunnen betrekken doorheen de week en echt heb kunnen inzetten op wie de mama’s zijn en wat ze graag doen. Wat ik nog graag had willen doen, is dit thema uitwerken bij oudere kleuters. Aangezien ik dit thema heb uitgewerkt met de instapklas kreeg ik niet heel veel input van de kleuters zelf. De jongste kleuters zijn minder met gender bezig en hebben het vaak ook moeilijker met het verwoorden van hun voorkeuren betreffende een onderwerp of thema. Aangezien mijn stageklas al in mei 2021 vast lag, was het niet mogelijk om dit ook bij een oudere leeftijd uit te werken. Tijdens mijn stage in de derde kleuterklas (oktober-november 2021) was ik nog niet bezig met het hoofdstuk “ontwerpen”.

Verder waren er zeker nog wel groeikansen bij mijn thema Moederdag. Ik heb samen met mijn mentoren verschillende opties besproken. Een voorstel van mijn kant was bijvoorbeeld om zowel de mama’s als de papa’s uit te nodigen om te komen voorlezen. Dit vonden ze echter niet helemaal correct, aangezien het thema ‘Moederdag’ is. Ook had ik nog wat innovatiever kunnen zijn door bijvoorbeeld de mama’s uit te nodigen om te komen fietsen.

Als laatste wilde ik me graag richten op de kleuters zelf, aangezien zij centraal staan in mijn bachelorproef. De kleuters in mijn stageklas waren hier nog iets te klein voor. Daarom heb ik dit uitgewerkt met de kleuters van de derde kleuterklas. In mijn stageschool werd er nog niet bewust over gender in gesprek gegaan met kleuters. Daarom was dit ook innovatief voor de

school zelf. Wat ik bij deze activiteit heel belangrijk vond, was om ook een duidelijk gesprek te hebben over bepaalde aspecten die de genderstereotiepe beelden doorbreken. Ik heb hierbij gebruik gemaakt van foto's, waardoor ik met de kleuters een gesprek kon voeren over bijvoorbeeld een jongen die ballet doet als sport. Op het einde van de activiteit merkte ik dat de kleuters steeds meer begonnen na te denken over gender. Eerst was een man met een kleed aan 'raar', maar hoe meer we hierover in gesprek gingen hoe meer de kinderen dit begrepen. Een aantal kleuters vertelden mij: 'Ik vind dat niet zo mooi, maar als hij dat mooi vindt, is het goed!'

Ik wilde oorspronkelijk ook nog een brochure maken voor de ouders van mijn stageklas over genderbewust(er) opvoeden. Ik heb via mail de vraag aan de ouders gesteld of ze hier interesse in hadden, maar hier kwam relatief weinig respons op. Omdat er weinig positieve respons op kwam, heb ik dit uiteindelijk niet uitgevoerd.

Persoonlijk heb ik enorm veel bijgeleerd tijdens het schrijven van mijn bachelorproef. In het begin kreeg ik steeds meer informatie over het genderbewust(er) lesgeven, hetgeen voor mij op dat moment nog een nieuw gegeven was. Hoe meer ik erover las, hoe interessanter het werd. Ikzelf en de lezers van mijn bachelorproef krijgen heel veel informatie om te gebruiken in de klaspraktijk. Diversiteit is zo belangrijk in deze tijd, het is een echte troef! Door alle ervaring die ik heb opgedaan sta ik nog meer open voor de diversiteit tussen kleuters en gezinnen onderling. Door me een jaar lang te verdiepen in dit onderwerp, sta ik zelf genderbewust(er) in de klas. Deze houding wil ik vasthouden en versterken doorheen mijn carrière als kleuterleerkracht.

Het zelf uittesten en ervaren van mijn ontwerpen was voor mij het leerrijkst! Je ziet in de praktijk echt dat je een verschil kan maken. De jongste kleuters leren over de verschillen tussen de verschillende mama's. Het meest leerrijke moment vond ik het eindgesprek tijdens mijn activiteit 'filosoferen'. Zien hoe de oudste kleuters steeds een meer open houding krijgen tegenover gender vond ik heel mooi om te zien. Je merkte ook duidelijk dat deze kinderen hier nog maar weinig mee in aanraking waren gekomen. Ik ben blij dat ik hierin het verschil heb kunnen maken.

5.1.4 Relatie tussen probleemstelling en bekomen resultaat

Op basis van al het opzoekwerk, de bevragingen, observaties en mijn uiteindelijke ontwerpen kan ik vaststellen dat ik mijn onderzoeksdoel bereikt heb. Ik wilde graag onderzoeken hoe je als kleuterleerkracht genderbewust(er) les kon geven en heb hier een goed en duidelijk antwoord op gevormd. Ook heb ik met een focus op verschillende doelgroepen (kleuters, leerkrachten en mezelf) mijn ontwerpen uitgewerkt en uitgetest. Ikzelf ben enorm trots op het eindproduct en op het verloop van mijn proces.

5.1.5 Reflectie op eigen groei

Doorheen deze bachelorproef ben ik uiteraard gegroeid als persoon én als leerkracht. Als leerkracht ben ik gegroeid in de 10 basiscompetenties, maar hieronder bespreek ik de rollen die centraal stonden in mijn bachelorproef.

Als eerste ben ik gegroeid in mijn rol als "innovator". Ik kreeg de uitdaging om deze bachelorproef te schrijven. Ik heb verschillende bronnen bij elkaar genomen om zo tot goede antwoorden te komen. Hierbij heb ik verschillende partners betrokken en bevragingen gedaan via een enquête en interviews.

Ook in mijn rol als "begeleider" merkte ik een sterke groei. Ik heb heel gericht en bewust mijn doelen uitgekozen om in te spelen op de noden van de kleuters en op de interesses van de mama's bij het thema Moederdag. Door de diverse interesses van de mama's in kaart te brengen en uit te werken heb ik ook sterk gewerkt aan een inclusieve leeromgeving. Verder

heb ik bij mijn activiteit 'filosoferen met de oudste kleuters' gewerkt aan een inclusieve leeromgeving door gender bespreekbaar te maken bij kinderen van een jonge leeftijd.

Daarnaast ben ik gegroeid in mijn rol als **"opvoeder"**. Door van standaard thema's heel inclusieve thema's te maken hield ik rekening met de diversiteit en de verschillende interesses van alle kleuters. Op deze manier voelden alle kinderen zich welkom in de klas en betrokken bij het thema. Ik merkte ook dat het welbevinden van de kleuters omhoog ging. Door de mama's te betrekken in het thema kwam er steeds iets vertrouwds terug in de klas.

Een volgende rol waar ik aan werkte, is **"de ondernemingsgezinde leraar"**. Ik heb mijn creativiteit verrijkt door out of the box te denken en thema's en ideeën vanuit een andere insteek uit te werken. Dit was een enorme uitdaging, maar ik heb doorgezet om dit tot een goed einde te brengen. Ook heb ik mij flexibel opgesteld bij het uitwerken van mijn activiteit filosoferen. Hoewel ik bij de jongste kleuters stage deed, heb ik ook iets voorzien voor de oudste kleuters.

Op de rol **"partners van ouders en verzorgers"** heb ik eveneens ingezet door de mama's heel actief te betrekken in het proces van het thema Moederdag. Tijdens de stageperiode heb ik ook alle ouders op de hoogte gebracht over mijn Bachelorproef en hen gevraagd of ze interesse hadden in een brochure, zonder er een verplichting van te maken. Op deze manier heb ik steeds meer contact gelegd met de ouders en merkte ik dat de gesprekken aan de poort ook vlotter verliepen. Nu komen ouders ook vaker spontaan naar mij om bijvoorbeeld te vragen hoe mijn stage verliep.

Als laatste ben ik gegroeid in de rollen **"lid van het schoolteam"** en **"partner van externen"**. Als eerste heb ik mijn ontwerpen kunnen uittesten op mijn stageschool en heb ik mijn mentoren heel actief betrokken bij het proces. Door hen regelmatig op de hoogte te houden van mijn vorderingen en mijn ontwerp door te sturen voor feedback. Verder heb ik veel contact opgenomen met externe organisaties en individuen om zoveel mogelijk input te krijgen van verschillende mensen en zo tot interessante antwoorden te komen. Zo heb ik tegelijkertijd gewerkt aan rol 9 **"lid onderwijsgemeenschap"**.

Voorafgaand aan het schrijven van mijn bachelorproef was ik als persoon en als leerkracht al sterk geïnteresseerd in diversiteit. Ik vind het heel interessant om hierover te leren en dit te integreren in mijn eigen klas. De focus op gender vond ik in het begin moeilijk. Ik wist niet zo goed hoe ik hier concreet aan moest beginnen en ging ervan uit dat genderbewust(er) lesgeven betekent dat je echt niks stereotiep meer mag doen: geen roze en blauw in de klas, geen meisjes die aan ballet doen ... Na het toepassen van alle methodes voor dataverzameling is het mij duidelijk geworden dat dit niet het geval is. **Genderbewust(er) lesgeven is niet zo ingewikkeld en eng als het op het eerste zicht lijkt.** Het betekent ook niet dat genderstereotiepe voorbeelden helemaal niet mogen, maar het is belangrijk om deze niet de bovenhand te laten nemen. Door diversiteit in het hele aanbod te representeren krijgen kinderen en volwassenen een open beeld over gender.

5.1.6 Waarde van de conclusie & toekomstperspectief

Mijn bachelorproef kan zeker breder toepasbaar zijn dan enkel op mezelf en mijn stageschool. Ik denk dat mijn handleiding een aanzet kan vormen voor kleuterleerkrachten over heel België en Nederland om genderbewust(er) les te geven. Ook kan dit gegeven interessant zijn voor verschillende directies en kan het ouders eventueel ook inspireren tot een meer genderbewuste opvoeding.

Uit dit onderzoek neem ik vooral mee dat diversiteit echt een troef is. Op vlak van gender is het heel interessant om vanuit verschillende perspectieven aan de slag te gaan in de kleuterklas, zoals thema's, boekenaanbod ... Ik heb kennis gemaakt met verschillende begrippen en uitdagingen waarvan ik heel trots ben dat ik ze tot een goed einde heb kunnen brengen.

Ik heb in het totaal drie ontwerpen gecreëerd: een handleiding, een uitgewerkt thema Moederdag en een activiteit rond filosoferen met kleuters. In de toekomst kan het interessant zijn om toch iets voor ouders uit te werken, bv.: een brochure die concrete en gerichte tips geeft aan ouders over hoe ze aan de slag kunnen gaan met genderbewust(er) opvoeden. Verder zou ik mijn handleiding in de toekomst nog willen verspreiden onder verschillende scholen en kleuterleerkrachten. Dit wil ik doen door mijn bachelorproef aan te bieden op KlasCement. Op deze manier komt genderbewust(er) lesgeven steeds meer terug in onze maatschappij en kunnen de kinderen zich veel beter uiten in de klas.

5.1.7 Samenvattend besluit

Samenvattend kan ik besluiten dat ik doorheen het onderzoeksproces, door het gebruik van vele onderzoeksmethodes, een goede onderzoeksvraag kon formuleren. Bij de zoektocht naar een antwoord ben ik uitgekomen op verschillende acties die kleuterleerkrachten kunnen ondernemen om genderbewust(er) les te geven.

Met de antwoorden op mijn onderzoeks- en deelvragen, handleiding, uitgewerkt thema en filosoferen heb ik mijn onderzoeksdoel bereikt en een oplossing gevonden voor mijn praktijkprobleem.

Andere leerkrachten kunnen mijn handleiding hanteren om stap voor stap steeds meer genderbewust les te geven in hun eigen klas en dit verder te vertellen aan andere leerkrachten. Ik, als toekomstige leerkracht, hoop dat veel leerkrachten nuttige informatie uit mijn handleiding kunnen halen.

Ik heb veel geleerd uit het schrijven van mijn bachelorproef en ben enorm trots op het eindproduct. Ik wil meewerken aan een toekomst waar iedereen aanvaard wordt en iedereen zichzelf mag zijn. Dit begint al in de kleuterklas. Ik hoop met deze bachelorproef, de bijhorende output en de opgedane kennis een inspiratiebron te zijn voor andere leerkrachten in het kleuteronderwijs.

6 Bibliografie

- Atria. (2019, 16 juli). *Hoe werkt genderstereotypering?* Geraadpleegd van <https://atria.nl/nieuws-publicaties/beeldvorming-stereotypering/hoe-werkt-genderstereotypering/>
- Atria. (2020 april). *GENDERSTEREOTYPERING In werk, zorg en onderwijs*. Geraadpleegd van <https://prod-cdn.atria.nl/wp-content/uploads/2020/07/16180924/atria-fsheet-genderstereotypering-9apr-8-los.pdf>
- Bian, L., Lesley, S., Cimpian, A., (2017). Genderstereotypes about intellectual ability emerge early and influence children's interests. *Science*. (355). 389 –391.
- Blaak, L. (2011, december). *Gender-stereotypische denkbeelden van ouders in relatie met leeftijd, opleidingsniveau en gezinssamenstelling*. Geraadpleegd van <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/access/item%3A2603526/view>
- Charles, T. (z.j.). *Intrinsieke motivatie verhogen*. Geraadpleegd van <https://www.thomasencharles.nl/kindgesprekken-motivatie/>
- De Groof, M., Vantieghem, W., Van Houtte, M., & Laevers, F. (2015 januari). *De impact van genderstereotypen op de identiteitsontwikkeling van jongeren*. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/publication/291350193_De_impact_van_genderstereotypen_op_de_identiteitsontwikkeling_van_jongeren
- Dierickx, E. (2019, 20 maart). *Geef jongens en meisjes gelijke kansen door gelijk spel!* Geraadpleegd van <https://kleutergewijs.wordpress.com/2019/03/20/genderspeelgoed/>
- Dierickx, E. (2020). *“Dat is alleen voor meisjes!” - Hoe jonge kinderen over gender leren*. Geraadpleegd van <https://genderklik.be/actualiteit/dat-alleen-voor-meisjes-hoe-jonge-kinderen-over-gender-leren>
- EarlyYearsBlog. (2020, 24 januari). *Meisjes zitten op karate en jongens op ballet*. Geraadpleegd van <https://earlyyearsblog.nl/2020/01/24/meisjes-zitten-op-karate-en-jongens-op-ballet/>
- Ensie. (2022). *Wat is de betekenis van sekse?* Geraadpleegd van <https://www.ensie.nl/betekenis/sekse#:~:text=Bij%20de%20geboorte%20wordt%20bepaald,w ordt%20bepaald%20door%20je%20gender.>
- Expoo. (2015). *Gevolgen van genderstereotypen*. Geraadpleegd van <https://www.expoo.be/gevolgen-van-genderstereotypen>
- Expoo. (z.j.). *Wat is gender?* Geraadpleegd van <https://www.expoo.be/wat-is-gender>

Geestkunde. (z.j.). *Genderdysforie*. Geraadpleegd van <https://www.geestkunde.net/vraag-en-antwoord/genderdysforie.shtml>

Genderklik. (z.j.). *Genderklik in de kleuterklas - omgaan met verschillen, werken aan gelijkheid*. Geraadpleegd van <https://genderatwork.be/wp-content/uploads/2019/09/Genderklik-in-de-kleuterklas-omgaan-met-verschillen-werken-aan-gelijkheid.pdf>

Gezondheid en wetenschap. (2020, 24 april). *Transgender*. Geraadpleegd van <https://www.gezondheidenwetenschap.be/richtlijnen/transseksualiteit>

HJK. (2018 februari). *Gender van naderbij bekeken - Genderbewuste bril opzetten*. Geraadpleegd van <https://www.hjk-online.nl/wp-content/uploads/Archief/HJK/Artikelen/2018/45-06%20februari%202018/45-06%20Batselier-genderbewust.pdf>

HLN. (2019). *Van panseksueel tot aseksueel: de verschillende geaardheden uitgelegd*. Geraadpleegd van <https://www.hln.be/seks-en-liefde/van-panseksueel-tot-aseksueel-de-verschillende-geaardheden-uitgelegd~a54a2813/>

Hoppenbrouwers, A. (2019, 7 juni). *Ik ben geen jongen in een jurk, ik ben een meisje!* Geraadpleegd van <https://earlyyearsblog.nl/2019/06/07/ik-ben-geen-jongen-in-een-jurk-ik-ben-een-meisje/>

Kennisrotonde. (2019). *Wat is bekend over genderstereotypering in het onderwijs en de invloed daarvan op de ontwikkeling van jongens en meisjes?* Geraadpleegd van <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/genderstereotypering-in-het-onderwijs#:~:text=Verschillende%20onderzoeken%20wijzen%20erop%20dat,hen%20hogere%20cijfers%20te%20geven.>

Koelman, A. (2018, 6 mei). *Moederdag of Jij-dag? Hoe maak je van moederdag een genderbewuste feestdag?* Geraadpleegd van <https://kleutergewijs.wordpress.com/2018/05/06/moederdag-of-jij-dag-hoe-maak-je-van-moederdag-een-genderbewuste-feestdag/>

Koster, G. (2021, 18 oktober). *Dit betekent het als je Cisgender bent*. Geraadpleegd van <https://www.womenshealthmag.com/nl/relaties-seks/a26321619/cisgender-betekenis/>

OECDiLibrary. (2015). *The ABC of Gender Equality in Education*. Geraadpleegd van https://www.oecd-ilibrary.org/education/the-abc-of-gender-equality-in-education_9789264229945-en

- Overheid Vlaanderen. (2021). *Begrippen rond gender- en seksuele diversiteit*. Geraadpleegd van <https://overheid.vlaanderen.be/personeel/diversiteit-en-gelijke-kansen/begrippen-rond-gender-en-seksuele-diversiteit>
- RoSa Vzw. (2015). *Genderbewust lesgeven*. Geraadpleegd van <https://rosavzw.be/nl/themas/onderwijs-en-opvoeding/genderbewust-lesgeven#:~:text=Genderbewust%20lesgeven%20betekent%20de%20impact,krijgt%20zich%20vrij%20te%20ontplooiën>.
- RoSa Vzw. (2019). *Toolkit - Gender in de kleuterklas*. Geraadpleegd van https://rosavzw.be/assets/files/general/RoS_a_Toolkit-kleuterklas.pdf#asset:5798
- RTL nieuws. (2019, 6 juni). *Ballet niet voor jongens? “Dodelijk vermoeiende gedachte”*. Geraadpleegd van <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/4737181/ballet-niet-voor-jongens-dodelijk-vermoeiende-gedachte>
- Sensoa. (2022). *Lesgeven over gender en genderrollen*. Geraadpleegd van <https://www.sensoa.be/lesgeven-over-gender-en-genderrollen>
- Steunpuntwerk. (2018). *Tewerkstelling per sector*. Geraadpleegd van <https://www.steunpuntwerk.be/node/3856>
- Transgenderinfo. (2021). *GENDEREXPRESSIE*. Geraadpleegd van <https://transgenderinfo.be/m/identiteit/concepten/sociale-genderrol/>
- Transgenderinfo. (2021). *GENDERIDENTITEIT*. Geraadpleegd van <https://transgenderinfo.be/m/identiteit/concepten/genderidentiteit/>
- UMC Utrecht. (2020, 26 november). *Man-vrouw verschillen groter dan gedacht*. Geraadpleegd van <https://www.umcutrecht.nl/nieuws/man-vrouw-verschillen-groter-dan-gedacht#:~:text=De%20biologische%20verschillen%20tussen%20mannen%20en%20vrouwen%20bestaan%20uit%20verschillende,ziekteontwikkeling%20tussen%20mannen%20en%20vrouwen>
- van der Donk, C., & Van Lanen, B.(2016) *Praktijkonderzoek in de school*. Coutinho

VHTO. (z.j.). *Vroege Stereotypering - Verslag van een Inventarisatie- en Interventiepilot.*

Geraadpleegd van

[https://www.vhto.nl/fileadmin/user_upload/documents/publicaties/Vroege_Stereotypering_verslag_van_een_iventarisatie-_en_interventiepilot_VHTO_2017.pdf](https://www.vhto.nl/fileadmin/user_upload/documents/publicaties/Vroege_Stereotypering_verslag_van_een_inventarisatie-_en_interventiepilot_VHTO_2017.pdf)

Vice. (2016, 28 april). *Genderstereotypering begint al bij baby's.* Geraadpleegd van

<https://www.vice.com/nl/article/jpjav/genderstereotypering-begint-al-bij-babys>

VRT. (2020, 9 november). *"M/V/X": regering wil genderneutrale registratie mogelijk maken voor wie zich geen man of vrouw voelt.* Geraadpleegd van

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/11/09/derde-gender/>

Wikipedia. (2022). *Sekse.* Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sekse>

Wubbeling, G. (2016). *Hulpmiddel om met kinderen in gesprek te gaan.* Geraadpleegd van

<https://www.linkedin.com/pulse/hulpmiddel-om-met-kinderen-gesprek-te-gaan-gerdien-wubbeling>

7 Bijlagen

7.1 Enquête:

Deze enquête bestaat uit 13 vragen, het zal ongeveer 5 minuten van uw tijd innemen.

Ik heb deze enquête gemaakt in het kader van het onderzoek van mijn Bachelorproef. Ik wil graag onderzoeken hoe je als kleuterleerkracht genderbewust(er) kan lesgeven.

Alvast enorm bedankt om aan mijn enquête deel te nemen!

(Ik heb 20 antwoorden gekregen op mijn enquête)

Vraag 1: Ik ben ...

- 1: leerkracht eerste kleuterklas
- 3: leerkracht peuter/instapklas
- 1: leerkracht groep 1&2 (4-6 jarigen)
- 1: leerkracht graadsklas alle leeftijden (3-6 jaar)
- 1: ondersteuning in kleuterklas
- 1: leerkracht speciaal basisonderwijs – 2de/3de kleuterklas
- 1: leerkracht 2de/3de kleuterklas
- 1: directie van een basisschool
- 3: zorgleerkracht
- 5: leerkracht derde kleuterklas
- 2: leerkracht tweede kleuterklas

Vraag 2: Mijn leeftijd ...

- 3: 18-25
- 5: 25-35
- 7: 35-45
- 3: 45-55
- 2: 55+

Vraag 3: Ik geef les / ben te werk gesteld in ...

- 15: België
- 5: Nederland

Vraag 4: Wat verstaat u onder het begrip 'gender'?

- Geslacht (4)
- Gelijkheid voor iedereen. Iedereen is uniek
- Gender is waarbij de persoon zich het beste bij een bepaalde geslacht voelt of naar aanleunt/gedraagt
- Gevoel van geaardheid (2)
- Sekse (2)
- Wat als typisch mannelijk of typisch vrouwelijk beschouwd wordt, los van je biologische sekse
- Jongen/man – meisje/vrouw (4)
- Identiteit/geslacht
- Of iemand zich jongen/meisje/neutraal voelt
- De kenmerken die we toekennen aan jongens/mannen en meisjes/vrouwen
- Geen onderscheid tussen de verschillende seksen (man/vrouw)

Vraag 5: Hoe staat u tegenover genderbewust(er) lesgeven?

- Iedereen moet te allen tijde zichzelf kunnen zijn
- Zeer belangrijk. Ik ben me daar het laatste jaar meer bewust van
- In de klas spelen de kinderen met de materialen waar zij mee willen spelen, dus de keuze ligt bij het kind. Er wordt geen verwijzing of ander materiaal aangeboden aan

een jongen of meisje omdat zij verwacht worden hiermee te spelen, omwille van hun geslacht

- Zolang de kinderen maar gelukkig zijn, is voor mij als leerkracht heel belangrijk. Iedereen mag zichzelf zijn, vind ik
- Het voelt fijn om stapje voor stapje mee te werken aan een wereld waar genderneutrale wordt en oogt voor de maatschappij
- Nog in de kinderschoenen. Vind dit een moeilijk onderwerp. Het is belangrijk dat kinderen gewoon zichzelf kunnen zijn en kunnen ontwikkelen op hun eigen manier
- Jongens en meisjes zijn gelijk. Gelijk in aanpak, mogelijkheden en ontwikkeling
- Zeer positief, ik probeer de stereotiepe zaken zoals kleuren, typisch meisjes, jongens te vermijden
- Ik vind dit wel belangrijk om aan kinderen van vandaag mee te geven dat alles kan. Ik vind het belangrijk om stereotypering uit de weg te gaan zodat ze hier niet door beïnvloed worden bij hun keuzes
- Ik vind mijzelf hier helemaal in terug. Ik vind het erg belangrijk om stereotypen te vermijden en als dit aanwezig is hier open over te praten en uit te leggen aan de kleuters
- Positief
- Ik ben voor genderbewust lesgeven
- Ik vind jongens en meisjes gelijk. Iedereen mag met poppen of auto's spelen
- Vind dit noodzakelijk
- Mocht dit nodig zijn dan wel maar anders niet. Er komt al zoveel op kinderen af. Je kunt ze ook helemaal gek maken
- Enerzijds mooi, ik zou willen proberen alle kinderen zich te laten ontplooiën hoe zij zich graag zouden willen ontplooiën en niet omdat dat perse in een bepaald plaatje past. Maar anderzijds vind ik het soms ook lastig en dat er teveel nadruk op ligt, ik heb vooral het gevoel 'de meeste kinderen zijn een jongen of een meisje. En zelden voelt iemand zich neutraal of ongeïdentificeerd(?). maar moesten we dan allemaal om die persoon heen leven? We leren toch ook niet allemaal braille omdat sommige mensen blind zijn?'
- Ik sta hier open voor. Ik vind dat ik op dit vlak nog kan bijleren.
- In elke hoek kan en mag iedereen spelen. Neutrale kleren, ...
- Positief: ik ben aan het bijleren
- Ik probeer hier rekening mee te houden

Vraag 6: Bent u doorheen de jaren zelf bewuster omgegaan met gender in de klas?

- 4: Ja, ik merkte hier een forse stijging
- 10: Ja, maar deze stijging was niet enorm voelbaar
- 2: Nee, ik merk hier geen stijging in
- 4: Ik weet het niet

Vraag 7: Bent u in de klas bezig met genderneutraal lesgeven?

- 10: Ja
- 5: Nee
- 5: Soms

Vraag 7A: Zo ja, wat onderneemt u dan?

- Ik probeer hier in de klas op te letten. Wij praten bijvoorbeeld niet meer over het poppenhuis, maar wel over de huishoek zodat de jongens zich er zeker ook welkom zouden voelen en het geen typische meisjeshoek wordt
- Zorgen dat iedereen uniek is en de kleuters zo behandelen. Dat ze mogen zijn wie ze zijn. Niet meer spreken over de jongens en de meisjes. Gesprekjes voeren met de kleuters dat niks typisch is voor jongens / meisjes.
- Er wordt geen nadruk gelegd op wat typisch jongens – of meisjesactiviteiten zijn. Binnen het thema wordt er ook altijd verwezen bijvoorbeeld naar een beroep, dat dit een man of vrouw kan zijn. De keuzes die de kinderen maken worden geprezen en zijn OK

- Bijvoorbeeld: bij thema Moederdag mogen de jongens evengoed zich schminken en nagels lakken. Helaas vinden dit alle ouders niet zo leuk
- Bepaalde reacties als normaal achten, uitleg geven bij bepaalde reacties, het zit in kleine momenten
- Mindere stereotiep met dingen omgaan
- Benoemen dat iedereen alle kan en dat het niet uitmaakt of je nu een jongen of meisje bent. Ingaan op uitspraken van leerlingen. Afbeeldingen bewust zoeken waarbij er bijvoorbeeld ook een vrouw als bouwvakker afgebeeld staat
- Geen stereotypen. Geen hokjes. Alles mag en alles kan
- Zeker rond het thema beroepen en technieken, wetenschappen, probeer ik zo veel mogelijk clichés te ontcrachten. We werken in het begin van het schooljaar ook rond stereotypen, vooroordelen en discriminatie. Ook hier laten we dit aan bod komen via open dialoog.
- Stereotypen weren. Klas op een alternatieve manier verdelen in groep. Geen jongens tegen meisjes bijvoorbeeld. De kinderen steeds aanspreken met hun naam en niet met jongen of meisje. We beschikken ook over gender neutrale toiletten. Onze kleuterafdeling is zo ingericht dat de stereotype hoeken verdwenen zijn. de poppenhoek, bouwhoek, ... werd vervangen door creatieve hoeken. De kinderen vullen die zelf in.
- Vooral proberen minder verschil te laten zijn in jongen/meisje. Als ik een complimentje geef, deed ik dat bij meisjes vaker op uiterlijk, bij jongens op gedrag. Ik probeer me bewust te zijn om beide soorten complimenten te geven aan zowel jongens als aan meiden. Toen ik zag dat maar weinig meisjes de bouwhoek kozen, heb ik diverse bouwplaten neergelegd (veiliger), nu kiezen zowel jongens als meiden voor de bouwhoek. Voorleesboeken als Jip en Janneke vind ik niet meer fijn om voor te lezen, ik geef de voorkeur aan modernere boeken die een mooiere gelijkheid laten zien.
- Ik ken bepaalde kleuren, bijvoorbeeld 'roos' niet standaard toe aan meisjes. En de kleur 'blauw' ken ik niet standaard toe aan jongens. Zo stimuleer ik ook dat jongens zich mogen verkleden als prinses. En meisjes worden gestimuleerd zich te verkleden als cowboy. Bovendien is al het speelgoed voor zowel jongens als meisjes.
- K3 kleren voor zowel jongens als meisjes. Speelgoed bijvoorbeeld: knikkerbaan met technische moeilijkheden. Spellen in verband met techniek, behendigheid, vingervaardigheden, puzzels met technische tekeningen (geen k3 of cars), ...
- Kinderen komen vol vooroordelen binnen over dingen voor jongens en meisjes, ik probeer dat los te maken van jongen/meisje naar wat een mens leuk vindt
- Wanneer de kinderen zeggen dat iets 'voor meisjes' is, hierop ingaan, een gesprek hierover voeren. Wanneer kinderen ruzie maken om 'mama' te zijn van de pop in de poppenhoek, vertellen dat de baby ook twee mama's kan hebben, ...

Vraag 7B: Zo nee, waarom niet?

- 1: Ik wil dit wel graag doen, maar heb hier de juiste middelen niet voor en ben te weinig geïnformeerd.
- 2: ik ben niet geïnteresseerd in genderbewust lesgeven.
- 1: Eigen antwoord – Waarom speciaal of anders doen. Elk kind speelt met wat hij of zij wilt
- 1: Eigen antwoord – Hier is niet meteen nood aan, als ik aanvoel dat hier wel nood aan is zal ik hier zeer flexibel mee omspringen.

Vraag 8: Zijn er bepaalde dingen waar u rekening mee houdt bij het inrichten van de hoeken in uw klas m.b.t. gender? Bijvoorbeeld: geen roze keuken in de nabootsingshoek, ...

- Verkleden voor zowel jongens als meisje
- Nee
- Nee ik heb ook geen roze in de hoeken. Maar ik ben me daar wel meer bewust van het laatste jaar

- In de huishoek is alles neutraal, kinderen mogen kiezen in wat zij zich verkleden of aandoen. Jongens hebben regelmatig een jurk aan in de huishoek en meisjes mogen ook gewoon in de bewegingshoek of met de blokken spelen
- Alles is toegankelijk voor zowel jongens als meisjes
- Dit vind ik een moeilijke vraag. Er zijn namelijk ook jongens die met hakken schoenen rondlopen en met kleedjes voor de spiegel staan. ik probeer in te richten voor ieders wil
- Meer neutrale kleuren gebruiken
- Nee, roze mag want roze is voor jongens en meisjes. Als er ook maar geel, blauw en groen bij zit
- Geen typische poppenkieren meisjes/jongens
- ik ga kleuren en bepaald speelgoed niet uit de weg. Ik bakken deze kleuren of speelgoed niet af en spreek open over dat dit mogelijk is voor alle genders. Ongeacht wat de stereotypen zeggen
- Blauwe en roze probeer ik te vermijden
- We hebben hier zeker over nagedacht. Alles is genderneutraal
- Ik gebruik altijd realistisch zoals in de echte wereld
- Ja, bijvoorbeeld de bouwkaarten in de bouwhoek. Scripts in de huishoek over het thema (spreekt soms ook wat meer jongens aan, bijvoorbeeld ziekenhuis). Ik deel soms ook kinderen in bepaalde hoeken, in plaats van vrije keuze, dan leren ze het een beetje kennen. Dat maakt ook enthousiast om het de volgende keer zelf te kiezen.
- Neen, ik houd hier geen rekening mee
- Matten in een neutrale kleur bijvoorbeeld grijs. Neutrale tafels en stoelen
- Iedereen mag een rok aan die dat mooi vindt
- Ik probeer variatie aan kleuren in speelgoed te voorzien

Vraag 9: Houdt u bij het maken en uitvoeren van begeleide activiteiten rekening met genderstereotypering? Op welke manier doet u dit?

- Zoveel mogelijk neutraal werken
- Doe niet aan stereotiepe activiteiten
- Dat is voor mij vanzelfsprekend dat ik vind dat iedereen gelijk en uniek is en evenveel kansen moet krijgen
- Ik vind het vooral een manier van aanpakken en begeleiden. Ik zorg voor activiteiten die voor alle kinderen kunnen en stuur zeker niet in de richting van een verwachtingspatroon op basis van het geslacht, eerder op basis van capaciteiten en wie ze zijn que karakter
- Ik ben niet bezig wat specifiek is voor jongens en meisjes
- Ik probeer waakzaam te zijn dat ik dit niet doe of toch zoveel mogelijk te vermijden
- Nee. Iedereen is gelijk
- Ik probeer zo min mogelijk uitspraken te doen zoals typische meisjes of jongens dingen
- Nog niet echt bij stilgestaan denk ik
- Ik zorg ervoor dat ik bewust prenten of foto's uitkiez die ervoor zorgen dat er geen gedwongen gender is. Bijvoorbeeld: thema bouwen niet enkel mannelijke bouwvakkers en alle bepaalde culturen
- Ik zorg ervoor dat ik nooit tijdens een activiteit, dit is voor meisjes en jongens mogen dit niet doen en omgekeerd.
- Nee, jongens kunnen ook prinses worden
- Ja, verschillende gezinsvormen, diversiteit komt aan bod zonder het specifiek te benoemen. We doen hier normaal over, zoals het is. Boeken van Lou bijvoorbeeld
- Nee niet perse
- Ja, ik probeer hier bewust van te zijn. ik vraag ongeveer evenveel meisjes om een antwoord of mening als jongens, ik kies voorleesboeken uit zonder echte stereotype rondverdeling. Ik bespreek soms dingen als een rokje bij een jongen, wanneer kinderen moeten lachen, vraag ik waarom ze dat grappig vinden. Ik vertel dat ik het dan mooi

vindt dat iemand zelf iets kiest wat hij wil dragen. Het laat kinderen een andere kant zien

- Ik houd er te weinig rekening mee
- Bijna alles kan voor jongens en meisjes. Bijvoorbeeld: politiepak, schoenen, ...
- Soms draai ik de rol van het meisje en de jongens om als ik voorlees
- Kinderen krijgen vrij keuze. Er worden jonkvrouwhoeden en schilden gemaakt. Ieder kind kiest wat die graag wil maken. Er zijn jongens die een jonkvrouwhoed willen, er zijn meisjes die een schil willen. Dat mag, dat is oké

Vraag 10: Hoe gaat u om met genderstereotiepe uitspraken van kinderen tijdens kringgesprekken of activiteiten?

- Ik ga hier zo goed als altijd op in en ga in gesprek met de kleuters. Hierbij ben ik niet het meeste aan het woord, maar wel de kleuters om zo hun denkwijze te achterhalen
- Dat elk kindje mag spelen met wat hij leuk vindt
- Ik vraag hun waarom dat ze dat denken en laat hun nadenken over hun uitspraak. Ik zeg ook mijn mening wat ik daar van vind
- Ik vertel dat dit dan ook bij het andere geslacht kan. Ik maar hier geen issue van
- Iedereen mag zichzelf zijn
- Ik ga hierover in gesprek. Ik probeer veel te verwoorden in een genderneutraal perspectief
- Ik ga hier gewoon op in en speel in op de noden van de kinderen op dat moment
- Sommige kinderen worden opgevoed dat je als jongen stoer bent of als meisje een lieve moeder. Daar kan ik niets aan doen. Al zal ik op school altijd tegengas geven bij zulke uitspraken
- Ik probeer te weten te komen waarom ze zo denken, ga in gesprek en maak het genderneutraal
- Ik reageer hier wel op. Ik bevraag de kleuter waarom ze zoiets zeggen en of dat het ook anders zou kunnen zijn. Ik probeer hen te laten inzien dat alles door jongens en meisjes gedaan kan worden
- Ik ga ervan uit dat zo een uitspraken niet vanuit het kind komen maar aangeleerd zijn door de maatschappij of omgeving. Een kind doet dit ook op een onschuldige manier. Ik stel dit meteen in vraag en ga in gesprek, vaak weten ze niet waarom ze zo denken en valt het stereotiep snel weg. De 'waarom?' vraag doet al erg veel op zo een moment.
- Ik probeer tegenargumenten op te werpen en de kinderen bij het gesprek te betrekken. Meninge mogen er zijn wel beleefd en respectvol verwoorden
- Ik probeer op het niveau van het kind de stereotiepe uitspraak te ontkrachten. Bijvoorbeeld: 'Jongens mogen niet in de keuken spelen' dan zeg ik 'Waarom vind jij dat jongens niet in de keuken mogen spelen? Papa's en opa's staan toch ook in de keuken.'
- Ja, over die uitspraken wordt gereflecteerd, zonder te veroordelen
- Dan probeer ik altijd zo neutraal mogelijk te zijn
- Ik vraag vaak: waarom denk je dat, of waarom zeg je dat (zonder veroordeling). Het laat kinderen nadenken. Soms leg ik uit dat ik er anders over denk. Of dat er andere mensen zijn die er anders over denken. Ik laat kinderen dan vrij om er zelf verder over na te denken (of niet) en eventueel hun mening bij te stellen. Belangrijk is denk ik vooral de verschillende standpunten te horen en weten hoe je dingen kunt bekijken
- Ik corrigeer deze op een speelse en kindvriendelijke manier
- Corrigeren
- Probeer ze te informeren dat het ook anders kan en mag
- Hier een gesprek over voeren

Vraag 11: Houdt u bij het aankopen van nieuw speelgoed en materiaal voor uw klas rekening met genderstereotypering?

- Ja
- Ja. Mijn laatste speelhuisje kocht ik in het blauw en niet in het roze om geen jongens af te schrikken

- Nee
- Nee tot nu toe nog niet maar ik ga dat in de toekomst wel doen
- Het speelgoed is voor iedereen. Dus kijk naar de behoeften van de kinderen en niet op basis van geslacht
- Vooral naar interesse. Bijvoorbeeld: ridderkasteel gekocht voor Sinterklaas omdat hier grote vraag naar was. In het begin veel jongens die hier mee wilden spelen. Achteraf ook interesse door meisjes. Soms lijkt speelgoed ook voor een bepaald gender tot je ziet dat het soms afhankelijk is van interesses
- Nee
- Wat ik koop voor mijn klas is altijd bedoelt voor iedereen. Met speelgoed heb ik daar nog nooit verschil in gemaakt
- Nee, materiaal is vrij goed, genderneutraal te vinden
- Tenzij het er over is niet perse. In mijn ogen doet het er vooral toe hoe je met die dingen omgaat en hoe je deze aanbrengt in de klas
- Soms wel. Voor de Sint kocht ik gracvitrix. Toch een typisch jongensspeelgoed. De meisjes hoop ik te kunnen overtuigen
- Ja
- Onbewust
- Zeer zeker. Alles werd op maat gemaakt
- Niet perse
- Neen, het aangekochte speelgoed is zowel voor jongens als voor meisjes
- Ja, ik probeer verscheidenheid aan speelgoed te voorzien in verschillende kleuren

Vraag 12: zou u een toolkit van genderbewust(er) lesgeven handig vinden en zou u deze gebruiken in uw eigen klas?

- 9: Ja, ik zou dit zeer handig vinden en zeker ook willen gebruiken in mijn eigen klas.
- 3: Ja, ik zou dit handig vinden, maar weet nog niet zeker of ik dit zou hanteren in mijn klas.
- 7: Nee, ik zou een toolkit niet gebruiken en wens ook geen ander hulpmiddel.
- 1: Nee, ik zou een toolkit persoonlijk niet gebruiken, maar ben wel vragende partij naar een ander hulpmiddel.

Vraag 12: Indien U 'ja' antwoordde, wat mag er zeker niet ontbreken in de toolkit?

- Veel tips over hoe we de ouders ook daar bewust van kunnen maken. Lijst van materialen welke goed zijn. Boeken of artikels die interessant zijn. activiteiten die we kunnen doen.
- Hoe verrijken jullie de hoeken?
- Prentenboeken, waarbij ook meisjes, vrouwen in de tuin werken, klusjesman, 2 mama's, 2 papa's, ...
- Manieren en tips om leerkrachten op een genderbewuste manier met materialen en lessen om te laten gaan.
- Leidraad voor een goed klasgesprek
- Een handleiding met korte duidelijke uitleg. Eventueel ook uitleg over gender en genderbewust lesgeven, waarom dat dit voordelen heeft in de klas.
- Een document waarin duidelijk staat waar juist op te letten
- Verhaal
- Concrete tips en voorbeelden (4)

Vraag 13: Indien U 'nee' antwoordde, wat zou je wel graag aangereikt krijgen om mee genderbewust in de klas te staan?

- Misschien een uitgewerkt thema waarin veel clichés ontkracht worden.
- Stop met het stereotiep onderwijs vanuit je eigen zijn
- Ik zou graag een kleuterboek willen, waarbij dit aan bod komt. Een jongens die misschien een meisje wil zijn of omgekeerd. En hoe dit voelt of hoe de omgeving hier positief mee omgaat. Ik heb namelijk nu een jongetje in de klas die graag een meisje wil zijn en hier echt wel verdrietig over is

- Voor mijzelf kan ik mij wel genderneutraal opstellen tegenover de kinderen. Maar bij sommige kinderen gebeurt dat thuis niet
- Informatieve stukken. En voorbeelden van genderstereotyperend gedrag, soms denk ik dat ik het wel meer doe, maar niet altijd bewust van ben. Ik zou daar graag andere voorbeelden van lezen en eventueel hoe ik er anders mee om zou kunnen gaan
- We hebben 'maar' een meester die ook rokken draagt. De kinderen zien veel ouderwets rolpatronen. Ik denk dat het meer in de omgeving te zien mijn zijn, dan wordt het normaal voor ze

Bedankt dat u 5 minuutjes de tijd nam om mijn enquête in te vullen ik apprecieer het heel hard!

7.2 Interview met stagementoren:

Relinda Theunissen (Leerkracht K3C)

Mentor 1ste semester

Interview afgenomen op 7 april 2022

Bedankt om deel te nemen aan dit interview! Het interview zal ongeveer 30 minuten duren. Het interview doe ik in kader van mijn Bachelorproef, het onderwerp is genderbewust(er) lesgeven.

Ben je al eens geconfronteerd geweest met genderstereotiepe uitspraken van kleuters of ouders? Zo ja, welke?

- ➔ Ik merk dit bijvoorbeeld bij het gebruik van nagellak. Als de jongens nagellak opdoen, ik doe dit soms bij thema moederdag. De jongens doen dan bij elkaar nagellak opdoen. Dan kwamen de kleuters de volgende dag terug op school en vertelde ze dat ze de nagellak eraf moesten doen van hun ouders. Vorig schooljaar was M verliefd op L (twee jongens). Hier kwam dan reactie op: 'Juf, dat kan niet dat twee jongens verliefd zijn op elkaar'. Zo van dit soort uitspraken heb ik wel al eens gehoord.

Hoe reageer jij als leerkracht op genderstereotiepe uitspraken?

- ➔ Ik ga hier tegenin. Ik vraag dan soms wel 'wat denk jij' en 'waarom zeg je dat?'. Maar ik ga hier vaak tegenin en vertel hun dat dit wel mogelijk is. Kinderen weten soms ook niet beter en hebben deze sturing nodig.

Wat is jouw mening over genderbewust(er) lesgeven?

- ➔ Eerst was ik daar totaal niet mee bezig, maar de laatste jaren komt dit veel meer voor in de media. Nu ben ik er veel meer mee bezig, ik laat ze bijvoorbeeld niet meer tussen jongens en meisjes kiezen. Maar ze mogen dan een kleur van T-shirt of een kleur van ogen kiezen. Ik merk ook bij het omkleden in de poppenhoek dat M met de meisjeskleden aan het spelen was. Hij had zich verkleed in een prinsessenjurk en de kinderen hadden enorm veel plezier. M kwam dan ook aan mij vragen om een foto te trekken van hem. De dag daarna ging MO zich ook verkleed, hij had dus wel eerst een zetje nodig dat het oké was. Maar hij vond Fhet ook super fijn om een prinsessenkleedje aan te hebben. Het zit toch in de kinderen zelf dat ze andere dingen wilt proberen, maar ze zijn dan bang voor de reactie van de andere kinderen of bij sommige leerkrachten. Ik merk dat ze wel eventjes die bevestiging moeten hebben van 'de juf vindt het ook leuk want dat is heel normaal'. We zijn allemaal gelijk maar toch ik iedereen uniek.

Waarom denkt u dat het belangrijk kan zijn om genderbewust(er) les te geven?

- ➔ Voor in de maatschappij voor later. Als je van jongs af aan begint dat dit heel gewoon is dan nemen ze dat mee naar later. Ook in iedere cultuur, omdat het bij sommige culturen toch wat gevoeliger ligt dan bij anderen. Wij als leerkrachten moeten het goede voorbeeld geven.

Heb je al stappen gezet naar genderbewust(er) lesgeven in je eigen klas? Zo ja, hoe?

Tijdens kringmomenten, begroetingen, activiteiten, hoeken, materialen, ...? Zo nee, waarom niet?

- ➔ Ik heb heel bewust ingezet op het stoppen van 'jongens en meisjes' zeggen. Dit heb ik veranderd naar haarkleur, kleur van sokken, ... ze mogen dit ook zelf beslissen. Eerst ging het alleen over kleuren maar nu doen ze ook andere dingen. Ik probeer er ook op te letten dat ik bijvoorbeeld ook eens tegen een jongen zeg dat hij mooi is, vaak zeggen we dit vooral tegen meisjes.

Hoeveel jongens/meisjes zitten er in de klas?

- ➔ Dit maakt mij niet uit, ik weet dit niet vanbuiten. Mij maakt het helemaal niet uit hoeveel jongens en meisjes er in mijn klas zitten.

Zijn er veel kleuters die stereotiepe uitspraken doen?

- ➔ In mijn klas hoor ik vrij weinig stereotiepe uitspraken. Ik probeer ook in te zetten op zowel meisjes en jongens bij bijvoorbeeld 'sterk zijn'.

Welke stereotiepe uitspraken / gedragingen hoor je regelmatig in je klas?

- ➔ Het meeste is 'daar kunnen meisjes niet mee spelen', 'dat is voor jongens'.

Zijn er op dit moment ook kleuters waarvan je vermoed dat hun gender en geslacht verschillende is? Of kinderen die bredere interesses hebben, weg van de stereotypering rond hun geslacht?

- ➔ Ja, M heeft veel interesse in meisjeskleren en heeft ook al een paar keer gezegd dat hij verliefd was op een jongen. MO heeft ook soms interesses in prinsessenkleren. Ook bij het thema carnaval mochten ze zelf kiezen welk masker ze wouden maken. E koos voor een echt ridder masker, ik vond dit zeer goed dat ze als meisje een riddermasker wou maken.

Merk je zelf dat gender steeds meer aan bod komt vergeleken met vroeger, wat vind jij hiervan?

- ➔ Ja, vroeger kwamen de papa's zich scheren in de klas met Vaderdag en kwamen de mama's iets maken / bakken in de klas. Nu komt dit veel meer aan bod dat de jongens ook hun nagels mogen lakken en ook parfum kunnen gebruiken. Dat de jongens ook hun gezicht kunnen laten verzorgen, dit deden we vroeger totaal niet. Dit is enorm veranderd.

Heb je het gevoel dat er op dit moment genoeg informatie is om genderneutraal(er) les te geven? Zo ja, wat vindt u deze informatie dan? (Internet, boeken, medecollega's, toolkit, ...)

- ➔ Van school uit krijg je hier heel weinig informatie over. Ook in de opleidingen komt dit zo goed als niet aan bod. Ik heb hier zelf opzoekwerk over moeten doen of dingen die ik hoorde van andere leerkrachten. Ik hoop dat dit in de toekomst meer aan bod komt in de lerarenopleiding. Ook bij boeken en thema's komt dit vrij weinig aan bod, dit vind ik jammer. Nu moeten we het allemaal zelf uitvinden, ik zou het erg handig vinden als we iets hebben met concrete tips voor in de kleuterklas. Ik vind dat we dit ook moeten opentrekken onder de collega's want er zijn maar weinig collega's die zich er echt van bewust zijn dat dit belangrijk is en hoe ze dit moeten doen.

Zo nee, wat zou u dan graag willen? (Toolkit, vormingen, ...)

- ➔ /

Heb jij je klas doorheen de jaren genderbewust(er) ingericht? Zo ja, wat heeft u dan gedaan? Zo nee, waarom niet?

- ➔ Nee, ik heb op zich een groene klas. Ik heb eigenlijk geen typerend roze of blauw speelgoed. Ik vind dat ik een redelijk neutrale klas heb. Elke hoek is toegankelijk voor alle kinderen en iedereen is gelijk en mag overal mee spelen. Ik zet hier dus niet echt bewust op in maar ik denk ook niet dat dit nodig is in mijn klas. Ik heb wel een timmerbank en een poppenhoek maar deze zijn zeker toegankelijk voor alle kinderen van de klas.

Merk je verschillen tussen de kinderen vergeleken met jaren geleden? Kunnen kinderen zich beter uiten de dag van vandaag of niet?

- ➔ Sommige kinderen niet, omdat dit gesloten kinderen zijn. Je hebt altijd gesloten en open kinderen. Maar de dag van vandaag durven ze hun gevoelens en gedachten veel beter te zeggen. Ik zet hier in de klas wel veel op in, dus de kinderen weten dit al vanaf de eerste schooldag bij mij. Bij mij mogen alle kinderen volledig hunzelf zijn, zo blijft hun welbevinden ook op pijl. Hoe beter hun welbevinden is hoe meer ze ook durven uit de hokjes te gaan.

**Katrien Sleurs (Leerkracht K1A)
Interview afgenomen op 26 april 2022
Mentor 1ste semester**

Ben je al eens geconfronteerd geweest met genderstereotiepe uitspraken van kleuters of ouders? Zo ja, welke?

- Over het algemeen vind ik dat ouders hun kinderen nog stereotiep kleden. Bijvoorbeeld jongens geen roze trui. De kleintjes zijn vooral met hun eigen bezig, niet met vriendjes. In de maatschappij is dit wel aan het groeien. Kleuters zijn niet met vriendjes bezig en vinden het mooi wat ze aan hebben omdat hun ouders hun hebben aangekleed. Soms hoor je een jongen wel zeggen, zij heeft een mooi kleedje aan! Wat niet meteen wilt zeggen dat hij ook een kleedje aan wou doen.

Hoe reageer jij als leerkracht op genderstereotiepe uitspraken?

- Ja jij hebt wel een mooi kleedje aan, M vindt dat ook mooi. Ik zeg niet dat het niet voor M kan. Bijvoorbeeld: 'N heeft inderdaad een mooi kleedje aan'.

Wat is jouw mening over genderbewust(er) lesgeven?

- Ik denk dat dat goed is maar dat het wel heel moeilijk is. Je moet daar echt in groeien. De maatschappij is anders dan echt genderneutraal. Je kan in de kleuterklas de meisjes betrokken betrekken bij de automat. Dit kan zeker meer.

Waarom denkt u dat het belangrijk kan zijn om genderbewust(er) les te geven?

- Om minder discriminatie te hebben en minder uitsluiten van dingen die anders zijn dan het gewone patroon. Als het heel gewoon was dat jongens een roze trui aanhadden, dan zouden kinderen niet opvallen. Dan zouden er minder verschillende opgemerkt worden. Het is vooral belangrijk van kleins af aan.

Heb je al stappen gezet naar genderbewust(er) lesgeven in je eigen klas? Zo ja, hoe? Tijdens kringmomenten, begroetingen, activiteiten, hoeken, materialen, ...? Zo nee, waarom niet?

- Ik probeer met Moederdag nagels lakken. Met Vaderdag zoek in een grote timmertafel. Dit mogen zowel meisjes als jongens doen van mij. 'Helpt mama ook eens met timmeren'. 'Doet mama ook soms de was?'

Hoeveel jongens/meisjes zitten er in de klas?

- 12 jongens, 13 meisjes

Zijn er veel kleuters die stereotiepe uitspraken doen?

- Niet echt, vooral N. Voor de rest praten ze ook niet heel veel omdat ze nog jong zijn.

Welke stereotiepe uitspraken / gedragingen hoor je regelmatig in je klas?

- N. 'Dat is niet voor jongens!'

Zijn er op dit moment ook kleuters waarvan je vermoed dat hun gender en geslacht verschillende is? Of kinderen die bredere interesses hebben, weg van de stereotypering rond hun geslacht?

- Zijn de kleuters nog te jong voor.

Merk je zelf dat gender steeds meer aan bod komt vergeleken met vroeger, wat vind jij hiervan?

- Ik denk dat daar niet zo veel verschil in is. Ik weet het niet goed, je hebt nu wel al eens sneller gezinnen met twee mama's. Dat is minder taboe, ik denk dat die verschillen duidelijker zijn bij de oudere kleuters.

Heb je het gevoel dat er op dit moment genoeg informatie is om genderneutraal(er) les te geven? Zo ja, wat vindt u deze informatie dan? (Internet, boeken, medecollega's, toolkit, ...)

- Ik denk dat als ik er meer over zou lezen en meer praktijkvoorbeelden van zou weten dan kan ik bekijken wat ik zelf al doe. In de opleiding komt dit ook niet voor. Gender komt eigenlijk nooit aan bod. Hier is denk ik te weinig over geweten. Dit is moeilijk op te trekken zonder deze info.

Zo nee, wat zou u dan graag willen? (Toolkit, vormingen, ...)

- /

Heb jij je klas doorheen de jaren genderbewust(er) ingericht? Zo ja, wat heeft u dan gedaan? Zo nee, waarom niet?

- Niks bewust eigenlijk, het is vooral toevallig. Het speelgoed van tegenwoordig past zich ook wel aan. Een garage is bijvoorbeeld ook al wat paars. Vroeger waren dit vaker jongenskleuren. Blokken hebben ook bijvoorbeeld een roze kleur → Blokken zijn voor jongens. Maar je hebt nu jongensspeelgoed in meisjeskleuren.

Merk je verschillen tussen de kinderen vergeleken met jaren geleden? Kunnen kinderen zich beter uiten de dag van vandaag of niet?

- /

7.3 Interview Eva Dierickx:

Bedankt dat je een interview wou afnemen met mij Eva, ik apprecieer het heel erg! De vragen gaan over genderbewust(er) lesgeven, in het kader van mijn Bachelorproef. Het interview zal ongeveer 1u duren.

Interview afgenomen op 21 februari 2022.

Eigen ervaringen:

Je hebt de master gender en diversiteit gestudeerd, waarom heb je hiervoor gekozen als (al) afgestudeerde kleuterleerkracht? Heb je daar dingen geleerd die je meeneemt naar de klas? Zo ja, wat neem je dan mee en hoe komt dit in de praktijk tot uiting?

- ➔ Toen ik in de kleuterklas werkte merkte ik dat ik niet zo goed kan stilzitten en dat ik altijd alles wil weten & bij wil leren. Ik ging deze master als hobby bijsturen, ik wou inhoudelijke uitgedaagd worden. Ik miste om plots niet meer te lezen en niet meer te studeren. Ik ben feministe en ik wou daar meer over bijleren. Momenteel werk ik aan de lerarenopleiding op de Hogeschool. De master was veel studeren (geschiedenis van het feminisme). Dit gebruik je niet meteen in de kleuterklas, maar dit gaf mij wel wat zelfvertrouwen en je niet klein te laten maken als vrouw. Klassieke teksten lezen van vrouwen, daarna in groep hierover discussiëren. (Kritisch denken neem je mee). Dit neem ik mee in mijn werk nu, het multi perspectivisme. Iemand anders kan dit op een andere manier interpreteren. Voor in de kleuterklas krijg je geen kant en klare tips, maar bijvoorbeeld iets interseksueel te analyseren (idee dat elk van ons meervoudige identiteiten heeft; vrouw, wit, ...). Mijn ervaring is helemaal anders dan die van iemand met bijvoorbeeld een beperking. Deze identiteiten geven een onderdrukken, zwarte vrouwen werden niet meegenomen in feminisme. Als je kijkt naar kinderen, worden er vaak zwarte meisjes getekend en geen zwarte jongens die iets leuks doen. Er worden bijvoorbeeld ook geen kinderen met een hoofddoek of kinderen in een rolstoel afgebeeld. Anti racisme en intercultureel denken met je meenemen als leerkracht, dit heb ik daar geleerd. Begin bij bijvoorbeeld toffe prentenboeken zoeken voor in de klas.

Ervaringen van kleuters m.b.t. stereotypering:

Welke bedenkingen, uitspraken, houdingen, ... hoor je vaak terugkomen bij kleuters rond gender? Merk je dit ook wanneer je bezig bent met bijvoorbeeld een activiteit om specifiek in te zetten op genderstereotypering?

- ➔ Iedereen die in de kleuterklas staat hoort wel dingen zoals; 'dit is alleen voor de meisjes, jij mag niet met mij meespelen want dit is voor jongens'. Het is belangrijk om dat gesprek ook met de kleuters aan te gaan, je moet hier tegenin gaan maar ook rustig uitleggen. Dat is niet zo en hoe komt dit? Zeker bij de oudste kleuters zou ik gesprekken rond gender al durven voeren. Reclameboekjes meenemen, of de boekenhoek samen onder handen nemen. Zelf meespelen met de kinderen is heel belangrijk, ook meespelen met de auto's en ook meespelen met de creahoek. De hoeken een beetje mixen door elkaar; kleine poppetjes bij de autohoek zetten. In de lerarenopleidingen moeten we het veel meer hebben over gender, bij bijvoorbeeld ontwikkelingspsychologie.
- ➔ Het ontwikkelen van vooroordelen is ook normaal, dit hoort bij de breinontwikkeling. De identiteitsontwikkeling probeer ik nu meer in de lerarenopleiding te krijgen. Je moet niet verlegen zijn om dit bespreekbaar te maken en hier tegenin te gaan. Thuis zeggen ze dat hebben ze op school gehoord terwijl je op school juist denkt dat het van thuis komt. Blijf er rustig bij en speel hier rustig op in. Ook de media heeft hier invloed in. Ook de kleine uitspraken van ouders en leerkrachten. Ik heb drie sterke jongens nodig om de banken op te tillen. Meisjes krijgen meer complimenten over hoe mooi en hoe lief ze

zijn. Dit doen we allemaal nog, maar deze kleine boodschappen hebben veel meer invloed dan dat we denken.

Waarom is het zo belangrijk om met kinderen zo vroeg mogelijk over gender te praten?

- Dit hangt samen met de identiteitsontwikkeling. Het is makkelijker om iets aan te leren dan later iets af te gaan leren. Rond 3 jaar beginnen kleuters met hun genderontwikkeling. Dan is het belangrijk om te tonen dat kinderen alles kunnen worden wat ze willen. Het is dan ook belangrijk dat je dit breed spectrum zo vroeg mogelijk aanreikt.

Invloed van stereotypering op kleuters:

Hoe groot denk je dat de invloed van ouders is op het stereotiep denken van kleuters?

- De media is het meest expliciete. Ik ben er wel van overtuigd dat ouders, leerkrachten, ... dat dit allemaal meespeelt. Het is in de zichtbare dingen en in de onzichtbare dingen. Dit is bijvoorbeeld welk speelgoed ze gaan aanreiken. Er is een filmpje van de BBC, een jongen is verkleed als meisje en een meisje is verkleed als jongen. Je merkt dan heel fel dat de vrijwilligers daar de pop aan het meisje geven en de auto's aan de jongens. Wanneer de vrijwilligers hiermee worden geconfronteerd zijn ze hiervan geschrokken. Bij jongens worden er veel sneller de dino's aangereikt, kinderen gaan hier soms ook sneller naartoe omdat dit ook de dingen zijn waarover ze positieve complimentjes krijgen.

Kom je in de klas veel in aanraking met vooroordelen over gender? Hoor je deze van de kinderen, ouders, collega's, ... Zo ja, wat wordt er dan gezegd?

- Ik hoor vaak vooroordelen. 3 jaar geleden heb ik meegedaan aan een project over gender. Dit was in Finland. Ik gaf wat tips over gender aan deze collega, maar ze gingen hier niet mee akkoord. Volgens hun gingen ze al genoeg om met gender, bijvoorbeeld: 'wij geven ook glitters aan de jongens, ...'. Deze man liet mij niet uitspreken en vertelde mijn ideeën alsof het zijn ideeën waren. Andere collega's vonden dat ik mij onderdaniger moest voordoen, zodat deze man zich goed voelde.

Waarom duwen wij als volwassenen kinderen al van kleins af aan in een bepaalde richting? Meisjes horen met poppen te spelen, ... Waarom is het zo moeilijk voor ons om hier verder langs te kijken?

- Dit is vaak wat we zelf als kind hebben meegekregen. Iedereen is het gewoon om deze stereotypen uit te voeren. Het voelt bekend aan en verandering kan soms eng zijn. Mensen willen hier soms geen energie in steken. Omdat dit ook weinig in bijvoorbeeld lerarenopleidingen voorkomt weten veel mensen vaak ook niet hoe ze hier aan moeten beginnen.

Merk je verschillen tussen kinderen van verschillende leeftijden? Bijvoorbeeld; hoe reageren 2,5 jarigen kleuters op stereotypen en hoe reageren 5 jarigen hierop?

- Bij de jongste kleuters is het vooral een kwestie van tonen, stoere meisjes en lieve jongens. Maar ook jongens die bijvoorbeeld wenen. Je kan het wel al hebben over eerlijkheid en oneerlijkheid. Seksisme moet je nog niet zo benoemen, maar het concept van eerlijk en oneerlijkheid gaat wel al. Bijvoorbeeld meisjes mogen daar niet mee spelen, dat is oneerlijk. Seksisme in de media kan je ook aanhalen. Bij de oudere kleuters kan je wat meer en diepere gesprekken voeren. Je kan het dan ook al over de klas hebben, wat doen we in de klas al?

Kan je iets meer vertellen over de invloed van de sociale en culturele wereld rondom de kinderen? Welke invloed heeft deze?

- De verschillen binnen de culturen zijn groter dan de verschillen tussen de culturen. De grootste feministen die ik ken zijn bijvoorbeeld moslima's. Terwijl ik gisteren nog een bericht kreeg van iemand die ik goed ken. Ze had een brief gestuurd over carnaval, een ouder had een kwade mail gestuurd dat je je wel mag verkleeden als zwarte persoon. Ik denk dat het belangrijk is om geen al te groot verschil te maken tussen de verschillende culturen. De moslima's die ik ken zijn soms de progressiefste. Ik denk dat je op school een stukje moet luisteren waar hun bezorgdheid van komt. Ook de ouders die er niet mee akkoord gaan, hebben ook het beste voor met hun kind. Je hebt bijvoorbeeld soms ouders die er totaal niet mee akkoord gaan als hun zoon nagellak op heeft. Ik zou hier als leerkracht zeker naar luisteren en ermee in gesprek gaan. Uitleggen dat je allebei het beste voor hebt met hun kind. Ze blijven wel de primaire opvoeders, maar zelf als leerkracht wel je grenzen aanduiden. Een kind mag bijvoorbeeld geen nagellak opdoen maar het mag zich wel verkleeden, zo kan je eventueel een compromis stellen. Soms zeggen kinderen: 'ik mag van mijn ouders niet met de jongens/meisjes spelen. Het is dan belangrijk dat je hierover een gesprek hebt met de ouders, soms zeggen kinderen ook maar gewoon dingen en is het misschien niet helemaal de waarheid. Dan moet je ook duidelijk aangeven dat bijvoorbeeld in het onderwijs regelement staat dat kinderen mogen spelen met wie ze willen.

Genderbewust(er) lesgeven in de klas:

Waarom denk je dat het voor sommige leerkrachten een drempel is om genderbewuster te werken in de kleuterklas? En wat zette jou aan om hier een verandering in te maken?

- Ik denk in de eerste plaats dan mensen genderbewust(er) lesgeven vaak als een soort 'minverstand' zien. Bijvoorbeeld: binnenkort mogen de kinderen zelfs niet meer met Barbie en Ken spelen. Dit is uiteraard niet het punt, natuurlijk mogen er nog dingen roze en blauw. Er is veel angst en weerstand van 'we mogen niks meer'. Terwijl je eigenlijk zo goed als alles mag. Ik denk dat deze misverstanden de grootste drempel zijn. Als mensen de bedoeling doorhebben, dan lukt dit meestal wel. Het is niet het doel dat alles grijs moet of dat vrouwen niet meer mogen bakken. Het doel is dat kinderen zich volledig kunnen ontplooien.

Moeten we stereotiep gedrag als iets 'negatiefs' zien? Hoe moeten we ermee omgaan als jongens bijvoorbeeld gewoon heel graag met auto's spelen?

- Nee uiteraard moeten we dit niet als iets negatiefs zien, dit is helemaal oké. Wat niet oké is, is dat we aan meisjes vragen: welke kleur roze wil je? Als een kind de keuze krijgt tussen blauw, groen en roze en het meisje kiest roze dan is dit volkomen normaal. Het moeilijke hierbij is wel dat je moeilijk onderscheid kan maken tussen wat is een echte/vrije keuze en wat is een keuze omdat het door de omgeving zo wordt aangemoedigd.

Op welke manier kan je het best genderstereotypen doorbreken in de klas?

- Toolkit RoSa

Wat zijn zeer belangrijke aspecten die je als kleuterleerkracht moet meenemen om genderbewust(er) les te geven? Wat heb jij bijvoorbeeld al ondernomen?

- Toolkit RoSa

Wat kan je als kleuterleerkracht veranderen aan je onthaal en kringmomenten om in te zetten op genderbewust(er) lesgeven?

- Toolkit RoSa

Hoe kan je de hoeken van de kleuterklas het beste inrichten? Waar moet je zeker rekening mee houden? Heb jij dit al eens aangepakt?

→ Toolkit RoSa

Hoe kan je ook bij het gebruiken van thema' s genderbewust(er) lesgeven? Als je bijvoorbeeld denkt aan het thema Moederdag, vaak worden er dan stereotype knutselwerkjes gemaakt voor vrouwen...

→ Toolkit RoSa

Welke ervaringen heb jij al meegemaakt in de klas? Eventueel met je eigen kinderen? Tijdens je opleiding? Die invloed hadden op de manier waarop je naar gender kijkt?

→ Niks op aan te vullen.

Om te eindigen haar enorm hard bedanken. Zeggen dat ik haar ook zeker zal vermelden in mijn bachelorproef en haar ook op de hoogte zal houden van mijn proces!

7.4 Handleiding

Gender in de kleuterklas

Handleiding voor kleuterleerkrachten

Héleen Janssen
Hogeschool PXL
Academiejaar: 2021-2022

HOE KAN JE ALS KLEUTERLEERKRACHT GENDER-BEWUST(ER) LESGEVEN?

Wat is gender?

Gender: de kenmerken, eigenschappen, talenten en verwachtingen die we toekennen aan vrouwen en mannen. Je wordt geboren met een (on)bepaald geslacht, maar gender krijg je mee vanuit de samenleving waarin je geboren bent. Gender is dus niet hetzelfde als je biologische geslacht.

Wat is genderbewust(er) lesgeven?

Genderbewust lesgeven betekent de impact van gender op de ontwikkeling van leerlingen (h)erkennen. In een genderbewuste lespraktijk is er ruimte voor verschil, waar stereotypering wordt vermeden zodat elke leerling de kans krijgt zich vrij te ontplooiën.

Waarom is het belangrijk?

Genderstereotypen zetten een limiet op de ontdekkingstocht van jonge kinderen. Ze verhinderen soms zelfs dat kinderen bepaalde activiteiten gaan uitproberen. De kinderen worden onbewust in een bepaalde richting geduwd, een richting die ze misschien niet in inslaan. Ze missen hierdoor kansen om hun eigen talenten te ontwikkelen. Door het genderbewust lesgeven krijgen de kinderen juist wel de kans om zelf te kiezen welke talenten ze willen ontwikkelen.

WAT KAN JE IN DEZE
HANDLEIDING
TERUGVINDEN?

Gesprekken
met kleuters

Hoeken
van de
klas

Uitgewerkt
thema

Boekenaanbod

GESPREKKEN MET KLEUTERS

WAAR MOET JE OP LETTEN?

Jij als leerkracht

Zorg eerst dat jij, als leerkracht, het goede voorbeeld geeft. Kleuters imiteren namelijk jouw gedrag. Dit is niet altijd gemakkelijk en vergt vaak wat tijd, maar hoe meer je hierop inzet, hoe beter je het onder de knie krijgt!

Niet elk kind kan zich vinden in de klassieke clichés. Maak hen dan duidelijk dat er heel veel verschillende mogelijkheden zijn.

Verbied niks

Nog een erg belangrijk punt is dat je niks gaat verbieden. Geef je kleuters meer opties en zorg voor een verbreding van diversiteit. Zo voelen alle kinderen zich goed in de klas.

Stereotiepe uitspraken van kleuters

Een stereotiepe uitspraak, hoe reageer je hier nu het beste op?

Blijf kinderen op een positieve manier corrigeren. Word niet boos als ze zo een uitspraak doen, maar blijf uitleggen waarom we in de klas bijvoorbeeld met alles mogen spelen.

Nog een andere tip is om in plaats van "jongens en meisjes" te zeggen, bijvoorbeeld een "vrienden" of "kinderen" te zeggen. Op deze manier voelt iedereen zich aangesproken en wordt de klas niet in twee groepen verdeeld. "Praat ook eens van een brandweervrouw of onthaalvader". Dit betekent niet dat jongens later geen agent mogen worden, maar je laat zien dat er veel opties zijn voor alle kleuters.

Ga met de kleuter in gesprek over de gedane stereotiepe uitspraken. Stel open vragen, zoals: "Waarom denk jij dat?". Op deze manier gaat het kind dieper nadenken over zijn redenering. Vervolgens kan je rustig uitleggen dat deze redenering niet helemaal juist is. Op deze manier moet je ook niet in het negatieve gaan. Kleuters stellen ook regelmatig vragen over gender, zoals: "Hebben alleen meisjes lang haar?" of "Mogen jongens zich verkleden als prinses?". Ontwijk deze vragen als leerkracht absoluut niet. Het antwoord op deze vragen is cruciaal voor de ontwikkeling van sommige kleuters. Beantwoord de vraag zo eerlijk mogelijk zonder in stereotypen te vervallen. Leg uit dat er heel wat verschillende soorten mensen, voorkeuren, ... zijn en dat iedereen gelijk is.

"Juf, dat is voor meisjes! Niet voor jongens! Waarom speelt hij daarmee?"

"Waarom zeg je zo een ding? Dat hoort niet!"

Op deze manier geef je het kind het gevoel dat het iets ernstig fout heeft gedaan, terwijl het kind waarschijnlijk niet beter weet. Probeer altijd rustig en positief te reageren, ook al is dit niet altijd even makkelijk.

Probeer te achterhalen waarom het kind deze opmerking maakt. Vragen zoals "Waarom denk jij dat?" laten het kind nadenken over de uitspraak. Hierna kan je er op inspelen door te zeggen dat het zowel voor jongens als voor meisjes is.

HOEKEN

BASISMILIEU

Waarom moet jij je hoeken aantrekkelijk maken voor alle kinderen? Het simpele antwoord is: Zodat alle kinderen op een volledige ontdekkingsreis kunnen gaan in je klas. Kinderen krijgen de mogelijkheid om helemaal zichzelf te zijn en te ontdekken waar ze graag spelen en waar ze minder graag spelen. Als je in de constructiehoek alleen maar blauw speelgoed hebt hangen en foto's van mannen ophangt, gaan meisjes snel denken dat ze in deze hoek niet welkom zijn.

Hoe kan je dit aanpakken? Ga bijvoorbeeld voor een huishoek of een nabootsingshoek in plaats van een bouw -en poppenhoek. Hier kunnen de kleuters zelf een huis bouwen met blokken en schoonmaken met speelgoedborstels. In de keuken kunnen ze koken en in de garage kunnen ze aan auto's sleutelen.

Een van de belangrijkste punten is om dubbele stereotypering te vermijden. Dit houdt in dat je in de poppenhoek, een hoek die al vaak aan meisjes wordt gelinkt, een roze keukentje hebt staan. Maak hierbij gebruik van een genderneutraal keukentje dat voor iedereen uitnodigend is. Het keukentje hier rechts is volledig genderneutraal en kan je kopen bij de Ikea!

Nog een leuk idee, vooral voor de oudste kleuters, is het gebruik van een doorschuifstelsel. Zo komen kinderen in alle hoeken van de klas terecht en spelen ze ook eens in hoeken waar ze normaal niet snel naartoe zouden gaan.

Dit kan je op verschillende manieren aanpakken. Je kan bijvoorbeeld een limiet zetten op het aantal kinderen dat in een hoek mag spelen. Of je laat de kinderen stempels zetten elke keer als ze in een hoek gaan spelen. Op het einde van de week vervang je de papieren. Het is de bedoeling dat elk kind een stempel heeft staan bij elke hoek.

Een andere strategie om kleuters verschillende hoeken te laten ontdekken, is door de afspraak te maken dat kinderen maximum 1x per dag in dezelfde hoek mogen spelen. Ze moeten doorheen de dag dus afwisselen en worden daardoor verplicht om ook eens in een andere hoek te gaan spelen.

Waar kan je genderneutraal speelgoed kopen?

BOL.COM

LIMBURG BLABLOOM

IKEA

ETSY

UITGEWERKT THEMA MOEDERDAG

Hoe begin je?

Breng de diverse interesses van de mama's in kaart. Zo kan je bv. vooraf een vragenlijst bezorgen aan de ouders/mama's waarin je vraagt naar: hobby's, interesses, beroep, lievelingseten, ...

Hieruit kan je dan vanuit verschillende invalshoeken werken. Breng de verschillende beroepen van de mama's aan in de hoeken, doe kleine activiteiten over hun hobby's, ...

Bijvoorbeeld: een mama is kapster van beroep, we maken in de klas een kappershoek!

Nog een leuk voorbeeld is: de mama's in onze klas fietsen heel graag! Je kan vanuit deze interesse aan de slag gaan met verschillende fietsen in de klas.

Ouderparticipatie

Ouders vinden niks leuker dan de kans te krijgen om eens te komen kijken in de klas van hun kind! Daarom is Moederdag het ideale moment om de mama's eens uit te nodigen in de klas! Vaak worden mama's uitgenodigd voor een verwennamiddag. Dit is zeker niet verkeerd, maar denk ook eens over een andere boeg! Geef de mama's bv. de optie om te komen voorlezen of een spelletje te komen spelen in de klas. Ze mogen eventueel zelf een boekje of een spelletje meebrengen.

Moederdag cadeau

Voor het cadeau voor de mama's kan je opzoek gaan naar originele cadeaus.

Om de stereotypen te vermijden kan je ervoor kiezen om niet alles met bloemen en de kleur roze te doen.

Enkele voorbeelden van genderbewuste Moederdag cadeaus:

- We maken een visje uit klei. Met behulp van knopen maken we de vinnen én we maken een kaartje met een mooi tekstje erop: "Bij jou voel ik me als een vis in het water!"

- Het maken van een vlinder voor mama. Kinderen mogen de vleugels maken door hun handen te verven, hierbij kan je eventueel ook rekening houden met de lievelingskleur van hun mama. Hier maken we nog een mooi tekstje bij: "Bij jou voel ik me zo vrij, wat fijn dat jij de mama bent van mij!"

TIP VOOR HET WERKEN MET DE OUDSTE KLEUTERS

Met oudere kleuters kan je zeker ook naar hun eigen input vragen. Een kringgesprek of een mindmap maken zorgt er meestal voor dat je goede ideeën krijgt!

Kleuters kunnen ook inbreng geven in het Moederdag cadeau. Pols een bij je kleuters wat ze graag willen maken. Hierna kan je ze 2-4 opties geven, aan de hand van wat jij haalbaar vindt.

BOEKENAANBOD

Peuters & Eerste kleuterklas

Wat gaat mama doen? - Carly Madden

Prinsje kiest zelf! - Marjet Huiberts

Pink is for boys - Robb Pearlman

Tweede kleuterklas

Vaderdag met twee mama's - Karin Wijnhoven

Het lammetje dat een varken is - Pim Lammers

Ik wil een jurk - Pauline Michgelsen

Derde kleuterklas

Mijn schaduw is roze - Scott Stuart

Honden doen niet aan ballet - Anne Kemp

Grote jongens huilen wél - Jonty Howley

Boekenzoeker:

Waar kan je opzoek gaan naar een goed boekenaanbod?

Instagram: deklavaneva

Eva zet er regelmatig goede boekentips op. Ze is zelf kleuterjuf geweest en geeft nu les in de lerarenopleiding van Hogeschool AP in Antwerpen. Zeker een kijkje waard!

Instagram: saar_leest

Saar Steverlinck, lector taal aan Hogeschool PXL, heeft een heel interessante Instagram pagina voor kleuterleerkrachten! Ze schrijft regelmatig reviews op leuke kinderboeken!

NOG ENKELE INTERESSANTE BRONNEN EN ORGANISATIES

Toolkit RoSa Vzw

Genderklik

**Instagram:
deklasvaneva**

**Instagram:
saar_leest**

**Artikel van
Kleutergewijs**

**Artikel van
Kleutergewijs**

**Artikel van
Kleutergewijs**

**Artikel van
Klasse**

**Artikel van
Klasse**

Bedankt voor het lezen van mijn handleiding!

Hopelijk heb je er wat interessante tips kunnen uithalen waar je mee aan de slag kunt gaan!

Vergeet niet, niemand is perfect! Geef jezelf de tijd om te leren hoe je het genderbewust(er) lesgeven moet aanpakken en het belangrijkste van allemaal: geniet van je kleuters!

7.5 Cluster thema Moederdag

Sjabloon 'Activiteiten'

CLUSTER 1:	
IMPRESSIE (instructie, input, indrukken, interesse; rechtstreeks of onrechtstreeks)	
Leergebied: Mens en Maatschappij + Taal	
Activiteit: Groepsgesprek rond de foto van mama	
Leerplandoelen: ✓ MM/WT Seiv1: Zich inleven in anderen, andere standpunten en situaties, zonder de eigen identiteit te verliezen. ✓ Andere: Tomn3: Actief deelnemen aan een gesprek.	
Concrete lesdoelen: <ul style="list-style-type: none"> ☐ De kleuters verwoorden hoe hun mama eruit ziet. ☐ De kleuters verwoorden hoe hun mama heet. ☐ De kleuters verwoorden wat ze graag doen met hun mama. 	

Begeleid verplichte activiteit in grote of in kleine kring? (doorstreep)**Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):**

Interesse: Alle kleuters mogen een foto van zichzelf en hun mama meebrengen. Op deze manier brengen we de mama's mee in de klas. De kleuters mogen vertellen over hun eigen mama.

Leerstatus: We houden het gesprekje redelijk simpel, door bijvoorbeeld op dingen af te gaan die ze in de foto's ook kunnen zien. Bijvoorbeeld: haarkleur (kunnen we vergelijken met onze eigen haarkleur), welke kleur ogen heeft mijn mama ...

Leerprofiel: Als juf ga ik proberen om de stille kleuters ook meer te betrekken bij dit gesprek, het zijn meestal de taalsterke

kleuters die inbreng geven in de gesprek. Door de stillere kleuters een vraag te stellen kunnen ze ook meer inbreng geven in het kringgesprek.

EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)

**Leergebied: Mens en Maatschappij +
Beeld**

Activiteit: Moederdagcadeau maken

Leerplandoelen:

✓ **MM/WT**

IVoc1: Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren.

✓ **Andere:**

MUva3 De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

Concrete lesdoelen:

- De kleuters rollen de klei uit tot een 'platte pannenkoek'
- De kleuters plaatsen de glitterkralen op het visje
- De kleuters verven de vinnen en staart van de vis met glitterverf
- De kleuters maken de achtergrond van het canvasdoek lichtblauw door een rollende beweging te maken
- De kleuters verven hun keukenrolletje
- De kleuters maken de vleugels met gebruik van hun handen

Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):

Interesse: de kleuters mogen zelf kiezen tussen de 2 cadeautjes. Welk cadeau past

het beste bij hun mama? Op deze manier hebben ze nog zelf een keuze in het cadeau.

Leerstatus: we maken gebruik van verschillende technieken. Rollen, verven, drukken, ... op deze manier worden de kinderen uitgedaagd door verschillende technieken. Zo leren ze op verschillende manieren hun grove en fijne motoriek te gebruiken.

Leerprofiel: de leerkracht zal de kleuters talig ondersteunen tijdens deze activiteit. Ook heeft de leerkracht al voorbeelden gemaakt, de kleuters weten dus wat de bedoeling is.

EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)

Leergebied: Mens en Maatschappij + Lichamelijke opvoeding

Activiteit: Fietsparcours

Leerplandoelen:

MM/WT

Seiv1: Zich inleven in anderen, andere standpunten en situaties, zonder de eigen identiteit te verliezen.

Andere:

MZzo2 Adequaat reageren op zintuiglijke prikkels.

MZgm1 Balanceren op

IKvk1 Plezier beleven en voldoening ervaren bij spelen, leren en leven.

<p>Concrete lesdoelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters stoppen wanneer het stoplicht op rood is en rijden verder wanneer het stoplicht op groen is. ✓ De kleuters balanceren op een fiets. ✓ De kleuters beleven plezier aan het fietsen
<p>Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?</p>
<p>Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):   interesse: deze activiteit doen we omdat we weten dat onze mama's heel graag fietsen!   leerstatus: we maken het parcours niet super moeilijk, aangezien er veel kinderen zijn die nog niet goed kunnen fietsen.   leerprofiel: de leerkracht zal de opdracht vooraf doen en ook ondersteunen tijdens het fietsen.</p>
<p>EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)</p>
<p>Leergebied: Mens en maatschappij + beweging</p>
<p>Activiteit: Puzzels van mama maken</p>
<p>Leerplandoelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ MM/WT

IVoc1: Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren.

Andere:

MZkm1: Zelfredzaam zijn in het uitvoeren van manipulatieve handelingen in verschillende handelingen nauwkeurig, gedoseerd en ontspannen uitvoeren.

Concrete lesdoelen:

- ✓ De kleuters verwoorden welke mama's en kindjes er op de puzzels staan.
- ✓ De kleuters maken de puzzels.

Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?

Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):

Interesse: De kleuters in mijn klas vinden puzzelen op zichzelf al heel leuk, maar nu mogen ze ook een puzzel maken van hun eigen mama. De juf heeft foto's van de kinderen samen met hun mama's doorgeknipt zodat de kinderen deze kunnen maken.

Leerstatus: Er zijn verschillende moeilijkheidsgraden bij de puzzels, zo werken we ook aan differentiatie. Sommige puzzels zijn gewoon door twee geknipt, andere puzzel zijn al in 8 stukken geknipt. Zo heeft elk kind een goede puzzel op zijn/haar niveau.

Leerprofiel: De leerkracht ondersteunt tijdens het puzzelen. Maar toch proberen we om de kleuters zoveel mogelijk zelf te

laten doen. Ook geeft de leerkracht ondertussen een paar insteken over de mama's, zo vormen we een klein gesprek.

EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)

Leergebied: Mens en Maatschappij + Wiskunde

Activiteit: Gekleurde pasta

Leerplandoelen:

✓ **MM/WT**

IVoc1: Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren.

Andere:

WDmm1: Vergelijken en ordenen zonder maateenheden.

Concrete lesdoelen:

- ✓ De kleuters verwoorden welke kleuren de pasta heeft.
- ✓ De kleuters leggen de juiste pasta in het juiste kommetje.
- ✓ De kleuters gebruiken hun fijne motoriek om de pasta op te pakken.
- ✓ De kleuters verwoorden wat hun lievelingseten is.

Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?

Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):

Interesse: Onze mama's eten heel graag pasta! Wat lekker! We hebben

verschillende kleuren pasta in een grote kom liggen, deze moeten we in de juiste kleine kommetjes leggen. Hierna kunnen we hier eventueel mee koken in de huishoek.

Leerstatus: De juf heeft voor sommige kinderen enkel de basiskleuren voorzien, bijvoorbeeld rood en blauw, ... Voor de oudere kinderen maken we het al wat moeilijker. Door ze bijvoorbeeld de opdracht te geven: leg daar eens 1 rode pasta en 1 blauwe pasta.

Leerprofiel: de kleuters kunnen dit individueel doen, ook zal de leerkracht bijsturen waar nodig.

EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)

Leergebied: Wetenschappen en Techniek + Taal

Activiteit: Introductie kappershoek

Leerplandoelen:

✓ **MM/WT**

OWsa2: Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen in hun levensonderhoud voorzien.

Andere:

Tomn3: Actief deelnemen aan een gesprek.

Concrete lesdoelen:

- De kleuters verwoorden wat een kapper doet.

- De kleuters verwoorden welke mama's er kapsters zijn.
- De kleuters verwoorden wat de juf doet in de kappersstoel.
- De kleuters herhalen de afspraken die ze maken met de juf over de kappershoek.

Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?

Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):

Interesse: De kleuters mogen het kapper gebeuren echt uitproberen in de klas. We richten een speciale hoek in als een echt kapsalon. Hier mogen de kleuters dan simuleren hoe het er in een echte kapperszaak aan toe gaat.

Leerstatus: Omdat de kleuters nog zo jong zijn, is het voor hun misschien moeilijk om zich voor te stellen wat er bij de kapper gebeurt. Daarom zal de juf dit voordoen in de kring, ze doet dit voor bij een echte kleuter.

Leerprofiel: We maken heel duidelijke afspraken over de scharen, deze mogen we enkel gebruiken bij de hoofden. Niet op ons eigen haar of dat van een vriendje!

EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)

Leergebied: Mens en Maatschappij + Beeld

Activiteit: Mama's inkleuren

Leerplandoelen:

<p>✓ MM/WT   IVoc1: Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren.   ✓ Andere: MUva3 De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen</p>
<p>Concrete lesdoelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters vertellen over hun eigen mama. ✓ De kleuters omschrijven het uiterlijk van hun mama: huidskleur, haarkleur ... ✓ De kleuters kleuren de tekening van mama in. ✓ De kleuters verwoorden wat ze graag doen met mama.
<p>Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?</p>
<p>Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?): Interesse: Door deze activiteit te doen wilt de juf meer te weten komen over wat de kinderen allemaal weten van hun mama's. Wat doen zij graag? Deze insteken kan de juf dan gebruiken voor het thema Moederdag verder uit te werken. De kleuters mogen in de tussentijd vertellen over hun mama en gezellig kleuren. Dit</p>

doen ze heel graag, zeker als het over hun mama gaat!

Leerstatus: Voor sommige kinderen is het vertellen over mama nog wat moeilijk. Daarom wil de juf ook beeldend werken. Ze mogen bijvoorbeeld ook eens iets tekenen dat ze graag met hun mama doen, die gaan echter niet alle kleuters kunnen. Daarom is er een afwisseling tussen beeldend en gesproken feedback.

Leerprofiel: de leerkracht zal de kleuters talig ondersteunen tijdens deze activiteit. Ook zal de juf zelf vertellen over wat zij graag doet met haar mama, zo krijgen de kleuters al wat insteken.

EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)

Leergebied: Mens en Maatschappij + Beweging

Activiteit: Massage geven

Leerplandoelen:

✓ **MM/WT**

IVoc1: Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren.

Andere:

MZlb1: Het eigen lichaam aanvoelen en rekening houden met zijn lichaamsgrenzen en – verhoudingen.

Concrete lesdoelen:

- ✓ De kleuters verwoorden wat een kinesiste doet.
- ✓ De kleuters masseren hun eigen lichaam.

<ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters masseren hun klasgenootjes. ✓ De kleuters masseren harder en zachter.
<p>Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?</p>
<p>Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?): Interesse: De mama van A is kinesiste! Maar wat doet zij nu eigenlijk voor werk? De kleuters mogen dit echt lichamelijk ervaren. We gaan elkaar en onszelf namelijk masseren. Leerstatus: We beginnen met het masseren op ons eigen lichaam. Zo voelen de kleuters al eens hoe ze moeten masseren. Hierna stappen we over naar het masseren van een vriendje naast ons in de kring. Ook gaan we kort het onderscheid maken tussen harder en zachter masseren. Leerprofiel: De juf demonstreert deze oefening steeds. Ze doet actief mee zodat de kinderen een duidelijk voorbeeld hebben.</p>
<p>EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)</p>
<p>Leergebied: Mens en Maatschappij + Beeld</p>
<p>Activiteit: Nagels lakken</p>
<p>Leerplandoelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ MM/WT

IVoc1: Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren.

Andere:

MUva3 De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

Concrete lesdoelen:

- ✓ De kleuters tekenen hun handen af op het karton.
- ✓ De kleuters lakken de nagels op het karton.
- ✓ De kleuters leren dat nagellak voor jongens en voor meisjes is!

Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?

Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):

Interesse: De voorbije keren zijn we telkens begonnen met de interesses van de mama's van de kleuters OF wat de kleuters graag wouden leren over hun mama. Nu is het de beurt aan de juf, want de juf heeft ook een mama! Wat doet de juf graag met haar mama?

Leerstatus: De kleuters mogen zelf hun handen aftekenen op karton (als dit lukt). Daarna mogen ze zelf de nagels van het karton lakken. Voor de kinderen die dit niet willen kunnen ook hun eigen nagels gelakt worden!

Leerprofiel: Bij deze activiteit zet de juf nog extra in op het feit dat zowel jongens als meisjes hun nagels mogen lakken! Ook al zijn de kleuters nog jong, het is belangrijk dat ze dit vroeg te weten komen.

EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)

Leergebied: Mens en Maatschappij + Muziek en Beweging

Activiteit: Salsa dansen

Leerplandoelen:

✓ **MM/WT**

IVoc1: Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren.

Andere:

MUva3 De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

MZlb7: Bewegingen gelijktijdig, opeenvolgend en afwisselend uitvoeren.

Concrete lesdoelen:

- ✓ De kleuters luisteren naar de muziek.
- ✓ De kleuters bewegen met al hun verschillende lichaamsdelen.
- ✓ De kleuters bewegen hun lichaamsdelen al lopend.
- ✓ De kleuters bewegen in de kring samen met de andere kinderen.

Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?

Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):

Interesse: Ik wil hun nieuwsgierigheid opwekken door zelf al eens een klein beetje salsa te dansen. Zo krijgen de kleuters bewegingsdrang. Vervolgens wil ik de dozen van onze kring ook gebruiken telkens wanneer ik het doosje open doe komt er muziek uit. Wat zouden we op die muziek kunnen doen?

Leerstatus: We houden de salsa erg eenvoudig, zo kunnen alle kinderen meedoen. Ook doen we verschillende stapjes, door het eerst individueel te doen en daarna in groep door een kring te vormen.

Leerprofiel: De leerkracht doet actief mee aan de activiteiten en zal de salsa ook voordoen! We houden het tempo goed hoog zodat de kinderen het heel leuk en interessant blijven vinden!

EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)

Leergebied: Wetenschappen en Techniek + Taal

Activiteit: Verhaal voorlezen: Wat gaat mama doen?

Leerplandoelen:

✓ **MM/WT**

OWsa1: Ervaren, onderzoeken, vaststellen en illustreren hoe mensen op verschillende manieren samenleven en groepen vormen.

Andere:

TOmn1: Een mondelinge boodschap verwerken.

Concrete lesdoelen:

- ✓ De kleuters verwoorden wat ze denken dat mama zou gaan bakken in haar koekenpan.
- ✓ De kleuters verwoorden of hun eigen mama ook soms gaat werken.
- ✓ De kleuters verwoorden wat mama zou gaan doen met de hamer, heeft hun mama al ooit iets gerepareerd?
- ✓ De kleuters verwoorden wat je allemaal met vuile was kan doen? → Wassen in de wasmachine maar ook verstoppertje spelen.

Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?

Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):

Interesse: Wat speciaal is aan dit verhaal is dat er flapjes in het boek zitten. We moeten dus altijd eerst het flapje omdraaien voordat we weten wat mama gaat doen. Dit wekt de nieuwsgierigheid van de kleuters op, wat zou mama aan het doen zijn?

Leerstatus: Bij mama's denken we vaak een redelijk stereotiepe dingen, zoals wat gaat mama met de vuile was doen? Deze gaat ze wassen. Of dat mama's minder goed iets kunnen repareren dan papa's. Hier is op zich niks mis mee, maar dit

boekje laat zien dat mama's zoveel meer kunnen! Zo denken de kleuters ook eens verder na dan enkel de stereotiepe verwachtingen.

Leerprofiel: De juf gaat talig ondersteunen bij het voorlezen van dit verhaal. Door woorden verschillende keren te herhalen en het eventueel ook eens op een andere manier voor te lezen: vergrootte prenten, digitaal verhaal, ...

EXPRESSIE of OEFENING (doorstreep)

Leergebied: Mens en Maatschappij + Muziek

Activiteit: Versje aanleren – Ik zie je graag

Leerplandoelen:

✓ **MM/WT**

IVoc1: Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren.

Andere:

MUva3 De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

Concrete lesdoelen:

- ✓ De kinderen luisteren naar het lied terwijl de leerkracht het voor zingt.
- ✓ De kinderen zingen het lied mee met de leerkracht.
- ✓ De kinderen luisteren aandachtig en verwoorden wat de juf fout zingt.

Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit / Vrij spel (doorstreep)?

Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):
Interesse: om het aanleren van het liedje leuker te maken zal de leerkracht ook af toe eens een foutje maken. Zo moeten de kinderen aandachtig opletten en kunnen ze tegen de juf zeggen wanneer ze iets fout zingt. Op deze manier leren we op een grappige speelse manier het liedje.
Leerstatus: de leerkracht zal het liedje eerst alleen zingen, zo hebben de kinderen het al eens gehoord. Ook zullen we het liedje erg vaak herhalen, zo krijgen de kinderen veel kansen om het te leren.
Leerprofiel: om ervoor te zorgen dat alle kinderen die willen, kunnen antwoorden zal de leerkracht af en toe ook eens een kind aanduiden dat mag antwoorden.

EINDVERANKERING (kennis delen en vastleggen, evalueren)

Leergebied: Mens en Maatschappij, Wetenschappen en Techniek + Taal

Activiteit: Praatplaat mama's

Leerplandoelen:
 ✓ **MM/WT**
 Seiv1: Zich inleven in anderen, andere standpunten en situaties, zonder de eigen identiteit te verliezen.
 OWsa2: Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen in hun levensonderhoud voorzien.
 ✓ **Andere:**
 Tomn3: Actief deelnemen aan een gesprek.

Concrete lesdoelen:

- ✓ De kleuters verwoorden wie/wat er op de praatplaat staat.
- ✓ De kleuters verwoorden wat we allemaal in de klas hebben gedaan tijdens het thema moederdag..
- ✓ De kleuters antwoorden op de geleide vragen van de leerkracht.
- ✓ De kleuters verwoorden onder welk potje de gekleurde pasta ligt.

Begeleide verplichte activiteit / Begeleide keuzeactiviteit (doorstreep)?

Extra informatie (i.f.v. differentiatie of?):
Interesse: We hebben doorheen de hele week al veel geleerd over al onze mama's.

Hierbij hebben we heel veel indrukken opgedaan, ook indrukken die we zelf hebben mogen ervaren. Bijvoorbeeld de kappershoek en het spel met de baby's in de poppenhoek. Ook legt de juf de verschillende praatplaten onder een doek, op deze manier kunnen de kinderen de praatplaten nog niet zien. Zo maak ik ze nieuwsgierig.

Leerstatus: Deze verankering is vooral voorzien voor de stilleren en taalzwakke kleuters. We hebben doorheen de week zoveel indrukken opgedaan dat het misschien een beetje veel is voor de jongste kleuters, daarom wil ik hier nog eens op inzetten. Door bepaalde kleuters bij mij te nemen en hierover in gesprek te gaan. Doordat de juf de groepjes kiest komen de sterkere kleuters niet boven de andere kleuters te staan en krijgt iedereen de kans om iets te vertellen. Ook maken we gebruik van concreet materiaal als dit nodig is.

Leerprofiel: De juf stelt heel bewust bepaalde groepjes samen. We doen deze activiteit met 2-4 kinderen tegelijkertijd. Zo krijgen alle kinderen de kans om eens te vertellen wat ze op de prenten zien staan en wat ze doorheen de week allemaal hebben gedaan. Voor sommige kleuters is het moeilijk om dit in grote groep te vertellen.

7.6 Weekrooster thema Moederdag

	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
Voormiddag	Turnles MZgm2 / MZlb6 / MZgm7 / MZlb3	Moederdag cadeau knutselen IVoc1 / MUva3	Moederdag cadeau knutselen IVoc1 / MUva3 & Godsdienstactiviteit: Maria, de mama van Jezus RKvm1	Bewegend leren met meester Michael	Turnles MZgm2 / MZlb6 MZgm7 / MZlb3
Voormiddag	Moederdag cadeau Knutselen IVoc1 / MUva3 & Verhaal voorlezen: Wat gaat mama doen? OWsa1 / TOMn1	Introductie kappershoek OWsa2 / TOMn3 & Observeren in de kappershoek & Versje: ik zie je graag! IVoc1 / MUva3	Fietsparcours op de speelplaats MZzo2 / MZgm1 / IKvk1 & Ouderparticipatie: Mama's komen een spelletje spelen in de klas	Bezoek aan het kappelletje + Masseren (kinesiste) IVoc1 / MZlb1	Nagels lakken IVoc1 / MUva3 + Salsa dansen IVoc1 / MUva3 / MZlb7
Namiddag	Foto's van mama puzzelen IVoc1 / MZkm1	Gekleurde pasta sorteren IVoc1 / WDmm1	/	Broodjes smeren OWte3 / OWte4	Praatplaat mama's SEiv1 / OWsa2 / TOMn3 / TOtn2
Namiddag	Ouderparticipatie: Mama's komen voorlezen in de klas	Ouderparticipatie: Mama's komen voorlezen in de klas	/	Ouderparticipatie: Mama's komen voorlezen in de klas	Uitdelen van de Moederdag cadeaus

7.7 Hoekenfiches thema Moederdag

VERRIJKINGSFICHE PER HOEK

Je wil nieuwe indrukken aanbieden aan de kleuters via het verrijken van het rijke basismilieu, ofwel via uitbreiden/aanvullen ofwel via variëren.

Een rijke leeromgeving = basismilieu + aanbod (verrijking van hoeken + activiteiteenaanbod)

Hoek:
Thematafel

Doelgroep: 1ste
kleuterklas

Vanuit welke **inspiratiebron** ga je verrijken?

- Leerplandoel?
- Thema?
- Observatie?

Verrijken vanuit thema: Moederdag

Lesplandoel:

OWsa2: Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen in hun levensonderhoud voorzien.

Uit de bevraging van de mama's zijn we erachter gekomen dat de mama's van L en A kapster zijn! Maar wat doen onze mama's dan de hele dag in het kapsalon?

Kies je voor een verrijking via:

- **Uitbreiden/aanvullen** van het aanwezige basismilieu?

OF

- **Aanbieden van variatie?**

Omschrijf hierbij ook het nieuwe **spelidee**, met vermelding van de bijhorende lesdoelen.

Spelidee: de kleuters zien hoe het er in een echte kapperszaak aan toe gaat. Deze ervaringen mogen ze dan naspelen in de kappershoek. Spelmogelijkheden zijn:

- De kleuters doen andere kleuters een short aan.
- De kleuters doen een kappersshort aan.
- De kleuters wassen de haren van de klant met shampoo, ...
- De kleuters drogen de haren van de klant met een föhn.
- De kleuters maken krullen in de haren van de klant met krulspelden.
- De kleuters kammen de haren van de klant.
- De kleuters 'verven' de haren van de klant met het bakje en borsteltje.
- De kleuters knippen in de kappershoofden.
- ...

Welke nieuwe materialen bied je aan in functie van deze verrijking?

- Kappersstoel
- Stoel + stok + mand → Haardroger bij de kapper
- Kapotte föhn
- Lege bussen shampoo, conditioner, gel, ...
- Kappersshort

- Shorten
- Krulspelden
- Spiegel
- Magazines
- Kammen
- Botte scharen
- Kappershoofden

Op welke manier zet je via verrijking in op **maximale ontwikkelingskansen** van **alle** kinderen (zorgen voor een inclusieve leeromgeving, o.a. via binnenklasdifferentiatie)

Interesse: We gaan weer uit van de interesses van sommige mama's. Ook mogen de kleuters zelf heel veel uitproberen.

Leerstatus: verschillende kammen gebruiken zodat de kinderen de verschillende kammen ook kunnen hanteren. Eventueel rollenkaartjes, wie is de kapster en wie is de klant? De juf gaat ook iemand zijn haar 'wassen en verven' in de kring, zo hebben de kinderen al eens gezien wat ze precies kunnen doen en krijgen ze spelmogelijkheden.

Leerprofiel: voor deze hoek maken we heel duidelijke afspraken. Vooral over de scharen, die worden alleen gebruikt op de kappershoofden, niet op ons eigen haar of dat van een vriendje/vriendinnetje!

Bijsturingen:

Moet het verrijkingsidee bijgestuurd worden, mis je nog materialen, wil je aandacht besteden aan een specifiek doel, wil je vanuit observatie andere aanpassingen doen, ... Noteer deze bijsturing(en) hieronder.

VERRIJKINGSFICHE PER HOEK

Je wil nieuwe indrukken aanbieden aan de kleuters via het verrijken van het rijke basismilieu, ofwel via uitbreiden/aanvullen ofwel via variëren.

Een rijke leeromgeving = basismilieu + aanbod (verrijking van hoeken + activiteitsaanbod)

Hoek:
Zandbak

Doelgroep:
1ste kleuterklas

Vanuit welke **inspiratiebron** ga je verrijken?

- Leerplandoel?
- Thema?
- Observatie?

Thema: Moederdag

Leerplandoel: I

OWsa2: Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen in hun levensonderhoud voorzien.

MZkm2: Functionele grepen gedifferentieerd gebruiken voor het hanteren van voorwerpen.

Uit de bevraging is gebleken dat de mama van Marthe een bakkerij uitbaat! Daarom wil ik het beroep van Marthe haar mama graag verwerken in de zandbak.

Kies je voor een verrijking via:

- **Uitbreiden/aanvullen van het aanwezige basismilieu?**

OF

- Aanbieden van **variatie**?

Omschrijf hierbij ook het nieuwe **spelidee**, met vermelding van de bijhorende lesdoelen.

Spelidee: bij de jongste kleuters staat het manipuleren en ontdekken centraal. Daarom wil ik hier ook graag op inzetten. In de zandbak leggen we allemaal bakvormpjes erbij. Op deze manier kunnen de kleuters een beetje hun eigen bakkerij uitbaten en lekkere gebakjes maken! Het spelidee is dus:

- De kleuters bootsen een echte bakkerij na door middel van de vormpjes te gebruiken.
- De wiskundige begrippen vullen en legen komen aan bod. --> Vormpjes vol met deeg doen.

Welke nieuwe materialen bied je aan in functie van deze verrijking?

- Grotere bakvormen
- Kleine vormpjes van verschillende gebakjes

Op welke manier zet je via verrijking in op **maximale ontwikkelingskansen** van **alle** kinderen (zorgen voor een inclusieve leeromgeving, o.a. via binnenklasdifferentiatie)

Interesse: we spelen weer in op wat onze mama's doen. Ook wil ik graag eens aan Marthe vragen wat haar mama, oma en opa allemaal doen in de bakkerij! Daarnaast krijgen de kleuters de vrijheid om zelfstandig een bakkerij uit te baten!

Leerstatus: de leerkracht introduceert deze hoek heel kort in de kring, zo weten de kinderen wat ze kunnen doen en wat het spelidee is waar we naartoe willen gaan.

Leerprofiel: we maken nog eens duidelijke afspraken rond wat wel mag in de zandbak en wat niet mag. Zo kennen de kinderen de afspraken en weten ze wat er van hun wordt verwacht.

Bijsturingen:

Moet het verrijksidee bijgestuurd worden, mis je nog materialen, wil je aandacht besteden aan een specifiek doel, wil je vanuit observatie andere aanpassingen doen, ...

Noteer deze bijsturing(en) hieronder.

7.8 Filosoferen met de 3de kleuterklas

Ik neem telkens 1 of twee kleuters mee naar de gang. Daar gaan we aan een tafeltje zitten en beginnen we met ons gesprek. Vragen die aan bod zullen komen zijn:

Interviews zijn afgenomen op 6 mei en 13 mei 2022.

- Er staat een pop op tafel. Ook liggen er kleertjes in verschillende kleuren; blauw en roze. Een groen T-shirt, een trui met een monstertje op, een T-shirt met een prinses op, babykleren met een trein op, ... Ik vraag dan aan de kleuter(s): deze pop is een jongetje, welke kleertjes zouden jullie de pop aandoen? Waarom?
- Er liggen een pop en een auto op de tafel. Ik vraag aan de kinderen met wat ze het liefste spelen. Hierna vraag ik waarom ze hier graag mee spelen en gaan we verder met betrekking tot genderstereotypering.
- 2 vingerpopjes (jongen en meisje): 1 van deze popjes gaat later bij de brandweer werken en het andere popje wordt later verpleegkundige. Welk popje denk jij dat er bij de brandweer gaat werken? Hierbij laat ik ook foto's zien van de verschillende beroepen.
- 2 poppen: Welke pop gaat voetbal spelen na school en welke pop gaat ballet dansen?
- 2 vingerpopjes: Als deze 2 popjes bij jullie in de klas komen spelen, wie zou dan het liefste in de nabootsingshoek spelen en wie zou het liefste op de automat spelen?

Hierbij gebruik ik telkens concreet materiaal of duidelijke foto's.

Na deze vraagjes ga ik met de kleuters in gesprek over wat we net hebben gedaan. Ik laat ook wat foto's zien van bijvoorbeeld; een brandweervrouw, een verpleger, een man met een rokje aan, een stoere vrouw, ... we gaan dan telkens over deze foto's in gesprek? Wat zien we? En eigenlijk is dit heel erg normaal. Ik wil de kleuters er zo ook van bewust maken dat ze ook andere dingen kunnen doen, buiten de stereotype verwachtingen.

L en J (2 meisjes)

- Dino's zijn voor jongens → hoe weet je dat die voor jongens zijn? Jongens vinden dit leuk, meisjes meestal niet!
- Vogeltje en cupcakes zijn voor meisje → Vinden jongens cupcakes niet leuk dan? Jongens kunnen ook cupcakes eten!
- Roze is voor meisjes → Waarom? Jongens houden soms niet van roze
- Jongetjes trui → is blauw. Waarom is blauw voor jongens? Weet ik niet, jongens vinden dat gewoon mooi.
- Roze → roze is voor meisjes. Hetzelfde antwoord, meisjes vinden roze mooi en jongens meestal niet.
- Prinses (roze) → is voor meisjes, maar de trui is groen dus het kan ook voor jongens
- Trui is voor jongetjes → er staat een monster op en het heeft jongenskleuren! (blauw)
- (M en B zijn hun broertje en zusje, deze zitten bij mij in de klas).
- Roze en witte auto: met welke auto zou M spelen en met welke auto zou B spelen?
- M → witte auto want die is jongensachtig, maar kan ook voor meisjes
- L: 'Ik speel alleen met roze auto's'
- B → paars en roze is voor meisjes. B houdt ook van groen
- Jongens pop is het sterkste → jongens zijn sterker dan meisjes (Stan is sterker dan mij)
- Jongen gaat bij de brandweer → want daar zitten jongens. Meisjes zijn maar een beetje stoer

- Meisje gaat in het ziekenhuis werken → jongens kunnen ook in het ziekenhuis werken maar die vinden dat niet zo leuk denken wij
- Meisjes danst ballet → jongens kunnen dat niet en doen dit niet graag. Dan lachen de meisjes de jongens uit
- Meisjes kunnen niet de hele tijd de bal nemen, bij voetbal. Dus jongens zijn beter in voetbal!
- Man met een kleed → is niet mooi, mannen kunnen geen kleedjes aandoen. M doet soms wel rokjes aan en hij is een jongen. Mannen kunnen geen kleedjes aandoen om dat het geen vrouwen zijn.
- Vrouw met mannenkleden aan → dat lijkt een beetje op vrouwenkleden, vrouwen kunnen soms ook mannenkleden aandoen
- Man in het ziekenhuis → niet goed (dokter is wel man)
- Een jongen die ballet danst → Wauw, een jongen kan wel ballet doen! (Verbazing)
- Meisje bij de brandweer kan → want ik heb dit ooit eens in een film gezien
- Een meisje die voetbalt dat bestaat → dat meisje kan een beetje goed voetballen

L en E (jongen en meisje)

- Is een jongensonderbroek → want dino's zijn voor jongens
- Meisjes vinden dino's niet leuk, soms wel
- Meisje roze aan → Waarom doe je de meisjespop de roze kleden aan? Dat weet ik niet ...
- Blauw bij de jongen → Dit is voor jongens, blauw is een jongenskleur! Waarom is blauw een jongenskleur? Weet ik niet, meisjes vinden dat meestal niet zo mooi
- T – shirt met bloemetjes is voor meisjes want meisjes vinden bloemetjes leuk
- Prinsessen zijn voor meisjes
- Monster voor jongens, dat is stoer!
- Jongen bij de brandweer want hij is sterk!
- Meisje bij het ziekenhuis
- Jongens vinden ballet niet leuk
- Meisjes vinden voetbal niet leuk
- Meisjes spelen niet graag met jongensspeelgoed
- Witte auto is voor jongens → omdat die wit is
- Man met kleed → niet mooi, is niet mooi bij jongens
- Meisje die voetbal speelt is leuk → ik (meisje) voetbal soms ook mee
- Meisje bij de brandweer is mooi
- Jongens kunnen wel ballet doen (soms) → dat vind ik mooi
- Jongens zijn verpleegsters, dit kan!
- Vrouw met jongenskleden aan → vinden we mooi

L & M (2 jongens)

- Onderbroekjes bij stereotiep geslacht. Als ik vraag waarom → Dino's zijn voor jongens en roze is een meisjeskleur
- Jongens houden van blauw
- Meisjes houden van roze
- Bij de kleuren, waarom? → Weten we niet, jongens (wij) vinden roze niet mooi
- M → Ik vind meisjes niet leuk
- Op het meisjes t – shirt staat een meisje → Daarom is het voor meisjes (Marie van Jules stond op het T-shirt)
- Grappig gezicht (monster) → Is voor jongens
- Unicorn → daar houden meisjes van. Waarom → Weten we niet
- Wij (jongens) houden niet van Unicorn
- Witte is voor jongens beter, dat is een jongensauto!
- Roos en paars is voor meisjes, ook het gezichtje, dat vinden meisjes leuk

- Meisjes houden ook van voetballen en jongens soms van ballet, waarom? Ze zijn hier beide beter in en jongens zijn sterker!
- Foto van de jongen die aan ballet doet: Oh, een jongen die ballet doet! Dat vind ik wel leuk! Ik doe niet graag ballet, maar die jongen wel! Ik: Dat is ook belangrijk he, dat hij het graag doet. Dus als deze jongen graag ballet doet, is dat dan nog raar? Hun: Nee eigenlijk niet!
- Foto van meisje dat voetbal speelt: bij mij in de ploeg speelt er ook een meisje voetbal! Meisjes kunnen ook wel goed voetballen
- Jongen is het ziekenhuis → dokter. Ik: kan hij ook een verpleger zijn? Ja dat kan ook!
- Brandweervrouw = brandweermeisje. Ze is sterk, dus ze zal het wel kunnen!
- Jongen met een rok aan → is lelijk, past niet bij een jongen. Waarom? Omdat een rok bij meisjes hoort! Ik: maar als hij graag rokken draagt, dan maakt dat toch niet uit? Hun: Hmm ja is waar, ik vind het niet mooi maar als hij het mooi vindt is het wel goed!
- Vrouw heeft jongenskleren aan → M vindt het mooi (beetje), L vindt het lelijk

M & B (2 jongens)

- Meisjesonderbroek is roze want dit is een meisjeskleur!
- B: ik hou niet van roze
- Blauwe kleren bij de jongen → Blauw is een jongenskleur
- M: jongens kunnen roze ook mooi vinden, roze is ook voor jongens
- Roze/rood T-shirt van Marie en Jules → Kan bij jongens en meisjes
- Monster → zijn alleen jongenskleuren
- M & B beginnen over Fortnite te praten, ik kom ook in het gesprek en vertel dat ik niet zo goed ben in Fortnite. Ze kijken verbaasd naar mij en vragen: 'Juf, heb jij dan ook een PlayStation?' Ik zeg: 'Ja, ik heb ook een Playstation! Ik vind dat leuk om te spelen'. Hun: 'Huh, dat is raar! Jij bent toch een meisjes?' Ik: 'Ja klopt, maar waarom zou ik dan geen Playstation mogen spelen?' M: 'Zo lang jij het maar leuk vindt juf, mag je alles!'
- Auto's → paars is voor meisjes. Witte lijkt op die van jongens
- Meisjes gaat in het ziekenhuis → meisjes zijn slapper dan jongens
- Meisjes zijn niet sterk genoeg voor bij de brandweer
- Jongens zijn beter in voetbal → meisjes zijn hier niet goed in
- Bij de foto van het meisje dat voetballt zegt B: 'Dat meisje is bruin, dat is vies!'. Ik: 'Nee B, dat is niet waar. Bruin is niet vies! Ik vind dat juist een heel mooi meisje!'
- Brandweervrouw → jongens zijn groter en sterker & slimmer
- Vrouw met mannenkleren → is mooi, ze is stoer!
- Jongen aan ballet → M en B zouden nooit ballet doen. Wij vinden dat voor meisjes
- Ziekenhuis → jongen. L zijn papa werkt ook in het ziekenhuis
- Jongen met een kleed aan → grappig, niet mooi. Een kleed is voor meisjes. Kleed kan ook voor jongens zijn maar dat vinden wij niet mooi. Dat is alleen voor gekke jongens. Hier hebben ze ook erg mee gelachen, ze vonden dit heel gek.

7.9 Activiteitenfiche filosoferen met kleuters

Activiteitenfiche BVA of BKA (LKO2 & 3)

BVA = begeleide verplichte activiteit

BKA = begeleide keuzeactiviteit

In grote / kleine groep

Doelgroep: P 1 2 **3**

Naam activiteit: Filosoferen met kleuters (over gender)

Gepland op: 6 mei & 13 mei 2022

Model co-teaching: Niet van toepassing

KERNLEERPLANDOELLEN

- SEsb4: Genderbewust zijn, gendervriendelijk handelen en verschillende relatievormen (h)erkennen.

INHOUDSANALYSE

Kenniselementen	Vaardigheden	Attitudes
<ul style="list-style-type: none"> - Functionele woorden en begrippen - Themagerelateerde woorden en begrippen - Relaties - Oplossingsmethodes 		
<p>Functionele woorden en begrippen</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ In ☐ Op ☐ Aan <p>Themagerelateerde woorden en begrippen</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Gender ☐ Jongen ☐ Meisje ☐ Man ☐ Vrouw ☐ Verschillende soorten kleding: ☐ Body, T-Shirt, broek, rok, onderbroek, ... ☐ Auto's ☐ Verschillende kleuren: vooral roze en blauw. Maar ook groen, oranje, wit, paars, ... ☐ Beroepen ☐ Hobby's ☐ Brandweer ☐ Brandweerman ☐ Brandweervrouw ☐ Voetbal ☐ Ballet ☐ Verpleger ☐ Verpleegster 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Luisteren ☐ Verwoorden ☐ Handelen ☐ Nadenken ☐ Redeneren 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ De kleuters hebben respect voor de materialen. ☐ De kleuters hebben respect voor elkaar en elkaars mening. ☐ De kleuters hebben respect voor de leerkracht. ☐ De kleuters hebben respect voor anderen hun interesses en voorkeuren.

<ul style="list-style-type: none"> ☐ Dokter <p>Relaties</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Het doorbreken van het stereotiep denken: niet alles is zoals het ons wordt aangeleerd. ☐ Voorbeelden: <ul style="list-style-type: none"> o Jongens kunnen ook ballet doen o Meisjes kunnen ook voetbal spelen o Mannen kunnen ook kleedjes dragen o Vrouwen kunnen ook bij de brandweer werken 		
<p>CONCRETE LESDOELEN</p>		
<ul style="list-style-type: none"> ☐ De kleuters doen de kleren (T-Shirt, onderbroek, ...) aan bij de pop waarbij ze denken dat het hoort. ☐ De kleuters verwoorden met welke auto een jongen speelt en met welke auto een meisje speelt. ☐ De kleuters verwoorden welke vingerpop aan welke sport gaat doen/welk beroep hij/zij later gaat uitoefenen. ☐ De kleuters verwoorden hun bedenkingen bij het zien van de foto's rond het doorbreken van genderstereotypen. 		
<p>INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN REKENING HOUDEND MET DE BEGINSITUATIE</p> <p>→ Neem in dit luik op hoe je gaat inzetten op het bieden van BREDE BASISZORG (kader binnenklasdifferentiatie, inclusieve leeromgeving). →Dit proactief werken en groepsgericht denken krijgt VOORRANG!</p>		
<p>Interesse: De kinderen worden erg actief betrokken bij de activiteit, ze mogen zelf bijvoorbeeld de poppen aankleden, zelf eens de vingerpopjes op hun vingers doen, zelf met de auto's spelen ... Op deze manier blijft hun betrokkenheid hoog en mogen ze in de praktijk ook echt actief deelnemen.</p> <p>Leerstatus: We maken gebruik van zeer veel concreet materiaal, op deze manier is het ook voor de taalzwakke kinderen heel duidelijk waar het over gaat. Ook stelt de leerkracht vaak de 'waarom?' vraag, dit doet kinderen nadenken over hun antwoord.</p> <p>Leerprofiel: Bij deze activiteit kiest de leerkracht gericht de groepjes uit. De ene keer vraagt ze twee meisjes om te komen, de andere keer twee jongens, daarna een jongen en een meisje, ... Op deze manier krijgt ze input van verschillende kinderen en kan ze ook zien hoe fel de kinderen elkaars mening beïnvloeden.</p>		
<p>INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN REKENING HOUDEND MET DE BEGINSITUATIE</p> <p>→ Neem in dit luik op hoe je gaat inzetten op het bieden van EXTRA zorg in de klas. →Dit individueel kindgericht denken/werken is eerder een UITZONDERING en gebeurt bij voorkeur in samenwerking met het zorgteam van de school.</p>		
<p>/</p>		

BRONNEN (volgens APA-normen)

- Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Zin in leren! Zin in leven!. Verkregen van <https://zill.katholiekonderwijs.vlaanderen/#/>

FEEDBACK VAN JE MENTOR**AFSPRAKEN IN FUNCTIE VAN CO-TEACHING**

		
Binnenkant lesvoorbereidingsformulier		
Wat wil ik bereiken?	Wat gaan we doen?	Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig?
Lesfasen en concrete doelstellingen	Lesverloop + vermelding van de gekozen werkvormen	Didactische aandachtspunten
<p>Sfeerschepping</p> <p>Inleiding</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ De kleuters doen de kleren (T-Shirt, onderbroek, ...) aan bij de pop waarbij ze denken dat het hoort. ☐ De kleuters verwoorden met welke auto een jongen speelt en met welke auto een meisje speelt. <p>Kern</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ De kleuters verwoorden welke vingerpop aan welke sport gaat doen/welk 	<p>De leerkracht legt alle materialen klaar op de tafel, daarna gaat ze naar de klas van juf Anneleen.</p> <p>Leerkracht: 'Ik heb een leuk spel om te spelen, wie wilt er graag met mij mee?'</p> <p>De leerkracht kiest van twee kinderen uit die met haar mee mogen.</p> <p>Op de tafel liggen twee poppen, we spreken af dan 1 pop een jongenspop is en 1 pop een meisjespop is.</p> <p>Leerkracht: 'Ik heb hier twee onderbroekjes, welke onderbroekje zou je aandoen bij de jongenspop en welke bij de meisjespop?' Waarom?</p> <p>Leerkracht: 'Ook heb ik babykleren bij, wat zou je aandoen bij de meisjespop en wat zou je aandoen bij de jongenspop?' Waarom?</p> <p>Leerkracht: 'Deze kleren komen uit mijn klasje, welk T-Shirt/trui/vest zou je aandoen bij de jongenspop en welke bij de meisjespop?' Waarom?</p> <p>Leerkracht: 'Ik heb ook speelgoed meegenomen, kijk! Twee auto's, met welke auto zou de jongenspop willen spelen? En met welke auto zouden jullie het liefste willen spelen?' Waarom?</p> <p>Leerkracht: 'Ik heb ook nog twee vriendjes meegenomen. Dit zijn twee vingerpopjes. Ik heb eens een vraagje: een van deze poppen gaat na school voetballen en de andere gaat na school ballet doen, wat denken jullie?' Waarom?</p>	<p>Materialen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2 poppen - Babykleren: 1 is roze en 1 is blauw met een trein op - 2 onderbroeken: 1 met dino's op en 1 roze - 2 vingerpopjes: jongen en meisje (duidelijke kenmerken die we meestal linken aan een jongen en een meisje) - 2 auto's: wit en roze/paars - 2 T-Shirts: 1 roze met Marie en Jules erop, de andere blauw met de tekst 'Handy man' op - 1 trui: groen met prinsessen op - 1 vest: blauw, geel en wit met een monster erop - 6 foto's: man met kled aan, vrouw met pak aan, meisje dat voetbalt, jongen die aan ballet

<p>beroep hij/zij later gaat uitoefenen.</p> <p>Slot</p> <p>☐ De kleuters verwoorden hun bedenkingen bij het zien van de foto's rond het doorbreken van genderstereotypen.</p>	<p>Leerkracht: 'En later als deze twee popjes gaan werken, gaat er eentje bij de brandweer werken en de andere in het ziekenhuis, wat denken jullie?' Waarom?</p> <p>Leerkracht: 'Als laatste heb ik nog wat foto's meegenomen! Ik ben eens benieuwd wat jullie van deze foto's denken!'</p> <p>De leerkracht laat de foto's zien en de kinderen kunnen hierop reageren. Op basis van de reacties van de kleuters zal de leerkracht hierop inspringen.</p>	<p>doet, vrouw bij de brandweer, man als verpleger</p> <p>Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen, grondplan ...</p>
---	--	--

7.10 Foto's filosoferen met kleuters

7.11 Planningsdocument observatie: Gender in de 3de kleuterklas

Instructies

Vooraleer je observeert, is het belangrijk dat je de observatie zorgvuldig plant aan de hand van de 5 W&H-vragen.

Je concretiseert de manier van aanpakken in dit planningsdocument zodat de observatie systematisch en doelgericht verloopt.

Waarom ga je observeren?

Ik wil graag een duidelijker beeld krijgen van de situatie rond gender in mijn stageklas. Mijn mentor ervaaarde soms situaties waarbij ze moeite had met de genderstereotypen.

Wat ga je observeren?

Hoe de kinderen in mijn stageklas omgaan met gender en genderstereotypen. En welke invloed deze hebben op de kinderen.

Wie ga je observeren?

Kleuter 1: MO

Kleuter 2: MA

Kleuter 3: EM

Waar ga je observeren?

Tijdens de verschillende klasmomenten en hoeken. In de kring, tijdens gesprekken, tijdens spel in de hoeken, ...

Wanneer ga je observeren?

25 oktober 2021, gedurende de hele dag.

Hoe ga je observeren?

Aan de hand van het observatieformulier van Ferre Laevers (gesloten observatie welbevinden).

7.12 Planningsdocument observatie: Gender in de instapklas

Instructies

Vooraleer je observeert, is het belangrijk dat je de observatie zorgvuldig plant aan de hand van de 5 W&H-vragen.

Je concretiseert de manier van aanpakken in dit planningsdocument zodat de observatie systematisch en doelgericht verloopt.

Waarom ga je observeren?

Ik wil graag een duidelijker beeld krijgen van de situatie rond gender in mijn stageklas. Zie je bij de jongste kleuters ook al iets van gender terugkomen?

Wat ga je observeren?

Hoe de kinderen in mijn stageklas gender beleven, komt dit al tot uiting? Ook hoe de jongste kleuters omgaan met geslacht

Wie ga je observeren?

Kleuter 1: JU
Kleuter 2: NE
Kleuter 3: MO

Waar ga je observeren?

Tijdens de verschillende klasmomenten en hoeken. In de kring, tijdens gesprekken, tijdens spel in de hoeken, ...

Wanneer ga je observeren?

2 mei 2022, gedurende de hele dag.

Hoe ga je observeren?

Aan de hand van het observatieformulier van Ferre Laevers (gesloten observatie welbevinden).

7.13 Observatie gender K3C & K1A

Observatie gender in de kleuterklas – K3C

Naam kleuter	Wat heb ik ervaren?
MO	MO is al best veel met gender bezig in de klas, doorheen mijn stage en doorheen het jaar is me dit feller opgevallen. Hij had vaak nog wel een duwtje in de rug nodig, mag ik een prinsessenkleedje aandoen? Naarmate het jaar verder ging kon hij zich meer en meer uitdrukken, ik ben nog een aantal keer op bezoek geweest en zag hem openbloeien!
MA	MA had vorig jaar al een interessante gebeurtenis met gender. Mijn mentor vertelde mij dat hij verliefd was op een andere jongen en dat de andere kinderen van de klas dit raar vonden. Dit jaar speelt hij nog steeds graag met auto's en blokken, maar ook doet hij graag prinsessenkleedjes aan! Hij gaf onder andere MO het zelfvertrouwen om ook een kleedje aan te doen.
EM	EM is altijd een stoer meisje geweest. Ze vindt het leuk om te knutselen en is graag actief bezig. Toen ik maandag (23 mei) nog eens op bezoek ging liet ze mij heel trots een filmpje van haar zien terwijl ze een soort karate deed. Ook vertelde mijn mentor dat ze met carnaval graag een riddermasker wou maken en geen prinsessenmasker!

Observatie gender in de kleuterklas – K1A

Naam kleuter	Wat heb ik ervaren?
JU	JU is erg geïnteresseerd in de biologische verschillen tussen hem en zijn klasgenootjes. Ook is hij volop zijn eigen lichaam aan het ontdekken. Tijdens het plasmoment viel het mij op dat hij vaak rondkijkt en ook wel eens vraagt: 'Kijk, ik heb een piemeltje!'
NE	NE vraagt al wat verder naar de biologische verschillen tussen jongens en meisjes. 'Juf, hoe komt het dat ik geen piemeltje heb?'. Ook met haar klasgenoten heeft ze soms gesprekjes over de lichaamsdelen tijdens het plasmoment.
MO	Mijn mentor vertelde mij dat MO de volgende opmerking had gemaakt: 'Juf, NE heeft een heel mooi kleedje aan! Ik vind dat mooi'. Of hij ermee bedoelde dat hij ook een kleedje aan wou doen is me niet duidelijk, maar hij is er dus wel geïnteresseerd in!

